

Міністерство освіти і науки України
Головне управління освіти і науки
Харківської обласної державної адміністрації
Харківська національна академія міського господарства

Всеукраїнська Науково-практична конференція

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

19–20 березня 2009 року

Харків – 2009

Сучасні аспекти виховання студентської молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Харків: ХНАМГ, 19-20 березня 2009 р. – 175 с.

Надані матеріали конференції розкривають найважливіші сучасні аспекти виховної роботи у вищих навчальних закладах України.

У матеріалах знайшли відображення: філософські аспекти демократизації національного виховання, духовні основи української освітньої системи, культура як основний чинник виховання; традиціоналізм і новаторство у виховній роботі; кураторство як соціальний інститут позанавчальної роботи; формування лідерських якостей українського студентства, розвиток навиків студентського самоврядування.

Рекомендовано керівникам навчальних закладів, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, організаторам виховної роботи з молоддю.

Р е д а к ц і й н а   к о л е г і я :

Малєєв О.І., Бурмака В.П., Островський І.А.

НАВЧАННЯ ЯК ПРОЦЕС ДІЯЛЬНОСТІ І СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

О.І.МАЛІЄВ, проректор з навчально-виховної роботи,

М.В.ЯЦЮК, канд. іст. наук

Харківська національна академія міського господарства

Навчання студента як процес діяльності відбувається не за абстрактною схемою, а в чітко окреслених межах щодо вирішення конкретних завдань. Навчання як унормована соціально врегульована діяльність молодшої особи передусім передбачає виховання свідомого ставлення до даного виду праці. Концептуалізація процесу діяльності студента під час навчання передбачає з'ясування характеру суб'єктності індивіда. Крім того, постає логічне питання про погодження активності студента з об'єктивними умовами організації навчального процесу.

На наш погляд, сучасна молодь прагне до оптимального співвідношення внутрішніх (психоемоційних) та зовнішніх умов свідомої діяльності у сфері освіти. Головною проблемою сьогодення залишається неефективна модель організації студентом своєї навчальної діяльності. Думається, необхідною умовою подолання цієї проблеми є передача викладачами, батьками свого життєвого досвіду молоді, з одного боку, а також потенційна здатність студентами його перейняти, засвоїти, творчо використати, з іншого боку.

З конкретних життєвих умов особи студента як суб'єкта діяльності формується й поступово модернізується цілісний контур діяльності. Під час навчання студент повинен усвідомити, що діяльність як відповідна соціальна категорія має свою цінність, бо дозволяє самореалізуватися індивіду, застосувати свої навички і знання, проявити творчі підходи тощо. На жаль, реальне повсякдення освітянської справи засвідчує, що не усіляка навчальна діяльність автоматично і гарантовано призводить до самовираження молодшої особи. Проте цінність усвідомленої навчально-виховної діяльності полягає в конкретизації особистісної мотивації цієї категорії. Відомо, що цінність діяльності для особистості змінюється протягом життя. Зауважимо, що ця цінність змінюється навіть від курсу до курсу, коли молода людина дорослішає, набуває досвіду, знань. Головне завдання викладацько-педагогічного колективу, на нашу думку, полягає в тому, щоб ці об'єктивні зміни набули висхідного, а не спадаючого характеру. В процесі навчально-виховної роботи необхідно прагнути, щоб для суб'єкта діяльності (студента) було притаманне таке жадання до заняття улюбленою і необхідною справою – оволодіння знаннями, яке навіть за умови зростаючих труднощів не дозволить йому змінити свого позитивного ставлення до справи.

Становлення студентської особистості як суб'єкта навчальної діяльності відбувається не тільки в процесі оволодіння нею певною кількістю знань та навичок, а й під час організації своєї активності. Організація особистої активності полягає в мобілізації своєї власної волі, узгодження її з потребами діяльності, врахування її з активністю інших членів студентського колективу.

Педагогічне виховання, а також самовиховання сучасної студентської молоді передбачає в кінцевому результаті набуття ознак саморегуляції свідомої навчальної діяльності. Це означає існування внутрішнього психологічного механізму, за допомогою якого забезпечується централізована, спрямована й активна позиція суб'єкта. Саморегуляція передбачає цілеспрямовану активізацію психоемоційних процесів. Кожний студент має індивідуальні психічні властивості. Викладачу вкрай важливо їх знати і враховувати під час аудиторної та позааудиторної роботи зі студентами.

Якщо навчальна діяльність молодого людини носить неупорядкований характер, то вона малоефективна і швидко її втомлює. Думається, зростаюча проблема «перевантажень» студентів на заняттях і під час підготовки завдань частково криється саме в неупорядкованому характері навчальної діяльності. Вона певною мірою може бути розв'язана саме за допомогою усунення зазначених недоліків.

Отже, студент як суб'єкт навчально-виховної діяльності формується як особистість. Цей процес актуалізується в умовах зростаючих вимог до самостійного оволодіння ним певної кількості знань і вмінь, а також морально-етичних якостей.

ПРОБЛЕМА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

О.І.БАТІСТОВА, канд. техн. наук

Харківська національна академія міського господарства

Проблема методів навчання є однією з найсуттєвіших у виховній роботі студента.

Методи навчання – це способи взаємодії викладача та студентів, спрямовані на засвоєння студентами знань, формування вмінь, навичок, розвитку вільної та творчої особистості. В дидактичній літературі іноді розрізняють методи викладання, що стосуються діяльності вчителя і методи навчання, що забезпечують протікання навчальної діяльності учнів.

Методи викладання – це засоби та прийоми, за допомогою яких викладач передає студентам знання та організує їх пізнавальну діяль-

ність. Методи викладання також включають: засоби вивчення пізнавальних можливостей студентів, прийоми підготовки викладача до занять, вибір форми проведення занять, прийоми підтримання дисципліни та створення на заняттях творчої активності студентів.

Методи навчання – це засоби та прийоми, за допомогою яких студенти оволодівають знаннями як під керівництвом викладача, так і самостійно. До них відносять сукупність прийомів, які дозволяють студентам чітко та у повному обсязі сприймати навчальну інформацію, осмислювати та надовго її запам'ятовувати.

У педагогічній практиці існують як традиційні, так і нетрадиційні методи викладання.

До основних прийомів викладання відносять:

- прийоми активізації сприйняття, пам'яті, мислення, мови студентів;
- прийоми, що активізують почуття та вольові якості студентів, пов'язані з вивченням навчального матеріалу;
- прийоми, які сприяють створенню та вирішенню проблемних ситуацій;
- прийоми контролю, самоконтролю, самонавчання студентів.

У навчальному процесі вузу найчастіше використовуються методи, направлені на передачу студентам знань, формування вмінь та навичок. До них відносять:

1. Словесні методи (розповідь, пояснення, інструктаж, бесіда, лекція);
2. Наочні методи (ілюстрація, демонстрація, самостійне спостереження);
3. Методи самостійної роботи (вивчення літератури, рішення практичних задач, самостійне виконання лабораторних робіт, спостереження за явищами, що вивчаються, огляд телевізійних передач, праця з Інтернетом);
4. Практичні методи (вправи, лабораторні роботи, практичні заняття, графічні роботи, дослідницькі роботи).

Крім традиційних, у практиці педагогіки вищої школи за останні двадцять років великого розповсюдження та застосування набули й інші методи навчання, які називають *нетрадиційними*. Серед них певної уваги заслуговують так звані "*активні*" методи навчання. Особливістю є спонукання студента та викладача до активності, обов'язкову взаємодію в процесі навчання студентів між собою чи з іншими суб'єктами НВП.

Є.А.Литвиненко і В.І.Рибальський виділяють сім основних методів активного навчання: ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкре-

тних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування та проблемна лекція. Методи активного навчання використовуються для тренування та розвитку творчого мислення студентів, формування в них відповідних практичних умінь та навичок. Вони стимулюють і підвищують інтерес до занять, активізують та загострюють сприймання навчального матеріалу.

Задля найефективнішого процесу навчання необхідно використовувати як традиційні, так і новітні методи навчання.

МЕТОДОЛОГИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ СРЕДЫ В ПСИХОЛОГИЧЕСКОМ, ПЕДАГОГИЧЕСКОМ И СОЦИАЛЬНОМ АСПЕКТАХ

Е.В.БЕЛИКОВА

Харьковский государственный технический университет строительства и архитектуры

Начатые в стенах Ленинградского университета Б.Г.Ананьевым исследования особенностей личности студента продолжались в различных научно-исследовательских группах. Широко известна вузовским преподавателям разработанная там группой социологов, психологов и педагогов под руководством профессора В.Т. Лисовского социальная типология студентов.

Выстраивая социально-психологический портрет так называемого «идеального» студента (термин условный, определяющий студента, с которым бы хотели работать большинство преподавателей), университетские педагоги на первое место ставили преимущественно такие качества как дисциплинированность, прилежание, ответственность, в реальном же портрете они отмечали недостаточный уровень развития у студентов желаемых качеств и наличие таких нежелательных, как инфантилизм, социальная незрелость, учебная пассивность. Одной из самых характерных особенностей студенчества того времени преподаватели называли его ориентацию на получение высшего образования. Надо отметить, что представления преподавателей о студентах в большой мере совпадали с результатами научных исследований, выполненных под руководством В.Т.Лисовского: используя терминологию вышеупомянутой социальной типологии, в университетах преобладали такие типы, как «академик», «эрудит», «профессионал», «рационалист», то есть, типы студентов, в основном ориентированные на учебу. Показательно, что и сами студенты в большинстве своем относили себя именно к этим типам.

Ситуация стала меняться в середине 80-х годов. Ленинградские социологи, как и в предыдущие годы, попросили студентов отнести себя к одному из 16 типов социальной типологии студента. Ожидалось, что, как и обычно, большинство отнесет себя к «профессорам», «рационалистам», «академикам», «старательным». Как правило, ожидания социологов раньше оправдывались. Но вдруг возникла неожиданная ситуация: около 30% опрошенных студентов отнесли себя к «средняку» – типу, наполненность которого во все предыдущие годы была крайне незначительной. Около 15% отнесло себя к «лентяям». И, наконец, некоторые отнесли себя к типу, ранее никогда не заполняемому, – «центровику», определяющей чертой которого является стремление к удовольствиям в жизни. Это уже было зримое проявление тех изменений в ценностных ориентациях, которые начали происходить в обществе и которые потом назовут перестройкой. На смену поколениям, ориентированным на единомыслие, выученным ходить строем, пришли те, кто уже не боялся идти не в ногу, иметь свое мнение и выражать его. В начале 90-х годов психологи уже не могли не признать, что всё углубляющийся процесс «образования духовного вакуума» и «вырождения человека» повлечёт за собой изменения в психологии студенчества. Эти симптомы социопатогенеза заставили психологов, изучающих студенческую среду, пересмотреть классификацию В.Т.Лисовского, поскольку в сознании молодежи проявилось иное отношение к высшему образованию, вузу, преподавателям. Доминантными психологическими чертами студенческой молодежи являются: 1) утрата уверенности в завтрашнем дне и социальных гарантий, обеспечивающих её; 2) разрушение морально-этических норм и ценностей, удерживающих молодежь от проявления агрессивности, попираания ценностей предшествующих поколений; 3) утрата прежнего воспитывающего влияния семьи, семейного воспитания и семейных традиций; 4) усиление влияния различного рода группировочных движений асоциального толка, во многом формирующих сознание; 5) снижение общего культурного уровня; 6) усиливающаяся тенденция заболеваемости молодежи, её хронического нездоровья.

РОЛЬ ВОСПИТАНИЯ В СИСТЕМЕ КУЛЬТУРЫ

А.С.БЕЛЯЕВ, А.А.ШЕКШУЕВ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Процесс воспитания – один из важнейших в любой культуре, потому что именно в нем человек усваивает культурные навыки, приоб-

щается к определенному социуму, осознает свое место в мире. Воспитание в культурологическом смысле есть путь обретения некоторой ценностной системы и ее аксессуаров. Таким образом, мы можем рассматривать воспитание как формирование определенной ценностной системы, обретение подходящей для данной личности эмоционально-ценностной ориентации.

Категорию воспитания можно рассматривать в широком и в узком смысле. В последнем случае имеет место сознательное и целенаправленное внушение человеку той или иной ценностной системы, правил поведения, основ мировоззрения и т.п. Такое воспитание осуществляется в основном в семье, средней школе, а отчасти и в системе вузовского образования или, если молодой человек рано начал работать, то в трудовом коллективе. Воспитание же в широком смысле обозначает сумму разных, не связанных друг с другом воздействий на формирование личности и ее ценностной системы. Факторами воспитания в этом случае могут являться книги, окружающие люди, товарищи, референтные группы, средства массовой информации, отдельные житейские случаи, которые человек по силе своих возможностей так или иначе осмысливает, — вообще все, что может активно повлиять на выбор жизненной позиции и обретение системы ценностей.

Всякое воспитание начинается в семье: здесь закладываются основные культурологические принципы, образ жизни, эталоны поведения. Между воспитанием в семье и воспитанием в школе находятся такие формы воспитания, как детский сад, но он принципиально не меняет положения в этой области. Школьное воспитание вступает в права гораздо позже и соответственно имеет возможность влиять на уже более или менее культурологически воспитанную личность. Обучение в высшем учебном заведении помогает студенту приобщиться к специфике своей профессии, выработать соответствующие деловые навыки.

Одной из ведущих задач воспитания базовой культуры личности является формирование мировоззрения. Воплощая в себе достижения мировой цивилизации, научное мировоззрение вооружает человека научной картиной мира как системным отражением наиболее существенных сторон бытия и мышления, природы и общества.

Воспитание в целом, особенно эстетическое воспитание, гармонизирует и развивает все духовные способности человека, необходимые в различных областях творчества. Оно тесно связано с нравственным воспитанием, так как красота выступает своеобразным регулятором человеческих взаимоотношений. Благодаря красоте человек часто интуитивно тянется и к добру.

Воспитание интенсифицирует развитие самосознания, способствует формированию социальной позиции, основанной на гуманистических ценностях; гармонизирует эмоционально-коммуникативную сферу молодёжи, снижает остроту реагирования на стрессовые факторы, то есть оптимизирует их поведение, расширяет возможности совместной деятельности и их общение.

Проблема воспитания – не частная, а общая проблема, которую не решить по отдельности ни педагогам, ни родителям, ни иным причастным к воспитанию людям. И до тех пор, пока эта проблема будет рассматриваться узко-профессионально, результаты воспитательной работы будут далеки от желаемых. Вполне возможно поэтому, что именно культурологический подход к воспитанию свяжет отдельные педагогические усилия в общую структуру, способную оптимально сформировать эмоционально-ценностную ориентацию человека и конкретную систему его ценностей.

ВИХОВНА РОЛЬ ВИКЛАДАЧА У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА

Т.В.БЛАЖКО

Харківська національна академія міського господарства

Освіта є основою виховання особистості. За останні роки вчені та педагоги зробили значний внесок у визначення нового змісту виховної роботи у вищих навчальних закладах. Підсумки цієї роботи закріплено в законодавчих та інших нормативних актах держави. Але недостатньо дослідженою залишається проблема організації управління виховною роботою.

Свого часу функції управління виховною роботою в кожному ВНЗ визначали в комплексних планах виховання, розрахованих на весь термін навчання студента. Відмова від таких програм відчутно вдарила по організації управління виховним процесом.

Тому викладач має бути не лише предметником, а й вихователем, здатним особисто спілкуватися засобами навчального предмета. Доцільно організоване за змістом і формою навчання має високий виховний потенціал: воно вводить особистість в коло світоглядних ідей, формує соціальні настанови й ціннісні орієнтири, розвиває гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби, ознайомлює зі зразками моральної поведінки, з формами спільної діяльності й спілкування з колективом.

У ХХІ ст. одночасно зі зростанням значення людини, перетворенням її на головний ресурс суспільного розвитку підвищується значення

наук про людину – психології та педагогіки. Тому в сучасній вищій школі особливу увагу приділяють вивченню цих наук.

При вивченні курсу загальної психології та педагогіки студенти опановують найпростіші прийоми та методи психологічного дослідження, які можуть бути використані у подальшій самостійній професійно-трудовій діяльності.

На практичних заняттях викладач надає можливість повністю розкрити методологічні і теоретичні положення лекційного курсу, навчитися самостійно працювати з науковою літературою, синтезувати, аналізувати та обґрунтовувати психологічні факти і робити відповідні педагогічні висновки.

Підвищення рівня цієї роботи неможливе без знань формування і розвитку особистості. При цьому він повинен не тільки вчити, а і спрямовувати навчання, не лише виховувати, а і керувати вихованням. Тому викладач є ключовою фігурою у розвитку особистості студента в ході його професійної підготовки.

ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФАКТОР ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОБЩЕСТВА

О.С.БУКРЕЕВА

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет

Воспроизводство существующих отношений – этой проблеме всегда уделялось особое внимание социологами в области образования. Для современной Украины проблема взаимосвязи образования и процесса социально-классового структурирования также является очень актуальной. Происходят кардинальные изменения социально-классовой структуры, а усложнение социального пространства сопровождается проявлением и актуализацией иных факторов классово-образования. Усложняется и само понятие социального класса.

Что же касается современного украинского социума, то проблема взаимосвязи образования и процесса формирования социально-классовой структуры нашего общества, довольно актуальна. Это связано не только с возрастанием значимости образования как важнейшего социально значимого ресурса, обладание которым открывает индивиду доступ к значимым ресурсам иного рода, что позволяет занять более высокую позицию в социальном пространстве.

Актуальность данной проблемы для Украины объясняется также дискуссионностью вопроса, связанного с самим понятием социального класса. Возможно именно вследствие этого, современные исследователи в русле данной проблематики акцентируют внимание чаще либо

на взаимосвязи образования и социальной дифференциации в целом, либо на вопросах, связанных с проблемой наличия или отсутствия в нашем обществе социальных классов как таковых.

Сегодня значимым фактором социальной самоидентификации индивидов является именно образование. В мире происходит «образовательный бум», значительно увеличивший потребности общества в образованных и профессионально компетентных людях. Для Украины значимость образования возрастает еще и потому, что этот социальный институт выступает одним из главных каналов формирования среднего класса – основы демократического общества.

Однако имеет место некое противоречие, заключающееся в том, что несмотря на всемирно признанную социальную значимость образования, в нашем обществе его значение как фактора социально-классовой дифференциации далеко неоднозначно и довольно часто опосредовано другими характеристиками индивида и его деятельности. Свое социальное положение украинцы часто напрямую связывают с уровнем материальной обеспеченности. В то время как в развитых западных странах социальное положение прямо пропорционально уровню образования.

Разрешение данного противоречия заслуживает особого внимания социологов, т.к. выявляя взаимосвязь уровня образованности индивида с его социально-классовой позицией, подтверждается успешное выполнение институтом образования таких его важнейших социальных функций, как функция социальной мобильности и функция формирования социальной и социально-классовой идентичности личности, ее социально-идентификационных практик.

Это, с одной стороны, является неопровержимым признаком преодоления одной из главных причин кризиса современной системы образования – ее несоответствия потребностям общества. С другой же стороны, подтверждение значимости образования как фактора социально-классовой дифференциации позволяет сделать вывод о процессах структурирования нашего общества, об осознании проявляющихся социально-классовых образований собственного «социального Я» (что является признаком их созревания), тем самым, делая вклад в общую социологическую теорию и в понимание реальных процессов.

ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ ТЕЛЕВІЗІЙНОГО ТОК-ШОУ

В.П.БУРМАКА, канд. іст. наук, М.В.БУРМАКА, канд. філол. наук
Харківська національна академія міського господарства

Одним з найбільш поширених у телевізійній публіцистиці 90-х років ХХ ст. став жанр ток-шоу. Причина цього давня: ще римляни за часів пражурналістських явищ (інакше – протожурналістики) сформували універсальну формулу, яка пояснює успіх будь-якого засобу масової комунікації – чи то періодики, чи то театру, до яких у минулому столітті додалися кінематограф, радіомовлення і телебачення. «Хліба і видовищ!» – ось що лежить в основі запитів, інтересів і потреб широких верств суспільства.

При цьому важливо підкреслити, що ця формула згадується не з іронічним відтінком або з метою чітко відокремити «неякісну» журналістику від «якісної». Насправді жанр ток-шоу на сьогоднішній день настільки демократичний, наскільки він за допомогою кабельних і радіорелейних ліній, а також супутникового зв'язку дозволяє на багато порядків розширювати телеглядацьку аудиторію, втягуючи у дискусію переважну більшість суспільства та спонукаючи її до колективного пошуку істини. Демократичність (і, якщо завгодно, універсальність) ток-шоу полягає і в різноманітності жанрових форм: у розпорядженні телевізійних журналістів є бесіда, дискусія, теледебати як різновид дискусії (з наперед визначеним регламентом – як правило, від однієї до двох годин), прес-конференція, організована телебаченням, «круглі столи» (за якими збираються протилежних думок), «контрв'ю» (коли у часовому цейтноті в межах 1-2 хвилин між собою дискутують ідейні опоненти, а ведучий виступає в ролі модератора), судовий теленарис, журналістське розслідування і, нарешті, телемости як найефективніша, хоч і не найпоширеніша форма.

Крім жанрової палітри слід відзначити тематичне розмаїття телевізійних програм, зроблених у цьому жанрі: серйозна політична передача (теледебати). Розважальна «підліткова» або молодіжна, інтимно-пікантна розмова з героєм дня (тижня, місяця, року, десятиліття тощо), на ток-шоу може бути перетворено на обговорення підготовки великого міста до зими або конкурс архітектурних проєктів.

Демократичність жанру ток-шоу, постійне збільшення потенційної аудиторії, постійне вдосконалення телевізійних стандартів, з одного боку, а з іншого – боротьба населення за свої громадянські права, впровадження норм демократичного суспільства, посилення політичного впливу на світове суспільство – всі ці та інші чинники значною мірою сприяли завоюванню цим жанром у 1960-ті роки спочатку теле-

аудиторії США, потім – Західної Європи, а пізніше й СРСР.

Великого розповсюдження цей жанр дістав і по каналах ТБ незалежної України. Ток-шоу, дискусія, політика мають велике виховне значення. Вони навчають учасників і глядачів критично мислити, чесно ставитися до ідейних настанов і аргументів учасників спору, виробляють стриманість, коректність, спонукають до пошуку істини й конструктивної розв'язки суперечностей, що виникли.

Навіть саме залучення громадськості до обговорення важливих соціальних, економічних, політичних проблем, коли учасники розгорнутих дискусій висловлюють різноманітні думки, вносять конструктивні пропозиції, має великий виховний сенс.

Взагалі у працівників ТБ, організаторів ток-шоу є високий рівень їхньої підготовки, ретельний вибір теми дискусії, уважний, неупереджений підхід до підбору учасників з урахуванням їхніх вікових, освітніх, соціальних, статевих показників тощо.

Неабияке значення має й мовна підготовка ведучого (до речі, як і вихователя взагалі) якому для встановлення особливого психологічного клімату в контакті слід відмовитися від безособових універсальних суджень і замінити їх особовими формами.

РОЛЬ КУРАТОРА В ПРОЦЕСЕ АДАПТАЦІИ СТУДЕНТОВ-ІНОСТРАНЦЕВ К ОБУЧЕНІЮ В УКРАЇНЕ

І.В.ВАЛЬЧЕНКО, канд. філол. наук, Л.В.СЕРГЕЙЧУК, Т.О.ПЛОТНИКОВА
Харьковская национальная академия городского хозяйства

С каждым годом все больше иностранных студентов приезжает в Украину для получения высшего образования, и каждый иностранный студент объективно проходит процесс адаптации. Процесс адаптации к студенческой жизни довольно трудный, даже если учишься в своей стране. Адаптация включает в себя не только оптимизацию функционирования организма, но и поддержание сбалансированности «организм-среда». Процесс адаптации реализуется всякий раз, когда в системе «организм-среда» возникают значимые изменения, и обеспечивает формирование нового гомеостатического состояния, которое позволяет достигать максимальной эффективности физиологических функций и поведенческих реакций. Поскольку организм и среда постоянно находятся в динамическом равновесии, а их соотношения меняются постоянно, и следовательно, также постоянно должен осуществляться процесс адаптации. Поскольку период пребывания иностранных студентов в Украине колеблется от нескольких месяцев до нескольких лет, то можно понять, насколько важен постоянный контроль над про-

цессом адаптации. Этот процесс включает в себя множество аспектов. Наиболее важными из них являются: приспособление к новой образовательной системе, к новой социальной среде, к новому языку общения, к интернациональному характеру учебных групп, к культуре новой страны, к новым климатическим условиям.

В связи с этим особенно важной и значимой становится роль куратора группы, в которой обучаются иностранные студенты. Именно этот человек становится связующим звеном между студентом и той новой средой, в которую он попал. Несомненно, на успешность процесса адаптации иностранных студентов огромное влияние оказывают психологические особенности личности педагога, который курирует группу студентов и является неотъемлемым звеном данного процесса.

Студенты-иностранцы особенно болезненно переживают непонимание, а тем более конфликты с преподавателями. По их мнению, самым идеальным «ускорителем» адаптации является создание атмосферы «доброго дома», где каждый студент «нашёл бы себя».

Для студентов подготовительного факультета куратор группы действительно старается создать атмосферу «родного дома», а зачастую и выступает в роли «второй мамы». Это связано с тем, что преподаватель русского языка одновременно является и куратором этой группы. Таким образом, обучение и адаптация проходят максимально эффективно. Сложнее дело обстоит, когда студент-иностранец начинает обучаться на первом курсе. Здесь он сталкивается с рядом проблем: смешанная группа, большое количество студентов в группе, много разных преподавателей. Именно на этом этапе важно внимание куратора к иностранным студентам. Кто, как не он, может помочь иностранцу «вписаться» в новый коллектив. К сожалению, не всегда куратор хочет и готов это делать. Необходимо сделать работу куратора более целенаправленной и проводить ее в тесной связи с различными студенческими клубами и обществами, максимально вовлекая иностранных студентов в общественную, научную и культурную жизнь вуза. Только в этом случае мы будем гарантировано иметь постоянный приток иностранных студентов и хорошие отзывы о нашем вузе.

1. Андреева Л.А. Актуальность разработки модели выпускника подготовительного факультета для иностранных граждан. – Л.: // Ленинград. политехн. ин-т, 1987.

2. Иванова М.А. «Золотые правила» иностранным студентам по социально-психологической адаптации к высшей школе // Материалы науч.-практ. конф. «Международное сотрудничество в образовании». – СПб, 1998.

3. Иванова М.А. Психологические аспекты адаптации студентов к высшей школе. – СПб.: Нестор, 2000.

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Т.К.ВАРЕНКО

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

Виховання толерантності у студентів ВНЗ, які в майбутньому займуть ключові посади в різних галузях життєдіяльності суспільства, є важливою умовою для подальшої його гуманізації й демократизації. Тому проблема толерантності, яка взагалі не є принципово новою для наукової літератури, набуває сьогодні особливої актуальності. У світлі цього значний інтерес викликають як праці сучасних науковців, присвячені формуванню толерантної особистості, так і доробки вчених минулого з цієї проблеми, які набувають сьогодні нового звучання.

Як встановлено, філософські питання виховання толерантності відображені у працях Дж. Локка, В.Соловйова, В.Золотухіна та ін. Етичні й соціокультурні аспекти толерантності висвітлюються у дослідженнях Г.Бакієвої, Г.Балла, Г.Солдатової, В.Шаліна та ін. Сутність толерантності з точки зору психології розкривається в наукових роботах О.Асмолова, Л.Виготського, В.Петровського, О.Леонтьєва та ін. Формуванню толерантної свідомості учнівської та студентської молоді присвячені доробки Г.Безюлевої, Г.Скрябіної, О.Шарової та ін. Незважаючи на те, що в останні роки різні аспекти толерантності знайшли широке відображення в науковій літературі, недостатня сформованість цієї особистісної якості в молоді свідчить про те, що окреслена проблема вимагає подальшого дослідження на теоретичному і практичному рівнях.

Як з'ясовано, особливо перспективним аспектом проблеми є дослідження аксіологічних засад виховання толерантності особистості. Це пояснюється тим, що внутрішнім чинником, який забезпечує виявлення толерантності особою, є сформованість її аксіологічно-сміслової сфери. Саме тому відомі науковці (Т.Болотіна, Б.Гершунський, А.Кірюкова, І.Крутова, М.Міриманова, П.Степанов та ін.) вважають запровадження аксіологічного підходу до виховання толерантності як суспільної цінності й індивідуальної ціннісної орієнтації є цілком виправданим.

Виявлення толерантності передусім вимагається в тих випадках, коли стикаються несумісні інтереси, прагнення, життєві цілі різних людей. Для подолання наявних суперечностей між ними кожний учасник взаємодії має бути здатним до конструктивного діалогу, необхідною передумовою успішності якого є наявність у нього особистісної установки на готовність зрозуміти й прийняти позицію партнера. Саме

тому актуальним завданням для викладачів ВНЗ є організація цілеспрямованого виховання толерантності студентів на засадах соціально значущих ціннісних засадах, яке має спрямовуватися на те, щоб кожний із них в умовах взаємодії з іншою людиною сприймав її як безумовну цінність, як унікальну індивідуальність, чії думки, потреби, прагнення треба поважати навіть в тій ситуації, коли вони не відповідають власним переконанням. Як відомо з наукової літератури, особистісні цінності як раціонально-чуттєві регулятори життєдіяльності людини не можна «закласти» зовні до її свідомості. Вони є результатом власних зусиль особи, яка вибірково засвоює загальносуспільні аксіологічні домінанти й переводить їх на рівень власних ціннісних пріоритетів. Однак науковцями доведено, що використання науково обгрунтованих педагогічних засобів дозволяє ефективно впливати на цей процес. Як свідчать результати дослідження, формуванню толерантності студентів ВНЗ на засадах суспільно корисних цінностей сприяє дотримання таких умов: 1) забезпечення оволодіння студентами знань про сутність толерантності як особистісної властивості та її аксіологічні засади, стимулювання їх до толерантної поведінки у взаємовідносинах з іншими людьми; 2) дотримання викладачами у процесі спілкування зі студентами принципу толерантності, демонстрування ними зразків відповідної поведінки; 3) творче використання доробок передового педагогічного досвіду з питань формування толерантності у студентів ВНЗ.

ЯКОСТІ ЛІДЕРА, СФОРМОВАНІСТЬ ПОНЯТТЯ СТУДЕНТСТВОМ

Н.Є.ВАСИЛЕВСЬКА, канд. екон. наук, Н.А.ЛЕВЧЕНКО

Харківська національна академія міського господарства

Впливати на співробітників підприємства – уміння, яким володіє далеко не кожний керівник. Впливати на своїх працівників значить не просто змушувати їх робити те, що їм говориться, але й надихати, запалювати їх, мотивувати робити їх працю більш ефективною.

Рідка людина є лідером від природи. Якщо природжені лідери зустрічаються рідко, то хто тоді веде за собою маси людей, яких становиться все більше? З кого формується основа касти лідерів? З тих, хто навчився вести за собою, хто розвивав у собі навички лідерства, виробляючи необхідні якості лідера.

Лідерство – це вміння направляти роботу окремих співробітників підприємства на шлях, що приносить користь усьому підприємству. Лідерські якості є, можливо, найціннішим «товаром» керівника. Лідерство включає ряд навичок спілкування, у тому числі вміння чітко опи-

сувати своє бачення перспектив, навички мотивування й комунікації, поєднуючи їх у зрозумілу поведінкову стратегію. Лідерство не є невід'ємною й незмінною якістю однієї людини. Воно ситуативне, тобто є результатом умов, що складаються при взаємодії людей.

Щоб бути успішним, лідер повинен використовувати три типи управлінських навичок загального характеру:

- навички аналізу – уміння зрозуміти кінцеву мету й можливі шляхи її досягнення;
- навички встановлення відносин – уміння захоплювати й вести за собою людей;
- навички керування процесом – уміння здійснити його практично.

Відповідно до досліджень Бізнес-Шкіл Колумбійського і Стенфордського університетів щодо з'ясування якостей, що роблять людину справжнім лідером, найбільш важливими сильними сторонами бізнес-лідера американці вважають його інтелект, самодисципліну і харизму (шарм, привабливість, чарівність). Найбільшою слабкістю визнана впертість – небажання та невміння прислухатися до чужих думок. Упертості й самовпевненості керівника повинно бути в міру, щоб підлеглі могли звертати увагу на інші плюси й мінуси його характеру.

Лідери, яким бракує самовпевненості, часто не здатні змусити своїх підлеглих виконувати доручені завдання належним чином – у результаті страждає справа. Надмірно вперті керівники, у свою чергу, знищують довіру між собою й своїми підлеглими, що приводить до втрати «зворотного зв'язку» і численних помилок, а в результаті до фінансових втрат підприємства.

На думку фахівців інституту відкриття здатності особистісними якостями ідеального лідера є:

- відкритість;
- рішучість і сміливість;
- допитливість, уміння слухати інших;
- уважність і критична настроєність;
- упевненість і спокій;
- гнучкість і чутливість;
- орієнтованість на результат, а не процес;
- наявність багатого життєвого досвіду, вільність від забобонів.

Згідно з останніми дослідженнями Девіда Джевитча, професора, президента консалтингової компанії Javitch Associates, керівнику для досягнення високого рівня впливу потрібно використовувати наступні стилі спілкування.

1. Гармонія. Домагаючись гармонії, керівник ділиться своїми думками й почуттями і призиває працівників до такої ж поведінки. Він цікавиться їх думками, їх баченням, запитує, що заважає їм на шляху до успіху, що вони думають про виконуваних обсягах своєї роботи.

Так можна розбудити в людях дух змагання, що приведе до збільшення робочої ефективності.

2. Взаємодія. Керівником створюються умови, в яких всі працюють ефективно й скоординовано, як єдиний організм.

3. Логіка. Ставлячи перед своїми співробітниками завдання, керівник викладає все, що з ним зв'язане – причини, мету, своє бачення робочого процесу. Тут потрібно відмовитися від емоцій і додати кожній фразі відтінок наказу.

4. Повага. Керівник ставить запитання, висловлює судження, ділиться ідеями, але при цьому не принижує своїх співробітників, не змушує їх почувати нижче й дурніше за себе. У такій атмосфері працівники будуть більш відкриті і керівник буде чути ті питання, ідеї й думки, які в інших ситуаціях могли б залишитися невисловленими.

5. Агресія. Повага навпаки: думки і почуття людей при постановці завдань за увагу не приймаються. Удаватися до такого методу спілкування можна в екстремальних ситуаціях, що вимагають швидких дій і рішень.

6. Надійність. Керівник викликає повагу своїми знаннями, висловлюючи свою думку зрозумілою мовою, без «води», саме тоді, коли вона потрібна. Керівник завжди чітко відповідає на запитання своїх співробітників і вони знають, що на нього можна покластися.

7. Приклад. Керівник розуміє, «як потрібно робити» у кожній конкретній ситуації і своєю поведінкою подає приклад співробітникам. Вони, в свою чергу, ідуть за ним, не ставлячи під сумнів його компетентність і авторитет.

Джон Ри, американський експерт по менеджменту й керуванню, відносить до якостей лідера:

1. Знання того, що повинно бути зроблено.

Важко добитися від своїх працівників ефективної роботи, якщо самому не знати, до чого вона має привести. Лідеру слід мати в голові максимально чітку картину поточного й необхідного стану справ. Не можна просто визначати мету – треба точно знати, чим є ця мета.

2. Говорити людям, що робити, а не як це робити.

Знання – один із ключових активів лідера, однак, усе знати неможливо, а вважати себе розумнішим за всіх – згубно. Необхідно говорити людям, що треба зробити, але не розповідати їм увесь процес роботи, навіть якщо він відомий керівникові досконально. Винахідливість, виявлена працівниками в таких умовах, може вивести керований підрозділ на якісно новий рівень.

3. Виконання домашньої роботи.

Перед початком будь-якої нової діяльності необхідним є вивчення досвіду колег, або конкурентів у цій області. З'ясуванню підлягають результати, яких їм удалося добитися, перешкоди, з якими вони зіштов

вхнулися і як обійшли їх. Чим краще керівник підготується перед початком, тим вище шанси на успіх.

4. Демонстрація прикладу.

Можна вимагати від підлеглих багато чого, але щоб одержувати те, що потрібно, необхідно показувати відповідний приклад. Праця співробітників буде настільки ефективна, наскільки ефективно (принаймні, в їхніх очах) буде керівництво лідера.

5. Вимога по можливостях.

Деякі завдання керівник вирішує краще, ніж кожний з співробітників, однак, помилково вимагати від них такого ж досконалого результату, якщо відомо, що в жодного з них немає навичок, порівняних з навичками керівника.

6. Турбота про своїх людей.

Знати всіх особисто, мати уяву про сильні й слабкі сторони, повоювання і прагнення підлеглих і діяти відповідно, приймати конструктивну критику, винагороджувати за сумлінно виконану роботу – все це входить до обов'язків лідера.

7. Послідовність.

Якщо думка працівників про керівника не занадто позитивна, немає необхідності змінити її, жертвуючи принципами. Лідеру не потрібна сліпа любов, але він зобов'язаний змусити поважати себе.

Опитування студентів 4 курсу факультету «Економіка і підприємництво» проводилося з метою з'ясування знань і уявлень, що сформувалися про лідерські якості керівника. Результати цього опитування наведені в таблиці.

Сформованість знань про лідерські якості

Якісна характеристика	Відсоток
1. Управлінські навички:	
аналіз	12,7
встановлення відносин	49,0
управління процесом	38,2
2. Інтелект	50,0
3. Самодисципліна	35,3
4. Харизма	10,8
5. Упертість	6,9
6. Стили спілкування:	
6.1 гармонія	5,9
6.2 взаємодія	12,7
6.3 логіка	3,9
6.4 повага	33,3
6.5 агресія	5,9
6.6 надійність	55,9
6.7 приклад	35,3

Цікавим було те, що 37,2% опитаних назвали необхідною якістю лідера відповідальність, що дає підстави до міркувань.

РОЛЬ СУБЪЕКТИВНОГО ФАКТОРА В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

С.Д.ВИННИЧЕНКО

*Харьковский государственный технический университет
строительства и архитектуры*

Обучение и воспитание – сложный процесс взаимодействия преподавателя со студентом, межличностного общения, взаимного обмена и обогащения их теми или иными ценностями – знаниями, умениями, навыками, деловыми и личностными качествами, моральными принципами и правилами. Протекает он на определенном эмоциональном фоне, и субъективный фактор здесь – категория отношенная, складывающаяся стихийно, под влиянием внутренних и внешних воздействий.

Личная позиция преподавателя может оказывать как положительное, так и резко отрицательное влияние на работоспособность студентов, их успеваемость, поведение, на психическое и физическое самочувствие.

Анализ анкетирования студентов показал, что одним из диагностических признаков влияния субъективного фактора преподавателя на личность студентов к преподавателю: а) как к профессионалу, специалисту и как к человеку; б) к преподаваемому предмету; в) к сфере деятельности, связанной с данным предметом. Обычно эти показатели обнаруживают устойчивую положительную корреляцию между собой.

Когда была попытка выявить причины некоторых отклонений в учебной деятельности и поведении студентов, то обнаружилось, что уважаемых, авторитетных преподавателей отличают от других такие субъективные качества, как положительная внутренняя позиция по отношению к студентам, их деятельность, результаты, высокие компетентность и профессионализм, обеспечивающие возможность оказания своевременной помощи студентам в самых различных ситуациях. Даже при разном темпераменте таких преподавателей отличают внутреннее и внешнее спокойствие, уравновешенность, уважительное отношение к студентам, понимание их неповторимости, признание и уважение чувства их собственного достоинства независимо от показателей учебной деятельности, поведения.

Сотрудничество со студентами является одновременно процессом обмена ценностями – научной информацией, правилами поведения, мыслями, чувствами, отношениями и т.д. Чем выше ценностный потенциал такого общения, тем привлекательнее он для студентов.

Установлено, что сильные, самостоятельные студенты больше нуждаются в обмене научной информацией; слабые более зависимы от преподавателя, поэтому больше заинтересованы в сочувствии, внимании, доброжелательности, поощрении и т.д. В целом же все студенты (и сильные, и слабые) высоко ценят и предпочитают эрудированность преподавателя, компетентность, профессионализм, справедливость.

Возможность неформального обмена с преподавателем различными ценностями в виде информации, личных мнений, суждений, ориентаций стимулирует работоспособность студентов, духовно обогащает их.

На формирование отрицательного субъективного фактора в педагогической работе оказывают влияние: а) недостаток или отсутствие любви и уважения к студентам; б) непонимание их психологии. В результате преподаватель, лишенный внутренней стабильности, ценностной ориентации, становится излишне агрессивным, создаётся почва для конфликта со студентами. Одни, когда видят ошибку, просчет или неудачу студента, стараются (если это целесообразно) не обращать внимания или даже подбодрить. Другие кричат, оскорбляют чувство собственного достоинства студента, стараются подчеркнуть его отрицательные стороны.

Общеизвестно: студенты отдают свои предпочтения тем преподавателям, которые учат их успешно учиться, дают полезные и интересные знания, помогают поддерживать хорошие отношения с товарищами по группе.

ИННОВАЦИОННАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК УСЛОВИЕ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

И.Н.ВОЛОДИНА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Нововведения или инновации характерны для любой профессиональной деятельности человека. Инновации сами по себе не возникают, они являются результатом научных исследований, анализа и обобщения передового педагогического опыта. Процесс формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы будет тем эффективнее, чем больше он будет направлен на создание в вузе, на факультетах и кафедрах определенной инновационной среды, обращенной к постоянному поиску, обновлению приемов и способов профессиональной деятельности. В контексте инновационной стратегии учебно-воспитательного процесса существенно возрас-

тает роль преподавателя вуза как непосредственного носителя новаторских процессов. Его инновационная деятельность становится обязательным компонентом личной педагогической системы. При всем многообразии технологий обучения: диалогических, компьютерных, проблемных, модульных и др. реализация ведущих педагогических функций остается за преподавателем. С внедрением в образовательный процесс современных технических средств обучения преподаватель высшей школы все более осваивает функции консультанта, советчика, аниматора, воспитателя.

Необходимость в инновационной направленности педагогической деятельности преподавателя вуза в современных условиях развития культуры и образования определяется рядом обстоятельств.

Во-первых, происходящие социально-экономические преобразования обуславливают необходимость коренного обновления системы образования методологии и технологии организации учебно-воспитательного процесса в учебных заведениях различного типа.

Во-вторых, усиление гуманитаризации высшего образования, непрерывное изменение объема, состава учебных дисциплин, введение новых специальностей и специализаций требует обновления организационных форм, технологий обучения. В данной ситуации существенно возрастает роль и авторитет педагогического знания в преподавательской среде.

В-третьих, изменение характера отношения преподавателей к самому факту освоения и применения педагогических новшеств. В условиях жесткой регламентации содержания учебно-воспитательного процесса преподаватель был ограничен не только в самостоятельном выборе новых курсов, дисциплин, но и в использовании новых приемов и способов педагогической деятельности.

В-четвертых, вхождение высших учебных заведений в рыночные отношения, создание новых типов учебных заведений, в том числе и негосударственных, создают реальную ситуацию конкурентоспособности не только среди вузов, но и внутри вуза среди профессоров и преподавателей. Если студент поставлен в ситуацию выбора альтернативного учебного курса, то преподавателю вуза совсем не безразлично, какому курсу, а следовательно, и какому преподавателю он отдаст предпочтение.

В профессорско-преподавательской среде объективно существует разное отношение к созданию, освоению и использованию педагогических инноваций. Однако в целом отношения преподавателей вузов к педагогическим инновациям свидетельствует об их готовности осуществлять инновационную деятельность, предполагающую творческую

самореализацию личности, мерой которой и является педагогическая культура. Следовательно, одним из условий формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя вуза выступает развитие действенно-ценностного отношения преподавателей к инновационной педагогической деятельности.

ТЕМАТИЧЕСКИЙ УРОК КАК СРЕДСТВО ОЗНАКОМЛЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ УЧАЩИХСЯ С НАЦИОНАЛЬНЫМИ ТРАДИЦИЯМИ

Г.А.ВОЛОШАН

Харьковский национальный аграрный университет им. В.В.Докучаева

Иностранные учащиеся, приезжающие в Украину для получения высшего образования, в большинстве своем имеют четкие и определенные мотивы: высшее образование дает возможность получить престижную работу на родине, продвинуться по карьерной лестнице. Кроме того, обучаясь в языковой среде, иностранные учащиеся имеют возможность получить обширную информацию культурного плана о стране, где он обучается. Владение языком позволяет им войти в иную систему межличностных отношений, традиций, обычаев, т.е. войти в культурную среду изучаемого языка как бы изнутри. Поэтому аспект культурной среды, культурного фона является важнейшей составной частью процесса изучения русского языка как иностранного.

Процесс овладения этими знаниями проходит как во время аудиторных занятий, так и во внеаудиторное время, в процессе подготовки и проведения тематических уроков. При этом выбор темы, наполнение ее лексико-грамматическими единицами, языковыми структурами позволяет преподавателю решать ряд учебно-воспитательных задач:

- расширить лексический запас иностранного учащегося;
- закрепить изучаемые языковые структуры;
- помочь студенту преодолеть психологический барьер выхода в реальную коммуникативную среду;
- познакомить учащихся с национальными традициями и обычаями;
- воспитать чувство интернационализма.

Таковыми традиционными тематическими уроками на подготовительном отделении нашего университета стали: «Мы встречаем Новый год», «Мы уже говорим по-русски», конкурс – «Мы читаем стихи по-русски».

Проведению урока предшествует большая подготовительная работа фонетическо-орфоэпического плана, работа над выбором центра и типа интонационных конструкций, членением речи на синтагмы. В

процесі роботи преподаватель має також можливість поработати над технікою читання, значительно розширити лексический запас студентів. Так, в процесі підготовки к уроку «Ми зустрічаємо Новий рік» студенти учать різнообразні вірші о зимі, куди ми включаємо і вивчаємий граматический матеріал.

Сніг лежить на землі, на асфальті, на траві.

На машині і на даху білий сніг лежить неслышно.

Холодний чистий білий сніг.

Радуется чоловік.

Приход на урок Деда Мороза і Снігурочки превращает использование знайомих мовних форм в інтересний діалог. Кожен учасний має можливість розповісти о собі, используя відомі йому мовні кліше, вибрати відповідуючі етикетні форми.

На уроці завжди присутствує змагальний дух, так як кожен учасний має можливість реально оцінити свою мовну підготовку на фоні інших учасних, що зачастую сприяє підвищенню мотивації к вивченню мови.

Крім того, тематические уроки сприяють углубленню інтереса к вивчаємому мові, к національній культурі, традиціям і, що немаловажно, створюють особу емоційну атмосферу, сприятливу навчальній діяльності учасних.

ВИХОВАННЯ ЯК ПРОЦЕС СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ, ЗАПРОГРАМОВАНОЇ НА НАВЧАННЯ

Ю.М.ГАВРИЛЮК, канд. філос. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

Є.А.ПОЛИВ'ЯНА

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди

Так лапідарно можна визначити, що таке виховання. З тією лише поправкою, що запрограмованість на навчання задається особистістю культурою, яка є суттєвою ознакою людини. Тому з урахуванням цього доповнення виховання стає процесом творення суб'єктом навчання культури як способу людського буття. Саме цим і зумовлюються пріоритети сучасної освіти, яка за одним із енциклопедичних визначень є «...процес, тобто цілісна єдність навчання, виховання, розвитку, саморозвитку особистості; збереження культурних норм з орієнтацією на майбутній стан культури; створення умов для повноцінної реалізації внутрішнього потенціалу індивіда і його становлення як інтегративного члена суспільства, виконуючи функцію наступності поколінь» [1, с.615].

Жодна нація не зможе зайняти гідне місце у світі, якщо не розвиватиме науку, технологію, господарську діяльність як спосіб збереження і творення своєї культури. Проте реалізація цієї виховної установки в освітянській сфері стикається з рядом труднощів. Однією з її дилем, що являє собою лише один із багатьох постмодерних парадоксів, є дилема слугувати потребам ринку і водночас відповідати вимогам демократичного способу життя.

Розвиток освіти зазвичай включає в себе взаємодію трьох конкуруючих пріоритетів – якості, ефективності та справедливості. Ринковий підхід до системи освіти призводить до нехтування її виховною метою в угоду якості та ефективності, що порушує принцип справедливості стосовно особистості, оскільки спонукає перетворенню останньої у засіб заробляння грошей як найвагомішого доказу успішності ВНЗ. Така зорієнтованість вищих закладів освіти на ринок сприяє насадженню в них інструменталістичного підходу до виховання як практичного методу підготовки вузькопрофільних спеціалістів, неспроможних в силу обмеженого розуміння галузі, що в ній вони спеціалізуються, на критичне ставлення до дійсності та усвідомлення всесвіту, частиною якого є сфера їх діяльності. Це дало підставу Хосе Ортезі-і-Гасету говорити про «варварський лик спеціалізації», «ученого неука»: «Сама наука, сделавшая возможным прогресс нашей цивилизации, превращает ученого в человека-массу, иначе говоря, в первобытного человека, в варвара наших дней»[2, с.136].

Ще більш очевидною стає парадоксальність цієї ситуації, коли на неї накладаються особливості національної освіти, яка навіть у контексті Болонського процесу на загал залишається зорієнтованою на підготовку фахівців для конвеєрного виробництва з його вимогою до працівників залишити за дверима свою людську сутність і функціонувати як механічний елемент відповідної структури. Іронія тут полягає в різкій суперечності між вищенаведеним енциклопедичним визначенням виховної мети освіти та її реальним станом.

Без подолання зазначеної суперечності будь-які зрушення на краще в системі національної освіти неможливі. Орієнтована на майбутнє, вища школа шляхом системних структурних змін має створити необхідні умови для виховання особистості, запрограмованої культурою на навчання. В цьому суть освіти: виховувати культурою спеціально підготовлених для роботи в різних галузях діяльності творців культури. А це в свою чергу, крім загальнотеоретичних питань, ставить питання: що таке культура вищої школи(?), яким чином вона впливає на її діяльність і що впливає на неї саму(?), чи слід говорити про одну культуру, чи краще про «культури»(?). Розуміння цих питань

становить життєво важливу умову поліпшення навчально-виховного процесу ВНЗ.

1.Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

2.Ортега-и-Гассет Х. «Дегуманизация искусства» и другие работы. Эссе о литературе и искусстве. Сборник: Пер. с исп. – М.: Радуга, 1991. – 639 с.

ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНУ ДОБУ: НОВІ ПРИНЦИПИ МІЖПОКОЛІННОГО ЗВ'ЯЗКУ ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

О.М.ГОЛІКОВА, канд. іст. наук

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

Сучасну світову трансформацію визначають кардинальні за своїм характером зрушення, найвагомішим наслідком яких є перетворення інформації на потужну виробничу силу та формування світової економіки, що функціонує як єдине ціле та впливає на політику, культуру й рівень життя національних держав. Світові трансформаційні процеси не обійшли своїм впливом й освіту. За умов зростання конкуренції на ринку освітніх послуг вітчизняні ВНЗ зобов'язані постійно шукати способи і методи удосконалення навчального процесу, наближення змісту вищої освіти до вимог і потреб ринку. Концептуальною основою реалізації положень Болонської декларації в Україні виступає поступовий перехід від репродуктивного авторитарного типу навчання до освіти гуманістичного інноваційного типу зі збереженням кращих вітчизняних культурно-освітніх парадигм. Водночас при інтеграції української освіти у європейський освітній простір важливо зберегти притаманний вітчизняній освіті принцип “людино-центризму” (орієнтація на людину і знання) поряд із “технологічно-центричною” спрямованістю та загальною комп'ютеризацією західного зразка.

Пошук науково-педагогічного фундаменту духовного оновлення української освітньої системи суттєвою мірою утруднюється численними соціальними і духовними деформаціями, носіями яких нерідко виступають представники професорсько-викладацького корпусу. Вони перевантажені різного роду міфами та спотвореними цінностями. Дуже часто викладачі українських ВНЗ, які виховувалися у старій системі цінностей, залишають студентам новітньої доби тягар так і не опанованих ними смислів власного життя, той “екзистенційний вакуум”, про який говорив Віктор Франкл. Життєвий шлях нового, постіндустріального покоління значно відрізняється від шляху їх батьків і, тим більше, дідів. На теоретичному рівні цю ситуацію розглянула відомий амери-

канський антрополог Маргарет Мід. В історії культури дослідниця виділила три типи оволодіння інформацією: постфігуративний, коли діти навчаються у своїх предків; конфігуративний, коли і діти, і дорослі навчаються у ровесників; префігуративний, коли дорослі навчаються у своїх дітей. Головною передумовою виникнення префігуративної культури, яка зародилася на початку 1960-х рр., виступає, на думку дослідниці, невідомість майбутнього внаслідок прискореного розвитку суспільства. В умовах префігуративної культури молодь скоріше за дорослих оволодіває новизною у галузі комп'ютерних технологій і тому нормою стало навчання у молодшого покоління. Цей висновок М.Мід деяким чином збігається з психокультурною теорією дитинства відомого американського психолога Ллойда Демоза. Всю історію людства – від доісторичних часів до теперішньої постіндустріальної доби – Л.Демоз відповідно до історичних типів виховання поділив на шість періодів. Останній, шостий, період починається з другої половини XX ст., коли затвердився допоміжний стиль виховання, згідно з яким дитина краще за батьків знає, що їй потрібно на кожній стадії її життя. Іншою мовою, нове покоління не погоджується приймати застарілі принципи й істини, породжені тоталітарною системою. Недостатнє усвідомлення цієї простої та водночас складної істини поки що не дає можливості вийти на принципово інший рівень освітньої психолого-педагогічної практики.

Важливим принципом внутрішнього життя освітніх закладів у XXI ст. має стати комунікативна модель демократії, об'єктивною передумовою якої виступають нові відносини між поколіннями. Високі адаптаційні можливості студентства до опанування новітньою технікою приведуть до виникнення нових відносин між викладачами і студентами. Нова міжпоколінна трансмісія передбачає не лише збільшення інформаційного потоку від молоді до старших за віком, а й молодіжну інтерпретацію сучасної цивілізації, що, безумовно, впливатиме на загальноосвітні процеси у XXI ст.

ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ У ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

О.В.ГОЛОВКО, канд. іст. наук

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Сучасне світове суспільство стає дедалі більш глобалізованим, інтернаціональним, готовим до конкурентної боротьби як на ринках капіталів, енергетичних ресурсів, товарів, послуг і зайнятості, так і у сфері освіти. Яким буде суспільство майбутнього, як у ньому буде ор-

ганізована і здійснена діяльність людини, який рівень життя людини буде досягнутий залежить, в першу чергу, від того, наскільки освіченим будуть його громадяни. Проблема інтеграції системи освіти України у світовий Європейський освітній простір, обумовлена самим життям, стратегічною політикою України на інтеграцію в Європейське і світове співтовариство. Гострота проблеми зумовлюється тим, що процеси реформування системи народної освіти в нашій країні не припинилися і досі. Доказом цього є прийняття нових редакцій Закону України “Про освіту”, Державної національної програми „Освіта (Україна ХХІ століття)”, підписання Україною основних документів щодо її входження до Болонського процесу.

У рекомендаціях щодо парламентських слухань про взаємовідносини та співробітництво України з Європейським Союзом (ЄС) від 28 листопада 2002 р. зазначено, що:

- реалізація курсу на європейську інтеграцію України є невід’ємним елементом внутрішніх реформ, спрямованих на економічне зростання, підвищення рівня життя народу, розвиток демократії, становлення громадянського суспільства, забезпечення верховенства права, свободи слова, захист прав і свобод людини, зміцнення національної безпеки;

- поглиблення співробітництва з ЄС – це важливий елемент зміцнення стабільності і безпеки на Європейському континенті;

- курс на поглиблення співробітництва України з ЄС стимулюватиме проведення внутрішніх економічних і політичних реформ, сприятиме суспільному прогресу та розбудові соціально орієнтованої економіки України.

Одним з інструментів запровадження моделі єдиної стандартизованої з європейською системи освіти в Україні має бути впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та системи об’єктивного педагогічного контролю знань. Впровадження кредитно-модульної системи переслідує наступні цілі:

- постійне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу;
- піднесення вищої освіти України до рівня вищої освіти в розвинутих країнах світу та її інтеграція у міжнародне науково-освітнє співтовариство;
- сприяння мобільності студентів і викладачів та спрощення переходів з одного університету до іншого;
- чітке визначення обсягів проведеної студентом роботи з урахуванням усіх видів навчальної та наукової діяльності. Сума балів (кре-

дитів) визначає на що здатний студент, який навчається за тією чи іншою програмою;

- стимулювання самостійної роботи студента в процесі навчання;
- підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, створення умов для навчання протягом усього життя.

Немає сумнівів, що збалансована реалізація всього спектру завдань, пов'язаних з інтеграцією системи освіти України у світовий освітній простір, демократизацію її внутрішньої і зовнішньої діяльності дозволять підняти рівень системи освіти України на рубежі сучасних міжнародних вимог і тим самим забезпечити цілеспрямоване і впевнене приєднання України до лав країн Європи і світу.

ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ОСНОВНИЙ НАПРЯМОК В ПРОЦЕСІ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ

К.Д.ГОРЯЇНОВА, О.А.ШЕКШУЄВ

Харківська національна академія міського господарства

Нині українці переживають драматичні часи розбудови національної держави, пошуку консолідуючої національної ідеї сучасних концепцій суспільного та приватного життя співзвучних народній ментальності та характеру. Історичним змістом цього процесу є вивільнення творчого потенціалу нації, створення адекватних умов його реалізації та збагачення.

Світова практика переконує, що у розв'язанні цього завдання надзвичайно важливу роль відіграють національні системи освіти, виховання та соціалізація молоді.

Соціалізація – це базова мета й основа роботи з молоддю. Вирішення даної проблеми потребує не тільки уточнення теоретичних позицій, але й конкретних практичних дій, методів впливу на процес соціалізації в цілому. Для цього необхідно визначити особливості студентства як соціальної групи.

Студенти – це специфічний соціальний прошарок молоді, оскільки їх соціалізація відбувається в соціокультурному середовищі, яке має певні особливості (соціально-психологічні зв'язки в групі, гуртожитку, спілкування один з одним у вільний від занять час, постійний контакт з викладачами – людьми, які відносяться до культурної еліти суспільства, що сприяє розвитку в них психолого-педагогічних знань, вмінь, навичок культурної комунікації).

Саме в студентські роки відбувається найактивніше залучення людини до цінностей культури й придбання навичок суспільно-

політичної діяльності, а також інтенсивне розширення кола спілкування. У студентів активно формується світогляд, розвивається пошукова діяльність. Цьому сприяє особливий уклад вузівського життя, обумовлений особливим характером праці і спілкування, реалізації соціальних ролей, організацією життєдіяльності студентів.

Слід урахувати також той факт, що студентська молодь більше, ніж учнівська, схильна до самоконтролю й самовиховання. Тому останнім часом багато уваги приділяється саме студентському самоврядуванню, формуванню студентських спілок, союзів, громад тощо. Функції самоврядування в таких об'єднаннях різноманітні: це соціальний захист молоді, задоволення прагнення студентів до самореалізації, самовираження, а також їх комунікаційних, організаційних потреб.

Метою виховання у вищих навчальних закладах є підготовка не тільки висококваліфікованих фахівців, а й усвідомлення своєї ролі в суспільстві, і найважливіше – розвиток духовності особистості.

Головними критеріями ефективності виховної роботи виступають рівень національної свідомості, навчально-наукової і громадської активності; переростання виховання в самовиховання; дотримання моральних і етичних норм; відсутність правопорушень.

Академія виховує студентів за допомогою величезної кількості факторів, одним з яких, можливо основним, є атмосфера і процес вільного спілкування з професорами та викладачами. Півгодинна бесіда з викладачем у вільний від занять час іноді впливає на свідомість студента сильніше, ніж прочитаний перед тим курс лекцій.

Таким чином, виховання сучасної студентської молоді – цілеспрямований процес і результат соціально-культурного співробітництва студента з вузівським співтовариством. Основою процесу соціалізації студентів у навчальний і позанавчальний час повинна бути активна роль особистості стосовно до себе, обставинах свого життя, взаємодії особистості і суспільства.

ЗНАЧЕНИЕ ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Н.В.ГРИНЕВА, канд. техн. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

В эпоху высоких технологий, создания виртуальной Интернет-реальности, роста антисцинтических и неоязыческих настроений, проникновения рыночных механизмов во все сферы духовной жизни, а также добавившиеся экономический и политический кризисы еще бо-

лее усугубили воспитательный процесс молодежи и студенческой в том числе.

Проблема воспитания молодежи была актуальной во все времена. Однако, на наш взгляд, следует больше уделить внимание проблеме правового воспитания студенческой молодежи в условиях развития демократических оснований и сложившейся сложной экономической ситуации.

Анализ научных трудов прогрессивных представителей философской мысли, психологии и социологии разных времен, разных взглядов свидетельствуют о том, что в основных вопросах, связанных с формированием воспитания, в том числе и правового, они были одинаковыми или очень близкими. Объединяющей идеей была мысль о необходимости придерживаться законов, формирования в личности чувства законности, законопослушного поведения, правосоздания.

Так, Демокрит (460-370 до н.э.) в «Фрагментах о воспитании» указывает не просто на необходимость выполнения законов, а на их осознанное выполнение, то есть уже в тот период закладывались элементы формирования правовой культуры личности. Он считал, что «лучшим с точки зрения высоконравственности будет тот, кто побуждается к ней внутренним стремлением и словесным убеждением. Ибо тот, кого удерживает от несправедливости (поступка) закон, способный тайно грешить, а тому, кто приходит к выполнению обязанностей силой убеждения, не свойственно ни тайно, ни явно осуществлять что-нибудь преступное. Тот, кто совершает правильно с пониманием и сознанием, тот вместе с тем бывает мужественным и прямолинейным» [1, с.211].

Так, например, нет смелости сознаться в содеянном, не поздоровался с преподавателем, наябедничал на друга и т.д. – это, казалось бы, не злодеяние, а бескультурие, то есть опять-таки плохое воспитание. В ВУЗы приходят разные дети, с разным интеллектом и разным мировоззрением. И часто родители свои обязанности по воспитанию перекладывают на плечи педагогов (сначала в школе, а затем и в вузе). И начинают преподаватели ВУЗов воспитывать горе-студентов. Особенно «достаётся» общеобразовательным кафедрам, которые первыми принимают на себя весь «удар». И невинные «шалости» могут постепенно перерасти в «злодеяния» и заканчиваться часто плачевно.

Еще Сократ, на наш взгляд, правильно доказывает, что самой важной субъективной основой морального и законопослушного поведения является знание. Поскольку существуют объективные всеобщие моральные и правовые нормы, обязанность человека состоит в том, чтобы знать их суть. И только тот, кто знает, что такое добродетель,

может быть добродетельным. Знание – это путь к моральному поведению. И наоборот, незнание – это путь к порокам и преступлениям. Зло чаще всего проявляется там, где человек не знает сути и справедливости. Сократ считает, что «моральным является тот, кто действует не бездумно-автоматически, а осуществляет взвешенный выбор» [2, с.27]. Он первым открыл моральность, соединив добродетельный поступок с обязательным осознанным выбором. А это имеет большое значение для формирования правовой культуры личности.

Известно, что у человека есть самые главные задатки – это разум, воля и чувства. Каждому из них соответствует своя добродетельность: разуму – мудрость, воле – мужество, чувствам – рассудительность. Вот и предстоит преподавателям развивать эти задатки в нужном направлении. И как правильно отмечал Платон, что воспитание – это «привлечение и приведение детей к такому направлению мыслей, который признается законом правильным. Правильное воспитание и обучение пробуждает в человеке хорошие природные задатки, а у кого они уже были, то благодаря такому воспитанию становятся наилучшими. Даже игры наших детей должны как можно больше отвечать законам, ибо они становятся беспорядочными и дети не придерживаются правил, невозможно вырастить из них серьезных законопослушных граждан» [3, с.24].

А поскольку, на наш взгляд, разумность – это главнейшее в воспитании «золотая нить» (по Платону), которая ведет к Благу, то ее надо развивать в первую очередь.

В этой связи преподаватель должен обогащать свои психолого-педагогические умения и навыки новыми ценностями: знаниями о культуре и людях, способностями к межличностному общению, ведению диалога, переговоров, предвидения поведения в определенных ситуациях. Преподаватель должен не только внедрить новейшие технологии обучения, но быть первым среди них, кто формирует будущее поколения, он должен влиять на сознание, воззрение молодежи, помогать ее самоактуализации. Воспитательное действие педагога опирается на реализацию постулатов правдивости, порядочности, совместной деятельности, борьбы за равные права и справедливость, на умение взаимодействия в обществе, участие в культуре и формирования морального качества жизни индивида.

Учитель должен быть объективным и критически подходить к действительности, ее динамичным изменениям, должен способствовать пониманию мира и влиять на мир, учитывая существование противоречий и информационной разницы в подходах и взглядах, творчески использовать их в познавательном соотношении. Его действия не

могут опираться на раз и навсегда усвоенные знания, признанные надежными и полными. Учитель должен быть открытым для разнообразных теоретических ориентациях наук о воспитании и на своеобразный познавательный опыт, который выражается в возможностях сосуществования разных подходов и оценки явлений воспитания, в том числе и правового.

1.Демокрит в его фрагментах и свидетельствах древности. – М., 1935.

2.Бабичин В.А., Чефранов В.А. История философии права. – Харьков, 1998.

3.История политических и правовых учений: Хрестоматия / Под ред. Г.Г.Демиденко. – Харьков, 1999.

ВИХОВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Я.Г.ГРИНЬОВА

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Становлення України як демократичної, правової держави, формування засад громадянського суспільства зумовлюють необхідність підвищення рівня правової культури населення [3]. Правова культура базується на початках загальної культури, являється невід’ємною її частиною та відображає рівень розвитку, менталітету народу. Правова культура – це сукупність цінносних досягнень людства у галузі права, які базуються на принципах справедливості, гуманізму, захисту прав і свобод людини, його честі і гідності. Усі правові норми є нормами культури, але не всі норми культури перетворюються на правові [1]. Поряд з нормами права правова культура виступає регулятором суспільних відносин, в чому і проявляється її ціннісна роль. Наприклад, при зниженні рівня злочинності, необхідно в першу чергу підвищувати рівень правової культури, поваги до соціальних норм і цінностей. Висока правова культура особистості направлена на нетерпимість до будь яких порушень, затвердження законності і правопорядку, дотриманні конституційних прав і свобод людини і громадянина.

У зв’язку з цим вивчення такої важливої категорії, як правова культура є вельми актуальним. Наукові дослідження показали, що рівень правової культури сучасного українця залишається невисоким. Це свідчить про загальмовану побудову правової держави і низький рівень правосвідомості. Оскільки “Наша молодь – наше майбутнє”, всі зусилля потрібно зосередити на правовому вихованні молоді в тому числі і студентської. Це можна пояснити тим, що студенти в силу свого віку не можуть мати необхідного запасу правових знань, уявлень, переконань. Дуже важливо щоб такі знання були отримані в процесі належно

поставленого правого виховання, від кваліфікованих наставників, а не із простих спостережень, або від знайомих, друзів, в результаті чого в молодих людей нерідко складаються неправильні уяви про правові явища, які в результаті доводиться виправляти [2]. Саме теперішнім студентам потрібно буде в найближчому майбутньому вирішувати питання подальшого закріплення законності та правопорядку в сфері державного та господарського управління, освіти, культури, науки, охорони здоров'я, куди вони прийдуть як керівники і спеціалісти. Успіх професійної діяльності багато в чому буде залежати від рівня їх правової культури.

Одне із основних місць в системі виховання правової культури студентської молоді належить правовому вихованню. Правове виховання – це система формування *правової свідомості і правової культури* студентства. Воно представляє собою комплекс заходів, що здійснюються вищими навчальними закладами, спрямоване на виховання у студентської молоді такої правової культури, яка охоплювала б усе передове в галузі знань про державу і право, поєднувала б ці знання з практикою, перетворювала б їх на законослухняну поведінку. Виховна функція науково-педагогічних працівників при вихованні правової культури полягає в наданні специфічної правової допомоги студентам у розвитку їх творчої індивідуальності, почуття людської гідності, розуміння права і його ролі як засобу забезпечення їх законних прав та інтересів. Критеріями правового виховання є глибина та міцність правових знань, повага до права, переконаність та впевненість в їх дієвості, значущості та справедливості, інтерес до вивчення права, непримиренність до правопорушень і правопорушників, готовність особи до корисної діяльності в сфері правової діяльності. У процесі вирішення поставлених завдань правового виховання варто мати на увазі, що їх можна вирішити не лише суто юридичними засобами і методами, але й за допомогою психологічного та морального впливу, художньо-естетичною культурою, оскільки поза духовним життям суспільства само по собі правове виховання було б відірваним від реальної людини, її інтересів.

1.Бойков А.Д. Правовая культура и вопросы правового воспитания. – М., 1974. – 220 с.

2.Маркова Г.Д. Научные основы и организация правового воспитания молодежи. – К.: Вища школа, 1979. – 152 с.

3.Указ Президента України „Про національну програму правової освіти населення” від 18.10.2001, №992/2001 [електрон ресурс], Правов. биб „Инфодиск”.

КУРАТОР – СТЕРЖНЬОВА ФІГУРА ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

В.Д.ГУБЕНКО, канд. техн. наук

Харківська національна академія міського господарства

На сучасному етапі розвитку суспільства робота куратора в групі все далі відходить від заорганізованих форм періоду радянської влади. Тоді студенти були соціально захищені, була одна марксистка ідеологія і це спонукало значну наївність світогляду. Зараз, в період побудови капіталізму різко скоротився соціальний захист студентів. З іншого боку тутешній студент в інтелектуальному плані значно виріс. Вже не мають такого ефекту походи в музеї або інші культурно-масові заходи. Студентів в силу віку цікавить свій осередок, свої музичні категорії, свої особливості спілкування в побуті. В усьому цьому куратор слабо орієнтується.

Мій багаторічний опит кураторської роботи підказує, що на даному етапі реформи вищої освіти основне у взаємовідносинах куратора із студентами немає ніякого формального підходу. Головне в роботі куратора зараз це ширість в спілкуванні з кожним студентом групи, поважати його гідність, виходячи з того, що ви з ним на рівних в інтелектуальному плані, тільки йому бракує спеціальних знань. В першу чергу необхідно оволодіти інформацією про сімейне життя батьків студента, а якщо у студента вже своя сім'я, також і турботами його сім'ї. Куратор похилого віку з багатим життєвим досвідом правомірно може рекомендувати, як вирішувати побутові питання і навіть пропонувати свою допомогу в вирішенні проблем.

Зараз вирішальним фактором в успішному навчанні студента є його матеріальне становище. В порушення Конституції України все ширше впроваджується контрактна система навчання, тобто за гроші, і з кожним роком плата за навчання зростає. В багатьох сім'ях в період сьогоденішньої кризи не хватає коштів на оплату навчання і тому студенти, особливо на старших курсах, підробляють, працюючи на виробництві. Це призводить до різкого росту відсутності їх на заняттях і до проблем з атестацією і рубіжним контролем. Тому куратору необхідно в кожному конкретному випадку уважно віднести до причин відсутності студента на заняттях. І якщо причини важливі, клопотатися перед деканатами про надання можливості вільного відвідування занять. Тобто своїми діями куратор зможе значно покращити психологічний клімат у групі і впливати на якість навчання.

КУЛЬТУРА КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР ВОСПИТАНИЯ

Е.М.ДАНИЛЬЧЕНКО

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Как давно это было, когда мир потрясло появление кинематографа и телевидения. Но вспомните, как давно был заложен первый камень «Глобуса» Шекспира! В современном постоянно движущемся мире человек все меньше времени уделяет театральному искусству, способному приносить, умноженное на тысячи, удовольствие, нежели телевидение. Несомненно, и телевидение можно назвать искусством, но для этого ему следует просочиться через множество фильтров, чтобы дойти до зрителя чистым и прекрасным. И даже после этого голубой экран не затмит того восторга, того великолепия и полноты чувств, которые переполняют человека после увиденной им живой игры реальных людей с такими же потрясающими чувствами и глубокими переживаниями, какие испытывает он сам. И порой самая незамысловатая декорация и вскользь сказанная реплика может повернуть восприятие человека на сто восемьдесят градусов и обратно! Ничто не может сравниться с живой игрой актеров, их жестами, мимикой и даже голосом. Эстетическое наслаждение, которое испытывает человек от увиденного им спектакля, мюзикла, балета и т.д., несомненно, очень велико.

Театры являются «помощниками» в воспитании сильной, чувственной, образованной, воспитанной, развитой личности. При этом именно разнообразие жанров постановок, в которых проявляется мировоззрение режиссера, атмосфера, созданная актерами и декораторами, – все это делает человека личностью, формирует его интересы, принципы, цели, к которым ему хотелось бы стремиться, развивает его и, в конце концов, помогает перенять тысячелетний опыт человечества в различных сферах жизни. И даже если вы попадаете на постановку, которая вам не нравится, – это тоже колоссальный опыт. Как говорится, и негативное, и позитивное, – составляющие нашего жизненного опыта.

Особенно необходима «театротерапия» современному молодому человеку, у которого иные понятия искажены или напоминают калейдоскоп. Театр, как храм искусства, ждет своего молодого зрителя, но, к сожалению, в наше время достойных оценить его преимущества среди молодежи не так много, как хотелось бы.

Быть может, среди нас пропадают герои Пушкина и Чехова, звонкие души не слышат чувств Моцарта и Чайковского. Современный человек должен развиваться культурой, живой и потрясающей, спо-

собной вытолкнуть его эмоции изнутри, заставить переживать, любить, верить, научить его быть счастливым!

С помощью искусства нужно выращивать прекрасные цветы общества, брать и вести их за руку по протоптанной нашими прадедами дороге и открывать глаза на мир, которого они не видят, сидя в Интернете. Мир удивительный, мир разноцветный, мир гостеприимный, мир счастливых, полноценных, творческих людей. Именно таких, которые дадут жизнь новому поколению, развитому и воспитанному, образованному и творческому. И тогда у молодежи появится интерес, загорится стремление к лучшему, уйдет равнодушие. Надо только взять ее за руку и повести в правильном направлении. С помощью искусства и культурного развития несомненно удастся раскрыть многочисленные таланты детей двадцатого-двадцать первого веков и в воздухе зазвучат новые потрясающие композиции, перо напишет свою самую прекрасную повесть, а вечером на подмостки выйдет великий актер.

Те качества, которыми испокон веков славился человек, такие как милосердие, доброта, воля, сила духа, – это зерна культурного воспитания, которые с годами прорастают в сформировавшийся бутон чудесного цветка. И те, кому посчастливилось однажды встретить такую личность, я уверена, помнят этого человека и по сей день. Стремление к лучшему, постоянная духовная работа над собой делают нас теми, кто способен к лучшему изменить и жизнь другого человека – а именно, мы становимся Личностью!

СИСТЕМА ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

С.Л.ДМИТРИЄВ, С.В.НЕСТЕРЕНКО

Харківська національна академія міського господарства

У світлі впровадження в Україні положень Болонського процесу підвищується роль куратора, оскільки значне місце відводиться самостійному опрацюванню навчального матеріалу, а також зростання рівня мотивації навчання. Цю мотивацію повинен формувати та корегувати куратор назначеної групи студентів.

Куратор у процесі спілкування зі студентами отримує інформацію про групу: умови проживання у гуртожитках, о кліматі в колективі, наявність конфліктних ситуацій між студентами і викладачами, відвідування студентами занять, проходження медичних оглядів та ін. При необхідності куратор повинен мати можливість спілкування з батьками студентів, які навчаються на молодших курсах для того, щоб не допустити відрахування їх з академії. Мета роботи куратора групи,

починаючи з першого року навчання у вищому навчальному закладі, навчити студентів орієнтуватися в новому оточенні. Оскільки від цього залежить його успішність та працездатність.

Куратор володіє інформацією про навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі і має можливість допомагати студентам орієнтуватися та приймати вірні рішення для забезпечення максимальної успішності у групі.

Наставник групи повинен мати чітке уявлення для себе: ні одного студента з групи не буде відраховано, треба боротися за кожного!

Важливе місце у спілкуванні куратора з групою займає виховна робота, що включає:

- проведення бесід про необхідність відвідування занять і виконання форм поточного контролю;
- індивідуальну форму роботи з окремими студентами;
- підвищення культурного рівня студентів;
- проведення бесід про здорове ведення життя;
- правила поведінки у громадських закладах.

Крім цього, в обов'язки куратора також входить відвідування студентів, що мешкають в гуртожитках навчального закладу. При відвідуванні гуртожитку наставник групи повинен контролювати:

- підтримування чистоти та порядку в житлових кімнатах, місцях загального користування;
- виконання студентами правил внутрішнього розпорядку;
- бережне відношення студентів до приміщень, обладнання та майна гуртожитку.

Тому кожний куратор повинен для себе вибрати систему виховання студентської молоді.

Необхідно підвищувати роль куратора у навчально-виховному процесі і значно розширити його права, а не тільки обов'язки. Є необхідність відведення часу на проведення виховних годин у розкладі занять на навчальний семестр.

РОЛЬ І ФУНКЦІЇ КУРАТОРСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ

О.Ю.ЄГОРОВА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

Сучасний період розвитку суспільства в нашій державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти, що дає змогу формувати духовно багату націю. Це обумовлює новий підхід до виховання студентської молоді. Виникла потреба у формуванні творчої особис-

тості майбутнього спеціаліста, який зміг би розв'язувати як щоденні, так і масштабні завдання, що забезпечують не просто виживання, а прогрес нації.

Роль інституту кураторства в сучасних умовах – допомогти розібратись і організувати, а не нав'язувати погляди, не підміняти студента в його діяльності.

До функцій інституту кураторства вищої школи належать виховна, організаторська, методично-інформаційна, координаційна, соціально-спрямовуюча.

Виховна функція інституту кураторства включає вплив через систему різноманітних виховних заходів на формування наукового світогляду студентів, їх емоційних, духовно-моральних, вольових, етичних, естетичних, фізичних, професійних якостей. Вона здійснюється у повсякденній роботі з молоддю і передбачає постійний вплив педагога на її свідомість.

Організаторська функція полягає в ініціюванні куратором організації виховних заходів, їх попередній підготовці (планування, проектування якісної реалізації задуму), здійсненні запланованого, аналізі досягнутих результатів.

Координаційна функція інституту кураторства ВНЗ виглядає як узгодження, приведення до відповідності якихось задумів, розмежування часу їх реалізації з часом реалізації інших планів тощо.

Соціально-спрямовуюча функція має на меті спрямування життєдіяльності молоді з врахуванням потреб суспільства, взаємостосунків у ньому, поділів його на групи, партії, течії.

Окрім цього, важливим є те, щоб робота в межах інституту кураторства не йшла в розріз із студентським самоврядуванням, а доповнювала б його, утворюючи єдину демократичну виховну систему. Особливо потрібним у сучасних умовах уявляється забезпечення взаємодії студентів із численними структурами і службами академії, які здійснюють навчальну й позанавчальну діяльність, в організації спеціальних заходів, особливо загального характеру.

Удосконалення функцій інституту кураторства і підвищення ефективності його роботи передбачає цілеспрямовану діяльність за такими напрямками:

- проведення з кураторами спеціальних тренінгів і семінарів, на яких вони одержують інформацію про вікові особливості студентів, про результати діагностики їх індивідуальних якостей та інтересів, про специфіку взаємодії зі старшими студентами, про нові методи та підходи у сфері консультування і підтримки студентів;

- організація в академії спеціальної діагностичної й консультативної служби для кураторів і викладачів з метою постійної підтримки і розв'язання складних професійних ситуацій;
- регулярне проведення кураторських міжвузівських нарад за участі адміністрації ВНЗ для окреслення та розв'язання загальних проблем;
- організація на базі академії міжвузівських конференцій з питань удосконалення роботи кураторів та обміну досвідом роботи в даній сфері;
- видання пам'ятки та методичних рекомендацій для допомоги кураторові з оновленою інформацією про особливості роботи зі студентами.

Представлений аналіз основних функцій інституту кураторства вищої школи у сучасних умовах має на меті підвищення ефективності його роботи в напрямі становлення молодих людей як майбутніх фахівців і громадян своєї держави.

ПРО ЗНАЧЕННЯ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «КРАЄЗНАВСТВО» У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Л.М.ЖВАНКО, канд. істор. наук

Харківська національна академія міського господарства

В умовах національного та культурного відродження, ствердження української державності виняткова роль належить саме краєзнавству, яке виконує важливі науково-пізнавальні та виховні функції, значною мірою сприяє формуванню національної самосвідомості українського народу, а відтак і його молодого покоління – студентства.

Високі поняття «Батьківщина», «національна гідність» починаються зі знання рідного краю, історії села чи міста, вулиці та, власне, історії свого роду, тобто місця, де людина народилася, зросла, де пройшло її дитинство. Ці знання передаються від покоління до покоління з мелодією народної пісні, багатоголоссям рідної мови, материнськими коликосами. Вивчення історії, культури рідного краю збагачують людину духовно, виховують відданість Вітчизні, вчать шанувати свій народ та інші народи, що здавна проживають на території України.

Важливу роль відіграє історичне краєзнавство у формуванні історичної пам'яті, яка зберігає джерела історичного процесу і відтворює історичний досвід українського народу. Це – генетична пам'ять поколінь і кожної людини, що дозволяє забезпечити наступність поколінь,

необхідність збереження надбань народу та усвідомлення позитивного та негативного досвіду предків.

Для студентства Харкова є досить важливим вивчення саме краєзнавчих дисциплін, оскільки в умовах зрусіфікованого міста надзвичайно гостро постає проблема формування саме національної свідомості студентства. Практичний досвід викладання краєзнавства доводить, що студентам цікаво вивчати минуле свого краю, причому незаангажоване чи відірване від єдиного українського контексту. Особливо це стосується теми вивчення історії міста Харкова. Чи багатьом відомо, що українською мовою радіо вперше заговорило у 1924 р. в Харкові, який у той час був столицею України? Що перший в Україні постійний театр було засновано у Харкові. Перша збірка українських пісень вийшла друком у Харкові. І перша східноукраїнська політична партія (Револьюційна українська партія) виникла в 1900 р. саме у Харкові за участю ревного ідеолога українського націоналізму Миколи Міхновського, автора радикальної праці «Самостійна Україна».

З іншого боку, саме в Харкові було сформовано маріонетковий «український» уряд (на противагу уряду Центральної Ради), який «відкрив ворота» для входу в Україну російських більшовицьких військ. Харків був епіцентром голодомору 1932-33 рр. Гучний процес над «Спілкою визволення України», що відбувся у Харкові, поклав початок масовим репресіям проти українських інтелектуалів-інакодумців. Це місто смерті Миколи Хвильового, Миколи Скрипника, Гната Хоткевича, багатьох талановитих поетів і письменників, а вулиці міста й досі носять імена душителів українського народу...

Риторичним постає питання – як упродовж кількох століть місто, засноване гордими волелюбними українськими переселенцями, які принесли сюди із Наддніпрянщини українську мову, пісню, звичаї, перетворилося на змаргіналізоване населення, яке в основній масі своїй ненавидить все українське? Досить важливо формувати у студентської молоді адекватне ставлення до минулого України та історії Слобожанщини зокрема, а не використовувати стереотипи попередньої історичної епохи.

Таким чином, курс "Краєзнавство" дає можливість сформувати національно свідоме студентство, студентство, яке не мислить стереотипами, студентство, яке поважає свою Батьківщину, студентство, яке бачить Україну європейською державою зможе стати потужним фундаментом української нації і забезпечити поступ України до майбутнього.

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧА

О.О.ЖИГЛО, канд. пед. наук

Харківська національна академія міського господарства

Професійний розвиток – це рівнонаправлений, нерівноважний і відкритий процес зміни особи в результаті освоєння і виконання професійно-освітньої і професійної діяльності. У даний час процеси інформатизації в нашому суспільстві стали одними з тих, що інтенсивно розвиваються.

Інформатизація суспільства, у свою чергу, ставить завдання інформатизації освіти, для чого необхідні кваліфіковані кадри для всіх областей життя, в тому числі і для системи освіти.

У зв'язку з цими обставинами інформатизація освіти стає однією з основних цілей освіти в питанні підготовки викладачів, що володіють високою кваліфікацією і відповідною інформаційною культурою для того, щоб вони були готові психологічно і уміли застосовувати нові інформаційні технології. Підготовка таких викладачів дає їм можливість брати активну участь в інформатизації своєї освітньої установи і суспільства в цілому.

Вживання сучасних інформаційних технологій у сфері освіти залежить від активної участі в цьому процесі всіх працівників сфери освіти, в першу чергу, викладачів-предметників. Саме ефективне використання нових інформаційних технологій в освітньому процесі, створення в навчальному закладі єдиного інформаційного середовища дозволяє перейти до нової сучасної концепції освіти. Показником високого професіоналізму сучасного викладача вважається комп'ютерна компетентність.

Комп'ютер у сфері освіти виступає в різних функціях:

- як предмет вивчення;
- як засіб в навчально-виховному процесі;
- як компонент системи педагогічного управління;
- як компонент управління освітньою установою;
- як засіб науково-педагогічної діяльності.

Щорічно планка вимог, що пред'являються до професійної діяльності викладача, завищується. На даний момент недостатньо бездоганного викладання матеріалу, знання в області педагогіки, психології. Щоб крокувати в ногу з часом, на сьогоднішній день викладачу необхідно опановувати і успішно застосовувати в своїй практиці інформаційно-комп'ютерні технології.

На сьогоднішній день, як нам здається, до параметрів всебічного оцінювання професійної компетенції викладача необхідно додати такі

компоненти: оволодіння основами роботи на персональному комп'ютері; уміння використовувати мультимедійні інформаційні ресурси; оволодіння основами роботи в мережі Інтернет.

Розвиток інформаційних технологій і електроніки дозволяє викладачу використовувати в процесі навчання не тільки друкарські видання – книги, журнали, але й мультимедіа ресурси: аудіо і відеокасети; електронні підручники та енциклопедії, записані на СК-дисках, або ті, що зберігаються на освітніх серверах в Інтернеті.

У сучасних умовах професійна кар'єра будь-якого викладача залежить від того, наскільки він здатний своєчасно знаходити, одержувати, сприймати і використовувати нову інформацію в навчальному процесі. Щоб виконати ці умови, сучасний викладач повинен розвивати в собі уміння управляти освітнім процесом і оцінювати отриману інформацію. Крім того, викладач має нагоду безперервної освіти протягом всього життя, оскільки викладач може самостійно збільшувати недостатні професійні і загальнокультурні знання.

Таким чином, інформаційно-освітня діяльність стає свого роду індикатором рівня сформованості окремих елементів професійних можливостей викладача, тим самим, ставши мотивом, актуалізує потребу у вдосконаленні викладачем своїх професійних компетентностей, які можуть розглядатися сьогодні як певний гарант професійного успіху і професійної значущості викладача.

ТЕМАТИКА ЗМІСТУ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ім. ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

В.І.ЖИЛА, канд. техн. наук, Н.І.МОІСЄЄВА, канд. філос. наук
*Харківський національний технічний університет
сільського господарства ім. Петра Василенка*

Виховання інтелектуальної еліти суспільства має здійснюватися на основі цілеспрямованого формування національно-громадянських засад, професійних знань, умінь та навичок студентів як майбутніх фахівців аграрного сектору України. Виховна робота ХНТУСГ спрямована на формування й розвиток у студентства поваги до прав і свобод людини та громадянина України, Конституції України, державної символіки, опанування культурного надбання українського народу; виховання чіткої громадянської позиції; виховання патріотизму, поваги до історичного минулого українського народу; впровадження у суспільну свідомість молоді загальнолюдських моральних цінностей; формування здорового способу життя; виховання поваги до обраної професії, до традицій свого навчального закладу, оптимізму та впевненості у своєму майбутньому; підтримання нормального психологічного

клімату в колективі та сім'ї; розвиток студентського самоврядування. Виховна робота базується на принципах гуманізму, глибокої поваги до особистості, науковому обґрунтуванні основних принципів виховання, автономії приватного життя студентів, їх особистої зацікавленості до максимальної самореалізації у соціально-політичному житті, передбачаючи при цьому свідому індивідуальну та колективну відповідальність, визначення своєї громадянської позиції, любові до Батьківщини; вільного самовизначення в світоглядних позиціях; пріоритетності людини, середовища проживання та всього живого на Землі.

Основні принципи виховної роботи: системність та безперервність; структурованість, конкретність, зв'язок з життям академічної групи, курсу, факультету, університету; співвідношення загальнолюдського, національного, суспільного і особистого; національно-культурна спрямованість, органічний зв'язок з історією українського народу, мовою, культурою, родинними традиціями, народним мистецтвом; врахування культурної, географічної, економічної, професійно-демографічної специфіки міста, області та Слобожанщини в цілому; диференціація та індивідуалізація системи виховної роботи, стимулювання активності та розкриття творчої індивідуальності, несумісність з пропагандою насильства, жорстокості, людиноненависницьких теорій, з поглядами державно-руйнівного змісту. Головна мета виховного процесу – забезпечення розвитку суспільно активної молоді людини, яка поєднує в собі високу професійну компетентність, культурну ерудицію, духовність, моральність і особисту відповідальність. Зміст головної мети конкретизується у завданнях виховної роботи: посилення значення виховного аспекту навчального процесу; заохочення студентів до самостійної, творчої роботи, яка формує навички самоорганізації та індивідуальну волю; формування наукового світогляду; вироблення умінь і навичок культури розумової праці, реалізація яких є потребою особистості; психологічна підготовка студентської молоді до праці, формування у студентів естетичних почуттів, національної свідомості; формування здорової зміни фахівців-аграрників; створення умов для реалізації творчого потенціалу особистості студента, розвитку нахилів і обдарувань; бажання працювати задля розквіту держави; формування самоповаги на основі успадкування духовних надбань українського народу; прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій всіх народів, які населяють Україну; формування правової культури.

Головними критеріями ефективності виховної роботи є: формування національної свідомості та почуття патріотизму; високий рівень навчальної, науково-дослідницької та соціальної активності; дотри-

мання моральних та естетичних норм у громадському й особистому житті; відсутність правопорушень, їх запобігання; взаємна повага у спілкуванні; активна участь студентів та викладачів у культурно-просвітницькій діяльності; відповідальне й уважне ставлення студентів до власного здоров'я та здоров'я своїх товаришів; вироблення та розвиток екологічної свідомості.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ Й НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Н.І.ЗАВГОРОДНЯ

Харківський державний медичний університет

У сучасних умовах постійної трансформації загальнолюдської системи цінностей та зміни соціальної структури суспільства все більшої уваги заслуговує питання формування у молоді установок, принципів, поглядів, які відповідають сучасним принципам комунікативності, інтеграції та активного формування громадянського суспільства європейського зразка. Студентське самоврядування як важливий елемент соціалізації відіграє значну роль в заохоченні студентства до соціальної активності в умовах демократичного суспільства.

Серед факторів, що впливають на ефективність роботи органів самоврядування можна виділити наступні: організаційна структура самоврядування, особливості її реального функціонування в конкретних умовах; місце ініціатив студентства в повсякденній роботі навчального закладу; соціальне середовище університету; тип взаємодії студентства та керівних органів навчального закладу. До найбільш важливих проблем, з якими стикається система студентського самоврядування, слід віднести: домінування жорсткої ієрархічної системи відносин «викладач-студент»; відсутність продуктивного контакту систем цінностей студентства і професорсько-викладацького складу (що зумовлене домінуванням серед викладачів осіб середнього та старшого віку), що, в свою чергу, практично унеможливує використання передового соціального досвіду, динамічний обмін у середині самого навчального закладу в рамках «студент - молодий викладач - досвідчений викладач». Трансформація систем цінностей серед самого студентства з виходом на головні позиції матеріальних, професійних і особистих доробків з нехтуванням громадських (таких як громадська праця, діяльність у громадських організаціях тощо) також негативно впливає на роботу органів самоврядування.

У той же час сучасні моделі організації самоврядування у вищих навчальних закладах все ще базуються на пострадянських принципах

бюрократії, а саме, зберігається система з великою кількістю ієрархічних ступенів, набором стандартів, постійністю.

Тобто, система є застарілою з позиції сучасних основ управління і соціального розвитку.

Вищезазначене дозволяє спробувати сформулювати основні шляхи вирішення проблем функціонування системи студентського самоуправління в сучасних умовах:

- запропонувати та розробити прозору систему мотивації й заохочення студентства до активної роботи в громадських підрозділах самоврядування;
- залучити спеціалістів з менеджменту до розробки більш сучасної структури системи органів самоврядування;
- долучити до роботи молодих викладачів, створити реально функціонуючу систему соціокультурного обміну в рамках спілкування викладачів і студентства.

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ВИХОВНІЙ СИСТЕМІ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ю.В.ЗАЙОНЧОВСЬКИЙ, В.В.ЯСІРСЬКИЙ

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

У сучасних умовах інтеграції системи вищої освіти України до європейського освітнього простору значення студентського самоврядування важко переоцінити. Педагогічний колектив та адміністрація Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури розглядає органи самоврядування як невід'ємну частину апарату керування вузом, рівного партнера, одноступеня та співробітника у суспільно важливій справі формування гармонійно розвиненої, активної особистості, професійно грамотного, творчого фахівця.

Важливе місце студентське самоврядування займає у виховній системі університету. Студентські ради беруть активну участь у багатогранній виховній діяльності, у всіх її напрямках та формах. Ради студентського самоврядування факультетів за підтримкою деканатів виступають ініціаторами та організаторами цікавих і дієвих для студентської молоді у виховному сенсі заходів та акцій. Необхідно підкреслити – у роботі самоврядування реалізується творчість студентства, саме воно задовольняє свої духовні потреби завдяки цій діяльності.

За ініціативою Ради студентського самоврядування механіко-технологічного факультету між ХДТУБА і дирекцією будівництва меморіального комплексу "Жертвам нацизму у Дробицькому Яру" було організовано активну співпрацю, підготовлено договір про спільну

діяльність. Студенти університету не тільки відвідують екскурсії до меморіалу (500 студентів ХДТУБА у минулому році), але й допомагають розбудовувати його – так активісти самоврядування МТФ прийняли участь у формуванні березової алеї на меморіалі – усього було висаджено 100 беріз. Рада самоврядування факультету взяла шефство над цією алеєю у майбутньому. Про співпрацю було проінформовано Генерального директора ЮНЕСКО пана Мацуурі.

Рада студентського самоврядування санітарно-технічного факультету визначила профорієнтаційну діяльність в якості одного із своїх пріоритетів. Логіка проста – молода людина-студент найкращим чином розповість та дасть відповіді на запитання молодій особі зі шкільної лави. Тому члени студентської ради працюють як за своїм окремим планом у школах міста та області, так і реалізують загальноуніверситетські профорієнтаційні заходи. Ця робота цікава для студентів, вона удосконалює їх комунікативні навички. При спілкуванні з молодшими, менш досвідченими людьми отримується дуже важливий для подальшого особистого розвитку досвід відчувати себе фахівцем.

Активісти самоврядування СТФ, одного з найбільших факультетів ХДТУБА – більш ніж 900 студентів, вже третій рік видають факультетську багатотиражку. Тираж університетської газети "Будівельник" – 500 примірників, тираж органу самоврядування санітарно-технічного факультету "SUN-TEX NEWS" складає 200 примірників. Факультетська газета стала засобом самовираження студентів, місцем для обговорення найактуальніших тем, фактором впливу на менталітет і поведінку молоді. Саме у цьому студентська редакційна колегія "SUN-TEX NEWS" бачить головну мету свого існування.

Окремий напрямок роботи Ради студентського самоврядування ХДТУБА – боротьба з ксенофобією. Активісти самоврядування розглядають ксенофобські прояви як небезпечну соціальну хворобу, яку необхідно негайно "лікувати". Форми цього "лікування" визначаються з урахуванням специфіки студентських колективів різних факультетів.

Підсумовуючи, необхідно констатувати, що участь у виховних заходах формує особистість та комунікативні навички активіста самоврядування готує його до майбутньої професійної діяльності. Аналіз засвідчує – студенти, які активно працювали у самоврядуванні, більш успішні у професійній кар'єрі.

КУЛЬТУРА ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

І.С.ЗАЙЦЕВА, канд. хім. наук

Харківська національна академія міського господарства

Слово "культура" існує майже в усіх мовах світу. Воно означає обробку, зміну, покращення, які виконують люди в процесі своєї цілеспрямованої діяльності.

Культура протистоїть хаосу, анархії, розрусі. Адже ще Булгаков у "Собачьм сердце" сказав: "...разруха... – в головах".

І.Кант в поняття культури включає не лише результат діяльності людини – цінності (матеріальні, духовні та ін.), а й її діяльність як форму існування людини і суспільства. "Но заботой природы было также и то, чтобы в человеке был заложен еще и зародыш разума, посредством которого, если этот зародыш развивается, человек предназначается для общества"[1]. Тобто, культура міститься в суспільній цінності людини. Суспільної цінності людина набуває лише тоді, коли вона стає особистістю. Під впливом соціального середовища і виховання формується свідомість людини як суб'єкта пізнання. Одночасно з властивостями суб'єкта пізнання формуються властивості суб'єкта діяльності, починаючи з гри і закінчуючи працею. Це і є процес соціального формування людини, який включає в себе формування особистості як суб'єкта суспільної поведінки і комунікацій.

Людина, яка з'являється на світ, знаходить цей світ у формі матеріальної і духовної культури, яку людина має освоїти. Задачу вдосконалення людського роду І.Кант покладає на виховання. За допомогою виховання людській природі можна надати таку форму, яка б відповідала ідеалу людяності. Мистецтво виховання удосконалюється багатьма поколіннями. Рівень розвитку виховання визначається рівнем історичного розвитку суспільства в економічній, соціальній і духовній сферах.

У наш час відбувається глобалізація і її фундаментом є інформаційні технології. На перший план тому виступає культура і людина як її носій. Інформаційне суспільство визначають як "суспільство знання", яке відкриває величезні перспективи для реалізації творчого потенціалу особистості. Акцент робиться на інтелектуальній складовій культури. Надзвичайно небезпечно залишати інтелектуальну культуру на самоті без єдності з духовною культурою. Інтелект може бути егоїстичним, безвідповідальним і навіть спричинити катастрофу, яка стане загрозою існування людства, тобто може сам себе знищити. Моральні ідеали, норми, почуття, гуманістичні цінності, ідеї свободи і прав людини включають інтелектуальну культуру в світ людини, у сферу її

цілей, інтересів, переживань. Одним з найважливіших умов існування і подальшого розвитку людства є досягнення гармонії між інтелектуальною і духовною культурами.

1. Кант И. Соч. в 6 т. Т.6. – М., 1965. – С.7-8.

2. Келле В.Ж. Процессы глобализации и динамика культуры // Знание. Понимание. Умение. – 2005. – №1. – С.69-70.

3. Скородумова Т.В. Культура как форма реализации сущности человека. Личность и субъект // Кантовские чтения в КРСУ (22 апреля 2004 г.); Общечеловеческое и национальное в философии: II международная научно-практическая конференция КРСУ (27-28 мая 2004 г.). Материалы выступлений / Под общ. ред. И.И.Ивановой. – Бишкек, 2004.

ТРАДИЦИОНАЛИЗМ И БОЛОНСКИЙ ПРОЦЕСС

Ю.С.ЗАМАЛЕЕВ, канд. техн. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

В Украине проводится реформа образования по западному образцу, чтобы было как в «цивилизованном мире».

В этой связи, необходимо сравнить обучение в высшей школе в советское время и в настоящие дни в Украине, в частности в г.Харькове. Кратко останавлиюсь на некоторых особенностях учебного процесса в Харьковском политехническом институте (ХПИ), где я учился на Электромашиностроительном факультете в старые добрые времена (1966-1972 гг.). Студентам преподавалось много дисциплин, на основные из которых выделялось много часов. Например, по некоторым дисциплинам за семестр начитывалось от 28 до 34 лекций. Давались знания и нарабатывались навыки не только по дисциплинам специальности, но и по другим смежным и не менее важным направлениям. Общий курс высшей математики и специальные её разделы преподавались шесть семестров. Мы выполняли курсовую работу по рядам Фурье. Было очень интересно. Теоретические основы электротехники изучались три семестра и в каждом семестре сдавали экзамен. Два семестра в большом объёме преподавалась теория автоматического регулирования. Основы вычислительной техники изучались два семестра. На третьем курсе мы обучались в две смены. В первой половине дня – по расписанию, а во второй половине дня выполняли лабораторные работы по различным электротехническим специальностям. Практика на производстве была хорошо продумана и эффективна.

В ХПИ была могучая военная кафедра, где мы получали ещё одно фундаментальное образование. Обучали нас по разным спе-

циальностям, в зависимости от факультета. Здесь мы дополняли свои знания по электронике и импульсной технике, а также обучались теоретически и практически многим наукам, нужным не только в военном деле, но и в мирной жизни.

Требования тогда к студентам были жёсткие, но мы получали глубокую и многогранную подготовку, которая позволяла также эффективно работать и по смежным специальностям. Более того, не было проблемой перейти на новую малознакомую специальность.

Когда я начал работать молодым специалистом в научно-исследовательском институте, то стал чувствовать себя «как рыба в воде». Появился интерес к активному освоению нового.

Но прошло время и, к сожалению, нам стали навязывать западную форму образования.

Поэтому вначале останавлиюсь на впечатлениях некоторых эмигрантов, покинувших страны СНГ. Например, несколько семей, переехавших на ПМЖ в США, были весьма обеспокоены качеством получаемого там для своих детей среднего образования. Они настоятельно просили выслать им учебники, прежде всего по базовым дисциплинам. В прошлом году мы с женой на отдыхе в г.Трускавце познакомились с семьёй чехов. Вацлав – коренной чех, а его жена Наталья родом с Белоруссии, в Чехии живёт 25 лет. Она многократно подчёркивала слабость и смехотворность западного среднего образования по сравнению с советским тех времён.

Примеров можно привести много, но этих двух будет достаточно.

Также представляет большой интерес одна статья, где опубликованы отзывы учёных СНГ (прежде всего России), работающих в дальнем зарубежье, о западной системе образования. Приведу некоторые из них. «...Преподаватели в штате Калифорния обнаружили, что выпускники их школ слишком плохо подготовлены, чтобы учиться в университетах. Поэтому в университетских аудиториях практически одни китайцы. Китайцы, японцы, русские намного превосходят белых аборигенов в математике, физике, химии. Зато американцы берут верх в сопутствующих «науках» – труд, кулинария, макраме (у американцев есть такие полезные для жизни предметы в школах). Тогда университетские начальники решили ввести квоты для белых американцев. Но китайская диаспора резко возмутилась, разыграв карту дискриминации. Итак, квоты для белых дебилов ввести не удалось. Тогда янки создали

общенациональную комиссию по образованию, чтобы определить, какой же сложности задачи должен уметь решать старшешклассник при поступлении в университет. Комитет по математике в этой комиссии возглавил нобелевский лауреат Гленн Сиборг. Он лично составлял задачи и формулировал требования к абитуриентам. Вот одна из главных задач, которую должен уметь решать выпускник американской школы: без калькулятора разделить 111 на 3. Сейчас американские выпускники этого делать не умеют. А что вы хотите, если 80% американских учителей (!) не могут сложить одну вторую с одной третьей, ибо не имеют никакого представления о дробях». Теперь кратко о том, как учат математике в университете г.Парижа. «... производная функции – это штрих, который ставится справа вверху от обозначения функции. Ей - Богу, я не шучу – прямо так вот и учат». Можно продолжать цитировать учёных, оценивающих западную систему образования, но полагаю, что этого достаточно.

При обучении в Украине в г.Харькове, согласно Болонскому процессу, отмечу следующие ключевые моменты:

1. В результате «срезания» часов по дисциплинам снижается успеваемость студентов. Студенты в принципе не могут самостоятельно осваивать учебный материал без постоянного взаимодействия с преподавателем. Но что тревожно, снижается профессиональный уровень будущего выпускника.

2. Для облегчения программы в соответствии с западной формой обучения введены тестовые системы сдачи экзаменов, где вместо сути вопроса спрашивают второстепенные и формальные вещи. Это даёт неправильную оценку знаний студентов. Часто знающие студенты сдают экзамен хуже, чем подготовленные слабо.

3. Студенты, как правило, не имеют качественной математической подготовки, что сказывается на их обучении базовым дисциплинам.

Программа по математике в средней школе не эффективна. Она стала заметно меняться в худшую сторону, где-то с 1974 г., и в настоящее время не способствует математическому развитию старшешклассника.

Средняя школа в целом «разрушена». Например, преподаватель информатики может сказать: «Включайте игры, играйте», а сам уходит. Часто учитель математики перед изучением нового материала говорит: «Открывайте книгу и читайте такой-то параграф». Затем вызывает к доске решать задачу. А объяснение материала – за денежную плату.

4. Часть студентов стационара работает и их цель – хотя бы как-то продержаться «на плаву». Где уж им самостоятельно изучать науки.

После распада Советского Союза стало ясно, что советская система образования во многом превосходила западную. Болонский процесс является одним из звеньев общей цепи, ослабляющей и разрушающей образование в Украине.

КОМПЕТЕНЦІЇ КЕРІВНИКА СТУДЕНТСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ

О.Г.ЗИМА, канд. екон. наук

Харківський національний економічний університет

Головним стратегічним завданням Харківського національного економічного університету (ХНЕУ) є формування інтелектуальної еліти у сфері економіки на базі розвитку творчого потенціалу особистості та її соціалізації, здатності до самореалізації, самоосвіти, виховання самостійності наукового економічного мислення, формування наукового світогляду, впевненості у власних силах, патріотизму, забезпечення високого рівня професіоналізму за фахом, який відповідав би економіці знань.

Компетенції, якими повинен володіти керівник студентської академічної групи:

1) керівник групи повинен **вміти**:

- встановлювати доброзичливі, довірчі взаємовідносини з усіма студентами, будувати взаємодію з ними для досягнення позитивних результатів, мотивувати їх до майбутньої професійної діяльності;
- індивідуально впливати на студентів;
- впливати на формування сприятливого середовища їх життєдіяльності та спілкування;
- здійснювати соціально-психологічний аналіз діяльності студентів з метою скорочення терміну їх адаптації до навчального процесу в університеті (студенти молодших курсів) і до роботи за фахом (студентів старших курсів);
- застосовувати у практичній своїй діяльності соціально-психологічні та психолого-педагогічні технології і методи впливу на студентів;
- аналізувати педагогічні ситуації, які виникають у процесі навчання, грамотно визначати зміст своїх дій, формулювати виховні завдання;

- вивчати, узагальнювати та впроваджувати передовий виховний досвід;
- вивчати соціально-психологічні особливості студентів, аналізувати якості, які сприяють соціальному та професійно-творчому саморозвитку студентів (або стримують його);
- вчити студентів ставити та реалізовувати цілі самостійної роботи, особистісного та професійного розвитку;
- проектувати власну педагогічну діяльність;
- відбирати форми організації, методи та засоби виховання;
- організовувати групову та індивідуальну роботу студентської академічної групи;
- управляти психічним станом студентів (і своїм власним) у процесі спілкування;
- діагностувати та оцінювати вихованість студентів, здійснювати корекцію їх поведінки;
- аналізувати психічний стан студентів, який супроводжує їх діяльність і впливає на успіх (не успіх) професійних і особистісних досягнень;
- формувати у членів студентської групи ціннісне відношення до знань, до освітньої діяльності впродовж життя.

Для оволодіння цими вміннями керівник студентської академічної групи повинен **знати**:

- закономірності та механізми соціального і професійного становлення особистості у системі суспільних відносин і професійної діяльності;
- співвідношення соціалізації, виховання та розвитку особистості, роль самовиховання у формуванні особистості;
- сутність виховання, показники вихованості студентів;
- закономірності та принципи виховання, його основні напрями та конкретний зміст, форми, методи та засоби в сучасних умовах розвитку суспільства;
- основні законодавчі документи, що стосуються системи освіти та регламентують виховну діяльність, права та обов'язки суб'єктів освітнього процесу;
- соціально-психологічні та вікові особливості розвитку суб'єктів навчального процесу та засоби впливу на них (особливості соціальної та професійної адаптації, механізми стимулювання соціального та професійного становлення особистості);
- основні методи побудови особистісного та професійного іміджу фахівця.

ВИХОВНА ФУНКЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

І.М.ЗОЛОТАРЬОВА, канд. психол. наук, Л.Ф.КРУТОВА, Т.В.БЛАЖКО
Харківська національна академія міського господарства

Виховання, освіта і навчання – три найважливіші категорії педагогіки, що тісно пов'язані між собою та знаходяться у відповідному співвідношенні.

Найважливіша категорія – виховання, що розглядається як система відповідних заходів, спрямованих на зміну ставлення до себе, світу, людей, вчинків та поведінки в цілому тих, кого виховуєш. Виховання – поняття вельми широке за значенням і містить у собі два інших – навчання та освіту.

У процесі здобуття знань майбутніми фахівцями змістовна складова трьох категорій реалізується перш за все в аудиторній роботі як пізнавальна діяльність студентів, що організується та контролюється викладачем. Така діяльність формується у ході педагогічного спілкування – системі відповідних стосунків між тим, хто навчає, і тими, хто навчається.

Вагома роль у даному спілкуванні надається викладачу: він старший за віком, більше знає та вміє, має професійний та життєвий досвід. Особистість викладача постає у декількох функціях: як джерела інформації, організатора взаємодії зі студентами, сприйняття, порозуміння та оцінки одне одного. Саме тому особистість того, хто навчає, має нести відповідну виховну функцію: викладач не лише озвучує інформацію, він постає перед студентами як та людина, що ставленням до своєї роботи, до аудиторії, до себе впливає на світогляд молоді, її цінності та вчинки. Виховна функція особистості викладача, таким чином, може бути розглянута як вагома частина процесу виховання в цілому. Така особистість має розглядатися як зразок ставлення до людей та світу, як взірць, що може бути взятий за приклад.

Молоді люди дуже добре відчують нещирість та фальш, вони часто потребують допомоги у вирішенні життєвих проблем. Саме тому спостереження за тим, яким є той, хто навчає, може відіграти неабияку роль у пошуках життєвої позиції молоді людини.

Виховна функція особистості викладача реалізується у структурі його професійної діяльності. До неї психологи відносять:

1. Педагогічний професіоналізм, бездоганне володіння матеріалом.
2. Загальна культура.

3. Культура мовлення.

4. Соціальні перцепції, вміння адекватно сприймати тих, кого навчаєш.

5. Гнучкість формування стосунків, вміння у разі необхідності змінити тон, стиль спілкування, передати ініціативу тим, кого навчаєш.

6. Збалансованість ставлення особистості. З одного боку, – доброзичливість, з іншого – вимогливість, уникання будь-якого панібратства зі студентами.

Таким чином, особистість викладача – його професійне знаряддя. І від того, в якій мірі він володіє цим знаряддям, у значній мірі залежить очікувана мета процесу виховання – наявність відповідних змін у відповідній людині як наслідок спеціально організованих дій.

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Н.В.ІВАСШІНА

Харківська національна академія міського господарства

Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави.

Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та навитої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Прийнята Державна національна програма „Освіта“ („Україна XXI століття“) передбачає такі основні загальні демократичні аспекти як: загальна гуманізація навчальних програм; надання більшої свободи педагогічній творчості; урізноманітнення спектра навчальних закладів з метою урахування інтересів, уподобань молоді, потреб суспільства та інші.

Розбудова національної системи освіти перш за все ґрунтується на ідеях народності. У змісті виховання особистості дитини пріоритетними є ідеї свободи, рівності, національної та особистої гідності, шанування родинних зв'язків, формування працелюбності, взаємодопомоги і самодисципліни, заощадливості, потреби здобувати знання і вміння у всіх видах праці, ставлення до свого життя і життя інших людей як до найвищої цінності.

Таким чином у виховному процесі центральними є виховання загальнолюдських цінностей особистості (доброти, милосердя, толерантності тощо), стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання.

Вирішальним кроком в демократизації національного виховництва стало створення навчальних закладів різних типів, з метою виховати творчу особистість і створити умови для розвитку її здібностей. Серед них почесне місце належить альтернативним і авторським навчальним закладам.

Під альтернативою розуміється необхідність вибору одного з двох або кількох можливих рішень, напрямів, варіантів. Альтернативні школи виникають на протигагу державним офіційним начальним закладам. Вони відрізняються своєю метою і змістом.

Прикладом альтернативного навчального закладу є школи Монтессорі, які за мету виховання ставлять розвиток внутрішніх сил і почуттів дитини, а всі методи і форми навчання та виховання підпорядковані реалізації цієї мети.

У школі вчителі і вихователі чітко дотримуються двох положень педагогічної теорії М.Монтессорі:

- виховання має бути індивідуальним;
- виховання має спиратися на дані спостережень за дитиною.

Першим в Україні паростком альтернативної школи є Київська „Школа Монтессорі від 3 до 7“.

Крім шкіл Монтессорі, в Україні розпочали свою діяльність вальдорфські школи. З 1995 р. вони працюють в Одесі (2 школи), Донецьку, Дніпропетровську. Існують центри вальдорфської ініціативи в Харкові, Львові, Києві, Івано-Франківську та інших містах.

Вальдорфська педагогіка сприяє насамперед духовному розвитку дитини, а потім – інтелектуальному. Провідна педагогічна ідея підпорядкована втіленню в життя людського ідеалу: Доброти, Краси, Істини.

Для вальдорфських шкіл існують спеціально розроблені програми, згідно з якими навчання і виховання повинно відповідати актуальним потребам розвитку дитини, а їх неможливо однозначно і точно спрогнозувати й спланувати; кожен педагог повинен мати можливість творити, що ще раз підкреслює демократичні зачатки у виховному процесі.

Таким чином, сьогодення вимагає підвищення рівня духовності не тільки учительства як передового загону національної інтелігенції, а й усієї нації, відродити її найкращі просвітницькі традиції.

ВИХОВНА РОБОТА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

О.С.КАБАНСЬКА, О.Л.ВЕРОВСЬКА

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди

Як підкреслюють сучасні фахівці з педагогіки вищої школи (В.Гриньова, В.Євдокимов, В.Карпов, А.Реан, А.Троцко, В.Щеголев, В.Щедрін, В.Якунін та ін.), процес виховання в сучасному ВНЗ являє собою взаємопов'язану й взаємозумовлену діяльність викладачів і студентів, спрямовану на становлення майбутнього фахівця як всебічно розвиненої особистості, здатної до повноцінної самореалізації у професійній галузі й особистісному житті. Такий підхід до виховного процесу передбачає, що взаємодія вихователів і вихованців має розбудовуватися на засадах суб'єктних відносин, де кожний учасник має свободу вибору в своїх діях і здатний брати на себе відповідальність за цей вибір і його наслідки для оточуючих людей. Однак, як свідчить практика, в багатьох вітчизняних ВНЗ значущість виховної роботи або недооцінюється, або, навпаки, проведення виховних заходів відбувається за аналогією зі шкільними закладами й занадто регламентується з боку кураторів і проректорів з виховної роботи.

Утім у вихованні й соціалізації учнівської та студентської молоді є суттєві відмінності. Зокрема, М.Шевандріним виокремлено такі з них: 1) соціалізація студентів виявляється головним чином у змінах їхньої зовнішньої поведінки, а в учнів – коригуються базові ціннісні орієнтації; 2) студенти можуть оцінювати норми поведінки, а школярі – тільки опановувати їх; 3) соціалізація студентської молоді передбачає, що вони звичайно усвідомлюють, на відміну від дітей, багатство «нюансів» виявлення різних норм і правил поведінки. Майбутні фахівці мають також пристосовуватися до вимог різних соціальних ролей і в цих ситуаціях самостійно визначити пріоритети в ієрархії як «більш добре» чи «менш добре»; 4) соціалізація студентів зорієнтована на оволодіння ними певними навичками, а школярів – головним чином на мотивацію їхньої поведінки [1].

Науковці також зазначають, що навчально-виховний процес ВНЗ готує студента до майбутньої професійної діяльності, яка вимагає не тільки наявності фахових знань і умінь, але і сформованості певних загальних і професійно необхідних якостей спеціаліста. Важливим моментом є і те, що, на відміну від школяра, він є дорослою людиною. Дорослість особи студентського віку, крім отримання громадянських прав, підтверджується й іншими чинниками: початком самостійної трудової діяльності, набуттям економічної самостійності та ін. А го-

ловною специфічною особливістю виховної діяльності дорослої людини, на думку С.Змийова, є те, що засвоєння нових знань, умінь, а також самовиховання певних особистісних якостей відбувається нею крізь оцінювання їхньої значущості для вирішення актуальних практичних завдань [2]. Зрозуміло, що під час організації виховного процесу у ВНЗ необхідно обов'язково враховувати вікові й соціальні особливості студентства.

Аналіз наукової літератури також показав, що в системі виховання студентів можна виділити чотири рівні: 1) соціетарний (соціальний), який охоплює вплив на особистість з боку всього суспільства; 2) інституалізований (адміністративний), на якому виховання здійснюється в межах певного навчально-виховного закладу; 3) інтерперсональний (педагогічний), який характеризується способами індивідуального чи групового виховного впливу на студентів; 4) інтраперсональний (самоуправлінський), на якому здійснюється самовиховання особистості [3]. Зрозуміло, що найбільший педагогічний ефект можна отримати за умови узгодженості впливів на всіх визначених вище рівнях виховання.

1.Шевандрин Н. И. Социальная психология в образовании. – М., 1995.

2.Змиев С.И. Технология обучения взрослых // Педагогика. – 1998. – № 7. – С.42-45.

3.Гинецианский В. И. Основы теоретической педагогики. – СПб., 1992.

КУРАТОРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

І.І.КИЛИМНИК, канд. юрид. наук

Харківська національна академія міського господарства

Головним учасником у виховному процесі залишається особистість куратора академічної групи. Він з перших днів допомагає студентам сформувати колектив академгрупи, проводить як індивідуальну, так і групову організаційно-виховну та культурно-освітню роботу, встановлює зв'язок з батьками студентів, з'ясовує особистостні проблеми студентів, надає їм першу комунікативну допомогу, здійснює педагогічний контроль за навчальним процесом, дотриманням студентами моральних та етичних норм поведінки в навчальних корпусах та турботах.

Слід зазначити, що роль кураторів у виховному процесі залишається на сьогодні недостатньо високою. Причини цього слід шукати в тому, що належним чином не вивчається і не популяризується досвід кураторів, робота яких отримала найвищий рейтинг під час опитувань

на факультетах, при атестації викладачів не враховується їх участь в організації виховних заходів, ефективність їх діяльності як педагогів-наставників груп.

Для того, щоб підвищити роль куратора в житті академічної групи, що вимагає принципово нових підходів до планування та організації виховної роботи, у академії слід підвищити статус куратора. На цю посаду слід обирати найбільш активних й талановитих педагогів, що користуються відповідним авторитетом не тільки серед науково-педагогічного складу, а й серед студентства.

Куратори планують, організовують і проводять позааудиторну роботу серед студентів, організовують діяльність академічних груп, органів самоврядування та інших об'єктів виховання, звітують про проведenu роботу деканам факультетів.

З самого початку запровадження інституту кураторства було прийнято рішення призначати наставників академгруп з числа найбільш досвідчених викладачів-професіоналів. Проте, як показав досвід, спільну мову зі студентством швидше знаходять молоді талановиті педагоги. Вони краще розуміють внутрішній світ та потреби студента, швидше вникають в молодіжні проблеми, більше часу відводять на спілкування з молоддю.

Тому для підвищення ролі і місця куратора в процесі виховання студента доцільним є введення до розкладу занять кураторської години, протягом якої куратори проводитимуть збори академічних груп в заздалегідь відведених аудиторіях, а також це надасть змогу кураторам спілкуватися між собою для обміну досвідом.

Також хотілося б зазначити, що куратор, який веде свою групу, повинен захищати інтереси студентів як у відношеннях з іншими педагогами, так і їх права, які вони мають відносно їх навчання в навчальному закладі; допомагати старості групи, якщо виникають якісь суспільні питання, наприклад щодо допуску студента до екзаменів, або якщо виникли проблеми моральні чи іншого плану з іншим педагогом та ін.

Куратор – це гарант прав студентів і підтримка у випадках коли виникають питання, які вони вирішити не можуть, бо не знають як та не мають досвіду. Куратор повинен бути другом, завжди бути поруч зі своїми студентами у важку хвилину, бо він не тільки керівник, а ще й наставник.

ДІЛОВА ЕТИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ТА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ

Т.Є.КИРКАЧ

Харківська національна академія міського господарства

Україна стала незалежною державою не так давно і зараз надто важливо відроджувати й будувати нову державу, для чого, насамперед, необхідно створювати політичну, гуманітарно-технічну еліту, яка спирається на традиції предків і здатна плідно працювати на благо держави.

Одним з головних завдань нації було й залишається дотепер формування і підтримка на належному рівні еліти, особливого типу української особистості подібно Володимиру Великому, Княгині Ользі, Ярославу Мудрому. Такий тип особистості створювався протягом тисячоріч, шляхом переходу від етносу до нації і незважаючи на те, що політичні орієнтири українців з часом змінювались, суть їх залишалася незмінною – націленість на демократію, дотримання норм етичної поведінки і управління.

Для українського суспільства проблема підготовки професіоналів-фахівців, які володіють і дотримуються норм ділової етики, є особливо потрібною, тому що кожен інженер, сучасний фахівець сам створює нові матеріальні та духовні цінності, формує культуру відносин у колективі, моральні засади міжособистісного спілкування співробітників один з одним та ін.

Фахівці-професіонали вищого рівня формують суспільні ідеали поведінки в сфері економіки як специфічної галузі людської діяльності, так і ділові етичні стандарти відносин організацій зі своїм зовнішнім середовищем – з партнерами, клієнтами, постачальниками, конкурентами, урядом і громадськістю. У їхній основі повинні бути як не порушні загальнолюдські цінності добра, краси, справедливості, так і нові моральні норми й стандарти, які породжують науково-технічний та соціальний прогрес, становлення і розвиток постіндустріального суспільства і нових життєвих реалій.

Традиційна модель підготовки фахівців вичерпала себе, зараз вона вже не відповідає ні сучасним соціальним вимогам, ні запитам на ринку праці, ні умовам функціонування національної економіки на принципах ринкових відносин.

Тим часом нові життєві реальності України настійно вимагають організацій й здійснення підготовки фахівців нової генерації, які б поєднували в собі високу професійну компетентність з порядністю і почуттям особистої відповідальності за наслідки своєї діяльності. Потре-

ба у вивченні ділової етики поступово усвідомлюється і вітчизняною вищою школою.

Дуже цікавою може бути спроба поєднати інститут кураторства з викладанням спеціального навчального курсу „Мистецтво спілкування”, структура якого передбачає вивчення різних питань психології, етики й культури як у сфері особистісного, так і колективного спілкування.

РОЛЬ КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

О.В.КІР'ЯНОВА

Харківська національна академія міського господарства

Культура (від лат. *cultura* – оброблення, виховання, освіта, розвиток) – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил та здібностей людини, що виражені у формах та типах організації життя і діяльності людей, їх взаємовідношень, а також у створюваних ними матеріальних та духовних цінностях. Ядром культури є загальнолюдські цінності, а також способи їх відтворення та досягнення, що історично склалися. Але, будучи загальновідомим явищем, культура сприймається, засвоюється кожною людиною індивідуально, зумовлюючи її становлення як особистості.

Процес інкультурації молоді складний та різноплановий. Соціологічні дослідження свідчать, що молодь не орієнтована на самостійну культурну діяльність, тим більше на культурний саморозвиток. Хоча людина від народження перебуває в культурі, процес зростання проходить у культурних просторах, які несуть свою наповнюваність, мають спільні та протилежні позиції. Студентська ж молодь на момент вступу до вищого навчального закладу вже має певний культурологічний досвід: культурні інтереси, потреби та здібності. Одним із аспектів навчально-виховного процесу вищої школи є завдання не нав'язувати молоді, а допомогти їй освоїти нові зразки культурної діяльності, правильно використовуючи відповідні технології, здатні сприяти та коригувати даний процес.

Студентський вік – лише один із етапів культурного розвитку чи саморозвитку молоді. Йдеться про набуття студентською молоддю таких вмінь і навичок у процесі навчально-пізнавальної діяльності, які дозволять різнобічно сприймати, осмислювати факти та явища культури, формувати цілісний погляд на сучасний світ, синтезувати отримані знання та переносити їх на нові соціокультурні об'єкти. Процес формування таких умінь спрямований на оволодіння загальними культу-

рологічними знаннями, пов'язаними з професійною орієнтацією студентів, а часом і непов'язаними, але необхідними для досягнення загальнокультурної компетентності.

Різноманітність культурних просторів надає можливість студентській молоді збагачувати свою життєдіяльність, створює умови для формування культурного потенціалу. Але таким чином проходить знайомство з досить протилежними культурними просторами: від кримінальних до елітарних. У цьому випадку зростає роль педагогічного впливу: підтримати в правильному виборі або допомогти розібратися у складному перехресті культур.

Вища освіта спрямована не тільки на всебічний розвиток особистості, а й на культурний саморозвиток. Саме у цьому головна відмінність сучасного етапу освіти від педагогіки минулого. Гуманна педагогіка в центр своєї уваги ставить конкретну індивідуальність, що саморозвивається, тобто вирішальне значення надається процесам самовизначення, самоактуалізації, самореалізації. Засвоєння культурних цінностей є одним з аспектів саморозвитку студентської молоді, і можливості культури в процесі впливу на особистісний саморозвиток значущі. К.Горанов відзначив, що культура стає якісною ознакою способу життя людей у матеріальній та духовній життєдіяльності в умовах та обставинах, що склалися. Однак потенціал може так і залишитися не використаним, якщо не буде організовано спеціальних педагогічних умов для його реалізації.

Урахування в освітньо-виховному процесі культури як одного з провідних факторів саморозвитку сприятиме усвідомленій інкультурації, самореалізації та самовдосконаленню студентської молоді.

РОЛЬ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ПРОЦЕСІ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

М.Ю.КОВАРДІНОВА, І.В.СЕЛЕЗНЬОВА, О.Є.СУК

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

В умовах ринкової економіки все більший інтерес у працевлаштування викликають молоді співробітники, які не лише опанували вузівську програму, але й отримали багаж знань і досвід роботи серед своїх однолітків-студентів, мають лідерські якості, можуть працювати в команді. У зв'язку з цим студенту, щоб бути конкурентоспроможним на ринку праці, необхідно мати не лише диплом про закінчення вузу, але і певний набір знань, умінь і навиків, що характеризують його як управлінця широкого профілю. Це можна розглядати як чітке соціальне замовлення на підготовку в системі професійної освіти такого фахів-

ця вищого рівня кваліфікації, який здатний на ініціативу, самостійні рішення, ефективну спільну роботу і відрізняється в діяльності високим відчуттям відповідальності. У зв'язку з цим, керівництво вузів стало більше уваги приділяти питанням організації самоуправлінської діяльності майбутніх фахівців, залучаючи студентів до вирішення організаторських завдань, даючи їм можливість і поле для самостійних дій як повноправним членам вузівського співтовариства.

Відображаючи нову освітню політику в рамках приєднання до Болонської декларації, самоврядування в студентських колективах сьогодні розцінюється як атрибут і сутнісна характеристика освітніх установ, як можливість брати участь в студентському житті, проявити себе в певному виді діяльності, захистити свої права.

Студентське самоврядування передбачає участь студентів в ухваленні рішень, що стосуються різних аспектів життя вузу і є одним з найважливіших моментів у системі освіти. Розширення прав студентів і їх автономії займає важливе місце в процесі демократизації вищої освіти разом з демократизацією навчального процесу, децентралізацією вищої освіти в цілому. Тому питанням студентського самоврядування в умовах реформування системи вищої освіти повинна приділятися велика увага.

АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ ЦІЛІСНОГО СПРИЙНЯТТЯ ТЕХНІЧНИХ НАУК

Ю.П.КОЛОНТАЄВСЬКИЙ, В.П.АНДРІЙЧЕНКО, кандидати техн. наук
Харківська національна академія міського господарства

Від уваги до матеріалу, що викладається безпосередньо, залежить його запам'ятовування. Тому будь-які прийоми, що дозволяють керувати увагою корисні і для запам'ятовування. Подача навчального матеріалу так, щоб він викликав до себе природну увагу з боку тих, хто навчається, є одним із способів забезпечення запам'ятовування.

Для асоціативного зв'язку вражень і їхнього подальшого відтворення важливим є, чи вони розрізнені, чи являють собою логічно пов'язані частини єдиного цілого. Сприйняття суб'єктивно співвідноситься з предметно оформленою, такою, що існує незалежно від нас, дійсністю. Воно є обдуманим і позначеним синтезом різних вражень, що отримуються від цілісного предмета.

Згідно до моторної теорії Т. Рібо, основну роль у процесах уваги відіграють рухи. Їх вибіркова і цілеспрямована активація забезпечує концентрацію і посилення уваги до конкретного предмета на певний проміжок часу. Якщо вдається звернути, сконцентрувати на деяку ува-

гу, то воно краще запам'ятовується, а отже і зберігається. Багато залежить не від власної пам'яті, а від забезпечення тривалої і надійної уваги до того, що повинно запам'ятатися і бути відтвореним у подальшому. При цьому зорове сприйняття пов'язане зі зберіганням та відтворенням образів і є важливим для людей всіх професій. Те, що людина може собі зорово уявити, вона легше запам'ятовує і відтворює.

Педагогічна психологія визначає виховання як процес передачі від покоління до покоління історичного і культурного досвіду. При цьому, як правило, акценти робляться на гуманітарних галузях знань. Ілюстрацією може бути, наприклад, робота кафедри психології і мовної підготовки Харківської національної академії міського господарства з навчання студентів-іноземців російській мові з формуванням педагогічної ситуації на встановленні своєрідного тематичного і смислового зв'язку між творами літератури і живопису. Але, як нам здається, багато чого подібного може бути зроблено і при викладанні суто технічних наук.

Звісно, є багато літератури та іншої інформації з історії техніки, зокрема, з історії електрики і електроніки. Це історичні дослідження і популярна література, енциклопедичні видання і статті у періодичних виданнях, де подається опис розвитку окремих напрямків у цілому або з конкретизацією деяких періодів, або розглядається творчий вклад персоналій. Але, разом з тим, залишається проблемою подання історичних матеріалів у стислому вигляді при викладанні відповідних дисциплін, оскільки набір хронологічних даних і фактів з історії досить важко сприймається.

Метою нашої роботи у цьому напрямку є вироблення у студентів цілісного уявлення про основні етапи розвитку електрики як науки, а також популяризація знань, наприклад, з таких дисциплін, як „Електроніка і мікросхемотехніка”, „Мікропроцесорна техніка”, що викладаються безпосередньо в Академії і у її філіалах. Розгляд матеріалу ведеться, починаючи від IV ст. до н.е. з первісних уявлень про електрику і магнетизм. Докладно подається формування наукових поглядів і знань з електрики за чотириста років від видання першої наукової праці (книги Вільяма Гілберта „Про магніт, магнітні явища і великий магніт Землю”, опублікованої у 1600 р.) до винайдення О.С.Поповим і Г.Марконі радіо та його впровадження. Надалі розглядаються етапи розвитку електроніки і мікропроцесорної техніки від електронно-вакуумного діода Дж. А.Флемінга (1904 р.) до мікропроцесора Т.Хоффа (1971 р.) і наступних моделей. Матеріал подається згідно з європейською традицією з побіжним посиланням на деякі факти з історії інших цивілізацій.

Починається знайомство з історією традиційно зі звичайного короткого послідовного переліку фактів і дат (наводиться у навчальних посібниках та підручнику з електроніки, виданих викладачами кафедри) на вступній лекції. Надалі у ході лабораторних і практичних занять детальні розповіді про витoki і розвиток відповідних напрямків до сучасного стану супроводжуються демонстрацією зразків електронних приладів та компонентів відповідних епох (різних типів електронних ламп, напівпровідникових діодів, транзисторів, транзисторних модулів, тиристорів, інтегральних мікросхем, а також резисторів, конденсаторів, дроселів, трансформаторів та ін.). Розповідь про досягнення інтегральної технології супроводжується демонстрацією начиння мікросхем різних поколінь (від перших гібридних і напівпровідникових до сучасного мікропроцесора) за допомогою мікроскопу. Також демонструються зразки та вузли типових електронних пристроїв різних епох і поколінь: лампові і транзисторні підсилювачі та радіоприймачі, лінійні стабілізатори напруги і тиристорні регулятори різної потужності, цифрові вимірюючі та рахуючі пристрої, програмовані контролери з керованим маніпулятором, начинення персонального комп'ютера та ін.

У результаті студенти мають змогу потримати у руках і роздивитись різні види електронних приладів, компонентів та пристроїв.

Розповіді про досягнення на окремих етапах розвитку техніки супроводжується показом портретів видатних вчених, дослідників і винахідників, цікавими історичними фактами з їхнього життя, ілюстраціями та фото їх винаходів.

На стінах лабораторії промислової електроніки, окрім плакатів, що наочно ілюструють будову і принцип дії типових електронних приладів і схем, розміщено стенди зі зразками електронних приладів та компонентів як сучасних, так і у послідовності їхньої еволюції. Стіни коридору перед лабораторією займають стенди, на яких поряд з інформацією про навчальні джерела, умовні позначення в схемах, розміщено такі матеріали, як „Короткий нарис історії електрики в особистостях”, „3 історії електроніки”, „Новітні силові електронні прилади” та ін.

Усе вказане орієнтовано на ствердження у свідомості студентів природного взаємозв'язку знань, отримуваних при вивченні дисциплін, що викладаються на кафедрі, з тими, що будуть вивчатися у подальшому, а також на поєднання набутих знань з сучасним станом електричного та електронного обладнання у енергетиці, промисловості та на транспорті, забезпечення цілісного бачення явищ.

1.Рибо Т. Психология внимания. – СПб.: Изд-во Ф.Павленкова, 1980.

2.Золотарева И.Н., Крутовая Л.Ф. Комплексное изучение произведений искусства как способ формирования культурной компетенции иностранных студентов на занятиях по русскому языку // Материалы науч.-практ. конф. «Сучасні аспекти виховання студентської молоді». – Харків: ХНАМГ, 2006. – С.42-44.

3.Колонтаєвський Ю.П. Методика викладу історії електрики та електроніки на кафедрі електротехніки ХНАМГ // XXXIII науч.-техн. конф. преподавателей, сотрудников и аспирантов ХНАГХ. Ч.2. Городской электротранспорт, электроснабжение и освещение городов. – Харьков: ХНАГХ, 2006. – С.122-123.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ФУНКЦІЇ

Т.А.КОЛЯДА, канд. юрид. наук

Харківська національна академія міського господарства

Правове виховання – це постійний вплив на людину з метою формування у неї правової культури та активної правомірної поведінки. Основна мета правового виховання – надати людині необхідні юридичні знання і навчити її поважати закони та дотримуватися їх, тобто сформувати достатньо високий рівень правової культури, здатний значно знизити кількість правопорушень.

Ознаки (рисни) правового виховання:

- 1) будується на принципах системи норм права;
- 2) допускає втілення у правосвідомість складових елементів громадських правовідносин — дозволень, зобов'язань, заборони;
- 3) спирається на можливість застосування примусової сили держави через застосування юридичної відповідальності на правопорушників;
- 4) охоплює суб'єктів права, які здатні до правопорушень або порушили норми права;
- 5) здійснюється за допомогою спеціальних правовиховних способів та засобів;
- 6) здійснюється вихователями, які, як правило, мають юридичну освіту або спеціальну юридичну підготовку.

Зміст правового виховання – це процес цілеспрямованого та систематичного впливу на правосвідомість особи (групи) за допомогою сукупності правовиховних заходів, які має у своєму розпорядженні суспільство.

Функції правового виховання:

- 1) передача особам, які виховуються, певного обсягу правових знань, навичок, вмінь;
- 2) формування правових ідей, почуттів, впевненості в правосвідомості осіб, які виховуються, виробка правової установки на правомірну поведінку;

Правове виховання має свою систему, механізм, стадії.

Система правового виховання це сукупність основних частин (елементів) правовиховного процесу, що забезпечує визначений порядок та організацію.

Система правового виховання складається з наступних елементів:

- 1) суб'єкти – державні органи, організації, уповноважені державою особи, які здійснюють правовиховну діяльність;
- 2) об'єкти – громадяни або суспільні групи, які виховуються;
- 3) сукупність правовиховних заходів, окремих способів та засобів.

Правовиховні заходи можна відобразити у вигляді сукупності засобів та способів правового виховання.

Способами правового виховання є: правова освіта (або інакше: правовий всеобуч), правова пропаганда, правомірна поведінка громадян, їх особиста участь у здійсненні (реалізації) і охороні правових норм, виховання.

Функціональними елементами механізму правового виховання є такі:

- 1) громадянська правосвідомість;
- 2) система норм права;
- 3) способи та засоби правового виховання;
- 4) правосвідомість осіб, які виховуються та необхідність збагатити їх правовими ідеями та установками, що містяться в громадській правосвідомості.

Механізм правового виховання особи можна відобразити у вигляді таких стадій:

- 1) накопичення правових знань, правової інформації;
- 2) перетворення накопиченої інформації на правові переконання, звички правомірної поведінки;
- 3) готовність діяти, керуючись цими правовими переконаннями, тобто вести себе правомірно згідно з законом.

Результатом дії механізму правового виховання є рівень правової вихованості особи, її правова культура.

РОЛЬ КУРАТОРА У ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ

Т.А.КОЛЯДА, канд. юрид. наук

Харківська національна академія міського господарства

З метою забезпечення єдності навчання і виховання студентів, підвищення ефективності навчально-виховного процесу, посилення

впливу професорсько-викладацького складу на розвиток особистості майбутніх фахівців в кожній студентській групі призначається куратор.

Призначення куратора досить складне питання, бо ним може бути лише авторитетний викладач або фахівець навчального закладу.

Поступивши у вищий навчальний заклад, вчорашні школярі навіть і не здогадуються, що складності тільки починаються. Не менше року знадобиться студентам, щоб пристосуватися до нового самостійного життя. Дуже багато відмінностей від школи: і форма занять, і їх тривалість, і вимоги викладачів, і необхідність основну масу знань набувати в читальних залах бібліотек.

Крім того, велика кількість студентів приїхали на навчання з інших міст. Поступивши у ВНЗ, вони залишили свої сім'ї, мешкають у гуртожитках, а це також нові клопоти та проблеми. Як не розгубитися в цих абсолютно нових умовах?

Головним помічником в адаптації першокурсників до нового «дорослого» життя, в рішенні організаційних, навчальних та інших питань повинен стати куратор.

Основна кураторська робота повинна провадитися на першому та другому курсах, тому що відбувається формування колективу і важливу роль у цьому може відіграти саме куратор. Куратор (лат.) – попечитель, піклувальник. Саме «піклувальником» і повинен стати для студентів викладач.

Досить ефективною буде робота того куратора, який ще має в цій групі і навчальне навантаження. Таким чином, важливими для куратора стануть спостереження і взаємодія і під час занять. У подальшому всі ці спостереження знадобляться у позанавчальній діяльності.

Куратор має організувати виховну роботу зі студентами таким чином:

- ознайомлення з історією і традиціями академії;
- проведення кураторських годин, загальних зборів групи з питань навчання та виховання;
- постійна взаємодія зі старостою, профоргом навчальної групи;
- зв'язок з батьками, деканатом, адміністрацією гуртожитку;
- вивчення інтересів студентів, схильностей, побуту, стану здоров'я.

Лише кропітка і постійна діяльність куратора може стати запорукою успішного навчання і всього студентського життя.

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНЕ ВИХОВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ВДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

О.Г.КРУГЛОВА

Житлово-комунальний технікум

Харківської національної академії міського господарства

Доцільно організоване за змістом і формою навчання має високий виховний потенціал: вводить особистість у простір світоглядних ідей, формує соціальні постанови й ціннісні орієнтації, гуманістичну спрямованість особистості, її духовні та матеріальні потреби, ознайомлює зі зразками моральної поведінки, формами спільної діяльності і спілкування особистості з колективом.

Практика навчання у ВНЗ освіти і психолого-педагогічні дослідження вже давно довели необхідність повністю відмовитися від уявлень про навчально-виховний процес як процес повідомлення і передачі інформації. Роль викладача не в тому, щоб зрозуміліше, емоційніше ніж в підручнику, повідомити студенту інформацію про зміст професійної діяльності, а в тому, щоб стати організатором діяльності, у якій головним суб'єктом у системі «викладач - дисципліна - студент» стає саме студент.

Прагнення викладачів до надійності, результативності навчально-виховного процесу призвело до необхідності обґрунтування різноманітних педагогічних технологій.

До основних технологій розвитку професійної діяльності, професійної культури з спеціальності «Комерційна діяльність» при вивченні дисципліни «Комерційне товаровознавство» належать, наприклад: організація практичних занять із вироблення вмінь та навичок; розвиток комунікативних здібностей; організації самостійної роботи; вміння працювати в колективі і при цьому виконувати індивідуальні завдання.

Професійне виховання – основа формування і розвитку професійної культури, професійного становлення є одним із напрямів цілісного процесу виховання, в якому органічно поєднані змістова і процесуальна сторони. Основною відмінністю професійного виховання від професійного навчання є акцент на формування професійних якостей особистості.

Виховні педагогічні технології покликані організаційно впорядкувати всі залежності навчально-виховного процесу, окреслити етапи, виділити умови їх реалізації. Але на відміну від технології навчання, виховні технології в значній мірі залежать від особистості викладача, головним чином від його ставлення до професійної діяльності, до студентів, до себе особисто. Мотивація успіху в професійній діяльності

змінює ставлення викладача, а виховна технологія професійного становлення сприяє його особистому професійному зростанню, успіхам у роботі зі студентами.

Викладач може відігравати консультативну роль у професійному становленні, а студент, володіючи змістом і методами самовпливу, має змогу переключати свої думки в потрібному напрямі, згодом керувати процесом саморозвитку, коректуючи свої погляди, потреби відповідно до встановлених разом з викладачем сутностей.

Роль викладача полягає в тому, щоб відкрити перед студентом двері до його професійного становлення, а образно кажучи, проштовхувати його в ці двері.

Освітній процес має бути організованим таким чином, щоб навчальна інформація щодо навчальної дисципліни гармонійно узгоджувалась з інформацією, пов'язаною з особистісним становленням, процесом удосконалення моральної свідомості та поведінки студентів.

ФОРМИРОВАНИЕ ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ У ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ НА ЗАНЯТИЯХ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Л.Ф.КРУТОВАЯ, И.Н.ЗОЛОТАРЕВА, канд. психол. наук,
А.С.ПОНОМАРЕВ, О.В.ХОМЯКОВА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Воспитание иностранных студентов является одной из важнейших задач преподавателей русского языка как иностранного.

Единство обучения языку и воспитания средствами языка может быть реализовано на практике с помощью использования произведений живописи. Особый эффект при этом оказывает одновременное восприятие студентами текстов на определённую тему из жизни наших предков, начиная с древних времен Киевской Руси, периода Запорожской Сечи, заканчивая героями современности и произведений живописи. С этой целью на занятиях используется кафедральное пособие, в котором представлены описания картин И.Репина «Запорожцы» и «Богатыри» В.Васнецова.

Перед тем как приступить к анализу картины, преподаватель совершает экскурс в историю украинского казачества, к истокам создания Запорожской Сечи. Он объясняет студентам, почему запорожцы называли себя вольными казаками. Здесь особо подчеркивается бесстрашие и мужество казаков, о храбрости и боевой удали которых в народе сложено много песен, сказаний и легенд.

Затем анализируется сама картина. Студенты внимательно ее рассматривают, яркую и колоритную. Их интерес вызывает разнообразие

типов, характерных поз, выразительность лиц и фигур, они как будто слышат очередную шутку, острое слово, дружный, раскатистый хохот.

На картине В.Васнецова «Богатыри» перед иностранными студентами предстают защитниками нашей земли времен Киевской Руси. Богатый исторический материал подкрепляется ярким и убедительным средством наглядности, созданным рукой великого мастера. Особое внимание вызывает одежда народных героев, оружие, внешний вид в целом. Речевая активность студентов при этом мотивируется активностью познавательной, а последняя, в свою очередь, формируется благодаря эмоциональному воздействию произведений живописи. Студенты задают вопросы, делятся своими впечатлениями, проявляют положительные эмоции.

Предложенная организация работы позволяет провести параллель межкультурных связей: студенты сравнивают элементы нашей культуры с культурой своей страны, что в конечном итоге не только активизирует их речевое поведение, но и способствует формированию культурной компетенции в целом, эстетическому и духовному развитию.

Исходя из практики проведения подобных занятий, можно сделать вывод, что при одновременном восприятии информации о древнем периоде Киевской Руси, об истории украинского казачества и параллельном использовании в качестве средств наглядности произведений искусства, иллюстрирующих эти важные исторические моменты, иностранные студенты точнее представляют образ Киевской Руси, украинского казачества, глубже воспринимают национальные черты всего украинского народа: его рыцарский дух, неиссякаемую энергию, непокорность, стремление жить свободно и независимо.

Обучение языку с использованием страноведческого материала, представленного не только учебным текстом, но и произведениями живописи, иллюстрирующими этот материал, несет в себе богатый воспитательный потенциал, в основе которого лежат общечеловеческие ценности – благородство, красота, духовность.

ПІТАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

А.І.КУБАХ, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

В.Б.КУБАХ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Робота з забезпечення кредитно-модульного навчання повинна починатися на кафедрі з відповідної підготовки викладачів. Демокра-

тія – це перш за все вільний вибір і переобрання. В ідеалі в даному разі мається на увазі вибір студентом викладача і право студента вибирати іншого. В наших конкретних умовах це просто нереально. Для свідомого і зваженого вибору студент повинен мати змогу порівняльного співставлення кількох знавців предмету, бажано до початку викладання. Практично ця утопія не реалізується. Тому весь професорсько-викладацький склад кафедри повинен однаковою мірою бути підготовленим до роботи зі студентами по кредитно-модульній системі. На кафедрі повинна бути підготовлена вся документація.

Важливого значення набуває робота викладача зі студентами щодо глибокого роз'яснення їм суті кредитно-модульної системи, детального опрацювання на прикладі конкретного навчального курсу її основ і особливостей. Студент повинен ясно усвідомити, що корисного дає йому ця система, в чому її конкретні переваги перед звичайною системою, про перспективи для студента і випускника у майбутньому загальноєвропейському науковому і освітньому просторі. Бесіда зі студентами повинна дати ґрунтовний порівняльний аналіз вітчизняної системи науки і освіти з європейською моделлю, причому наголос слід робити на підвищенні вимогливості до рівня знань, відпрацювання критеріїв оцінки знань.

Відповідальною організаційною роботою є розподіл матеріалу на змістовні модулі, кожний з яких повинен становити завершений комплекс питань, що складають одну цілісну тему, блок логічно пов'язаних однією структурою частин наукової проблеми. Завданням викладача є звернення уваги студента на послідовність вивчення матеріалу, не допускати фрагментарності засвоєння курсу. Стислий термін викладання курсу вимагає від викладача додаткових занять з окремими студентами і невеликими їх групами, а також посилення вимог до ліквідації студентами поточної академічної заборгованості.

Вдосконалення вимагає при використанні кредитно-модульної системи організація самостійної студентської роботи, перш за все, з точки зору посилення її творчого характеру. Слід максимально використати можливості для виховання у майбутніх фахівців готовності й потреби творчого підходу до справи.

Має свою специфіку і усне опитування в умовах кредитно-модульної системи. Викладачу можна фіксувати, на які запитання і як відповів студент в ході усного опитування, маючи до екзамену або заліку облік таких відповідей, що потім допоможе об'єктивізувати оцінку при завершенні вивчення курсу.

Невід'ємним елементом кредитно-модульної оцінки знань стало тестування. Результати тестування треба аналізувати разом зі студен-

тами. Тестування дає результати лише у поєднанні з іншими методами перевірки знань, при чому необхідно враховувати відповідність звичайного випадкового вгадування відповіді без логічного аргументованого шляху до правильної відповіді.

Кредитно-модульна система потребує посилення міжпредметних, міжкафедральних зв'язків, узгодження витрат студентського часу, особливо з огляду на стислий термін, передбачений на вивчення предмета.

ВИХОВНІ І МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАВЧАННЯ

А.І.КУБАХ, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

В.Б.КУБАХ

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Трансформаційні зміни, що відбуваються в сучасному світі, призвели до нагальної потреби зміни концептуальних основ життєдіяльності соціальних об'єктів. Дослідження вчених фіксують факт зростання значущості освіти для досягнення успіху в житті взагалі і в своїй професії зокрема.

Сучасна українська вища школа просувається в майбутнє шляхом інноваційного розвитку, без якого не можливе формування фахівців нового типу. При цьому якості, знання, навички фахівця повинні узгоджуватися з характером та специфікою суспільного розвитку. Перш за все, це передбачає можливість критеріального співвідношення за базовими компонентами з метою збагачення та пошуку ефективних форм навчання для тієї чи іншої соціальної спільноти.

Враховуючи особливості перших років третього тисячоліття у розвитку вітчизняної економіки, доцільно визначити цілу низку гострих проблемних питань, породжених переломним характером сучасного транзитивного суспільства. Серед них можна виділити проблеми необхідності переорієнтації економічної політики країни на розвиток інтелектуального потенціалу й інноваційної моделі економічного зростання, рішучого подолання протиставлення малого та середнього бізнесу великим підприємствам всіх галузей, балансування між політикою опори на власні сили і залученням іноземних фінансових запозичень, утримання цілісності, єдності національного економічного простору в умовах поглиблення глобалізації світогосподарських процесів.

Сучасні методичні елементи навчання повинні узгоджуватися з загальною метою системи освіти – формуванням професійно грамотної та культурно розвинутої, освіченої людини. Саме тому, вже на етапі

отримання професійної освіти необхідно використовувати принципи розвиваючого навчання. Домінуючим принципом у ньому має стати індивідуалізація та формування потреби у навчанні.

Всі ці компоненти повинні вимірювати не тільки знання, а й володіння навичками їх здобуття, уміння вести пошук та координувати принципи навчання з реальними процесами в різноманітних сферах суспільства.

Важливим елементом у системі освіти виступає система мотивації навчання та ціннісні орієнтації суб'єктів навчального процесу. Тому використання методичних елементів навчання має враховувати ці особливості, а за умов соціального хаосу та трансформаційних змін неухильно формувати таку систему. Напрямки коригування повинні співвідноситися з потребами суспільства та його стратегічними цілями.

Одним з найважливіших аспектів вирішення вказаних завдань є сьогодні формування етики освіти як активного і провідного елемента освітніх трансформацій. Потрібно мати на увазі, що сучасне суспільство мультикультурне і має тенденцію до розширення свого культурного різноманіття. Відкритість соціальної системи дозволяє вбирати індивідам широкий спектр культурних потоків або просто випробувати їх вплив. За таких умов процес формування етики освіти виглядає як пошук однонаправлених векторів за умов їх різноманітності, що є надто складним і трудомістким, але дуже важливим для прогресивного розвитку соціальної системи.

СУПЕРЕЧНОСТІ ВИХОВНОГО ВПЛИВУ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

О.М.КУЛАКОВА

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Мова – це не просто засіб спілкування, вона є виразом та проявом культури. В межах однієї і тієї ж культури різниця між суб'єктами використання мови у різних людських спільнотах може бути такою глибокою, що здається, ніби то справа йде про різні мови. Складність і суперечливість впливу мови на виховання особистості полягає в тому, що мова є механізмом перетворення індивідуальної мовної особи у мовну особистість з її стійким характером ментальності, осмисленими формами культурного буття, регулюванням завдяки мові реальної поведінки особистості, яка під впливом мови орієнтована на певні цінності. Ці цінності за допомогою мови гармонізуються зі здійсненими чи перспективними ідеалами і нормами, а також з досягненнями багатовікової культури, що сформована в суспільстві. Особ-

лива роль, таким чином, мови полягає в тому, що вона є основним способом існування, усвідомлення і розвитку культури особистості. Безпосереднім інструментом виховного впливу мови на особистість виступає її інформаційне поле, під яким розуміється саморегулююча система такого надбання і обміну знань про оточуючий світ, а також оціночних параметрів стосовно нього, яка дозволяє оцінити оточуючу дійсність і відповідно до цієї оцінки направляти і корегувати діяльність особистості.

При використанні виховного впливу інформаційного поля виникають два типи суперечностей культурологічного характеру. Перший пов'язаний з культурологічними інваріантами мовного спілкування, другий відбиває культурну складову «технології» мислення і спілкування, пов'язаного з цим. Вплив культурологічних інваріантів на виникнення суперечностей стосовно мовного впливу на виховання пов'язаний з тим, що інформаційне суспільство незрівнянно розширило можливості мовної комунікації представників різних культур і мов, у зв'язку з чим загострилася проблема адаптації до нових мовних середовищ. Взаємно незбагненні на перший погляд форми культури, представники яких розширили мовне спілкування, можуть бути зрозумілими, оскільки існує всезагальна основа людських можливостей, що дозволяє говорити про єдність людського роду і солідарність людей земної кулі. Роль виховання у вирішенні цієї суперечності полягає в перенесенні при мовному спілкуванні центру уваги із розуміння мов до розуміння культур, виразом яких ці мови є.

При розширенні в інформаційному суспільстві мовного простору, одночасно розширилися можливості фільтрації навколишньої реальності через людську свідомість за допомогою мови. Мається на увазі фільтрація не як форма якоїсь цензури, а те, що різні мови у своїй суті є різними світобаченнями і відповідно з цим формують і визначають зміст понять культури і відповідної поведінки. Вплив на світобачення за допомогою мови є однією з фундаментальних передумов виховного впливу мовного спілкування в інформаційному суспільстві. Культурологічна роль мови на виховний процес полягає також в тому, що мовне спілкування є одночасно шляхом саморозуміння. Але в інформаційному суспільстві саморозуміння часто підміняється зовнішньою інформацією. Шляхом нейтралізації цього явища є виховання гуманістичного підходу до мовного спілкування всупереч впливу формальної комунікації.

При розгляді культурологічного аспекту мислення в процесі мовного спілкування і його виховного впливу в інформаційному суспільстві слід виходити з того, що воно є суспільством нелінійного мислен-

ня. Нелінійність означає наявність розширених меж раціональності, оскільки багато процесів у світі є нестабільними і обмежені контуром нової раціональності, готовність до появи нового, при чому такого, що передбачити його неможливо. Становлення такого мислення передбачає виникнення нової його культури, формування якої для кожної мислячої особистості має фундаментальне виховне значення.

УКРАЇНЬСКА НАЦІОНАЛЬНА СИМВОЛІКА – ЗАСІБ ПЕДАГОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ

Н.А.ЛЕМЕШЕВА

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Ми, українці, належимо до давнього, героїчного, благородного, само відроджуваного етносу, що попри всі синусоїди історії не спиняє своїх національних змагань – і неосяжно дорогим коштом, у якому високий духовний зліт поєднався з мільйонами жертвних смертей. Ми – нація «чиста, як наша гірка сльоза, бо ми не варварською, не завоюницькою кров'ю, а «Дніпром умивалися»... – а нам приписали хворобу національної меншості, і ми, не будучи на неї хворі, чомусь від неї лікуємось» (Т.Салига). Ми сягаємо однієї з найдавніших цивілізацій, явлених нам у найбільшій знахідці ХХ ст. – Вересовій книзі.

Але саме сьогодні склалися умови, які сприяють кардинальному оновленню політичної свідомості населення України. В суспільстві відбулися значні зміни, свідомість нової генерації українців здатна сприйняти і засвоїти нові зразки і норми політичної поведінки.

Невід'ємною частиною формування, фіксації і відтворення ідентичності будь-якої нації і держави як соціально-культурної і політичної спільноти виступають національно-державні символи та ідеали, які уособлюють національно-державну єдність і велич.

Характерними ознаками сучасних державних символів є: з одного боку, – їх здатність лаконічно виражати одну або декілька ідей історичного чи політичного характеру, які займають провідне місце в національній ідеології державотворення, суспільній моралі, ментальності народу (нації) тощо; з другого, – офіційність закріплення даних знаків (предметів, зображень) чи звукових виражень у законодавстві країни. При цьому дуже важливим є фактор реального зв'язку між державними символами і державним суверенітетом країни як політичною основою становлення і розвитку перших.

Отже, надзвичайно актуальною проблемою, що постає перед українським суспільством, є формування політичної свідомості молоді на основі ідей національного, духовного відродження України.

Як ніколи раніше, українське суспільство відчуває необхідність участі молоді у державотворчих процесах, влиття нових творчих сил та ідей, які спроможні привнести лише нова генерація. Необхідне розуміння суспільством того, що про рівень політичної культури свідчить не документ, про отримання освіти і засвоєння певної суми знань, а практичні навички демократичної життєдіяльності, уміння орієнтуватися і діяти в існуючому соціально-політичному просторі, брати реальну участь у прийнятті політичних рішень і практичні їх реалізації, здатність брати на себе відповідальність не лише за особисте життя, але і за стан речей в Україні.

У даній роботі здійснено огляд процесу формування та розвитку національної символіки України, її сучасної політичної культури, проблем національної гідності та патріотизму, а також запропоновано альтернативні заходи, що сприяли б формуванню цих якостей:

- включення розділу історії походження національної символіки України та її тлумачення до курсу історії в середній школі;
- створення серії мультиплікаційних фільмів і казок для дітей, заснованих на цікавих історичних подіях;
- проведення лекцій, семінарів, конференцій з питань розвитку політичної культури суспільства взагалі і молоді зокрема;
- формування інституту правового регулювання порядку використання державних символів України, створення відповідних законів.

Отже, з одного боку, національна символіка є пам'яткою та візитною картою українського народу, а з іншого, — є його генетичним кодом, підставою для творчого розвитку та здійснення своєї місії в світовій історії.

ПОНЯТТЯ «САМОАКТУАЛІЗАЦІЯ» ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ВИХОВАННІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Н.О.ЛИСАК

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Виховання у вищій школі є невід'ємною складовою цілісного педагогічного процесу. Саме воно створює умови для розвитку позитивних рис характеру сучасної молоді. Сьогодні в процесі виховання українського студентства спостерігаємо такі процеси: значна кількість студентів просто не бачать свого потенціалу, нічого не знають про його існування, не розуміють користі від самовдосконалення, вони зменшують свої шанси до самоактуалізації і самореалізації.

Створити умови, в яких би розвивалися і формувалися особистості, які здатні до самоактуалізації, – мета кожної педагогічної системи. Створення таких умов у процесі навчання і виховання буде сприяти тому, щоб кількість особистостей, що самоактуалізувалися, стала значно більшою, ніж є на сьогодні. Тому в курсі "Психологія та педагогіка" ми прагнемо забезпечити не тільки становлення активної пізнавальної позиції студента, а й допомогти йому визначити і якнайповніше розкрити свої індивідуальні здібності, потреби, можливості, інтелектуальний і творчий потенціал.

На нашу думку, значний психолого-педагогічний компонент містить у собі засвоєння студентами змісту поняття «*само актуалізація*». Сучасний термін *само актуалізація*, виходячи з відомої концепції А.Маслоу, – це безперервне прагнення людини до більш повного виявлення та розвитку своїх особистісних можливостей.

Як зазначають О.В.Киричук і В.А.Роменець, самоактуалізовані особистості відповідають таким критеріям.

1. Вони сприймають реальність адекватніше, ніж інші, що сприяє комфортнішим взаєминам з нею. Вони існують ближче до реальності, до природи, краще розуміють інших людей, легше переносять двозначність та невизначеність.

2. Вони можуть сприймати себе і власні індивідуальні характеристики майже без почуття провини чи тривоги і до того ж можуть досить легко сприймати, розуміти, не засуджувати інших.

3. Вони демонструють справжню спонтанність як у думках, так і в поведінці, хоча дуже рідко поводяться всупереч усталеним нормам.

4. Вони проблемоцентричні, а не егоцентричні; розглядають себе в широкому соціальному контексті, визначаючи власну життєву місію.

5. У них є потреба в приватності, відокремленості, самостійності, і тому вони можуть дивитися на життя досить уособлено, об'єктивно.

6. Вони відносно незалежні від своєї культури та середовища, але не намагаються це продемонструвати лише для того, щоб бути не такими, як інші.

7. Вони можуть глибоко розуміти найгрюнтовніші життєві прояви, даючи об'єктивну оцінку тому, що вони бачили чи робили дуже давно.

8. Багато хто з них має містичний досвід типу глибокого переживання екстазу, відчуття безмежних обріїв, що відкриваються ним, переживання власної могутності й водночас безпорадності, що закінчується переконанням у тому, що сталося щось незвичайне.

9. Вони мають глибокі соціальні інтереси і співчують людям, з якими ідентифікуються.

10. Вони здатні на дуже глибокі позитивні міжособистісні стосунки, найчастіше з невеликою кількістю індивідів.

11. Вони демократичні у своєму ставленні до інших, поважають усіх людей, незважаючи на расову, релігійну, класову належність.

12. Вони дуже добре розрізняють, цілі і шляхи їх досягнення, віддаючи перевагу саме шляху до бажаної мети [1].

Отже, самоактуалізація може бути, на нашу думку, одним з найважливіших та найголовніших теоретичних базисів гуманістичного виховання української молоді.

1. Основи психології: Підручник / За заг. ред. О.В.Киричука, В.А.Романця. – К.: Либідь, 1997. – С.585-586.

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СЕРЕД СТУДЕНТІВ V КУРСУ З ПРЕДМЕТУ «ЕТИКА БІЗНЕСУ»

М.С.ЛИСЕНКО, канд. іст. наук

Харківська національна академія міського господарства

Для студентів V курсу участь в практичних заняттях має бути спрямована не просто на набуття певної суми знань, а на вироблення умінь і навичок за допомогою отриманих знань самостійно розбиратися у специфіці ділового етикету. Одним з ефективних засобів активізації студентів на практичних заняттях є проблемне навчання. Воно сприяє розвитку творчої думки і процесу пізнання.

Практичні заняття можуть набувати різних організаційних форм: “круглий стіл”, ділова гра, диспут, конкурс на кращі знання навчального матеріалу. У їх основі – поглиблення якісної підготовки, підвищення ефективності практики, вироблення вміння відстоювати власні переконання, вести творчу дискусію.

Найбільш поширена форма практики – розгорнута бесіда. Вона вимагає знання фактичного матеріалу, умінь аргументовано викласти свої знання в усній формі.

Самостійна робота студентів – значна частина учбового процесу, що передбачає:

- формування навичок роботи з літературою;
- набування досвіду наукового дослідження;
- розкриття індивідуальних талантів особистості студента;
- формування світоглядних задач;
- набування таких якостей, як наполегливість та системність у навчанні.

Значна роль самостійної роботи у підготовці спеціалістів підтверджується практикою. Тому варто розвивати і індивідуальні форми на-

вчальної роботи.

Уміння творчо мислити, орієнтуватися у потоці наукової інформації, самостійно ставити і вирішувати нові завдання – вимога сьогодення. Самостійна робота студента-менеджера має бути близькою до дослідної.

Форми самостійної роботи студентів:

- підготовка доповідей;
- виконання практичних завдань (складання плану проведення ділових прийомів, промов на бізнес-зборах тощо);
- написання конкурсних та дослідницьких робіт;
- підготовка до виступів на практичних заняттях.

Техніка самостійної роботи студентів складається з доцільних прийомів пошуку необхідної літератури, читання, конспектування, написання рефератів та доповідей. Про цю техніку викладач оповідає на практичних заняттях. Особливо важливою є правильна організація пошуку необхідних джерел. Пошук варто починати з роботи у бібліотеці (з каталогами або електронною системою обліку літератури). Після опрацювання літератури настає етап конспектування питань самостійної роботи.

Важливим у самостійній роботі студента-менеджера є підготовка доповіді (повідомлення), що планується розповісти на практичному занятті.

Доповідь має відповідати таким вимогам:

- логічно і послідовно розкрити зміст обраного питання;
- показати самостійну роботу над літературою;
- вміти планувати, а також чітко і зрозуміло формувати основні питання виступу.

Студент-доповідач має добре знати навчальний матеріал, володіти собою та аудиторією. Отже, правильна організація самостійної роботи є важливим чинником підвищення ефективності і якості набуття знань. Таким чином, роль викладача в організації самостійної роботи залишається значною. Він навчає, виховує, допомагає студентам розібратися у великому обсязі і інформації. Викладач сприяє формуванню особистості студента, освіченості і одержанню професійних знань та умінь.

ПОЗАУЧБОВА РОБОТА У ВНЗ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

А.І.ЛІМАРОВ, канд. філос. наук, Г.Є.СУК

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сьогодні, в умовах реформування системи освіти в Україні, необхідність розвитку лідерських якостей студентів розглядається як одне із важливих завдань вищої школи. Тому одним з напрямів позаучбової роботи стала розробка і здійснення лідерських програм. Залучення студентів до позаучбової діяльності допомагає досягати реальної мети вищої освіти, оскільки далеко не завжди здібності молодих людей можуть бути розкриті і розвинені в процесі лише учбової діяльності. Виховна робота в системі української вищої освіти спирається на усталені традиції, основними принципами яких є загальність освітнього простору, поєднання загальнолюдських цінностей з національними і регіональними традиціями, пошана до праці і професіоналізму, примат духовного над матеріальним, етичне, естетичне, екологічне і патріотичне виховання, пріоритет здорового способу життя.

Велику роль у формуванні лідерства грає студентське самоврядування. Воно суттєво впливає на планування навчального процесу, організацію системи дослідження громадської думки студентів з найважливіших питань життя вузу і створює умови, за яких забезпечується участь кожного студента в обговоренні проблем, прийнятті і виробленні рішень. Безпосередньо діяльність студентського самоврядування реалізується в сприянні кафедрами в організації олімпіад, випуску факультетських газет, проведенні інтелектуальних, культурно-масових і спортивних заходів, роботі студентських рад гуртожитків. При цьому студенти прагнуть не лише реалізовувати свої художні таланти, але і шукають інші способи прикладання сил і здібностей. Це і волонтерська робота, і екологічний рух, і політична діяльність. Завдання вищого навчального закладу – надати своїм студентам можливість самореалізації. Залучення до позаучбової діяльності впливає на внутрішній світ молодшої людини, дає змогу реалізувати такі цінності як відповідальність, громадянську самосвідомість, що є необхідним для становлення особи як лідера.

ВИХОВАННЯ ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ю.В.ЛІТОСТАНСЬКИЙ

Академія внутрішніх військ МВС України, м.Харків

Реформування системи фахової підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів в Україні відповідно до сучасних вимог передбачає вирішення багатьох важливих завдань. Одним із них є виховання організаторських якостей майбутніх офіцерів як необхідної передумови успішного виконання ними своїх професійних обов'язків. Адже в сучасних умовах успішність виконання військових наказів значною мірою залежить від здатності командирів усіх рангів забезпечити злагодженість дій своїх підлеглих, своєчасно організувати й зорієнтувати їх на виконання цих наказів.

Науковці у своїх працях визначають різні класифікації організаторських якостей особистості. Так, на думку Л.Уманського, ця система включає такі якості: суспільна енергійність, ініціативність, вимогливість, самостійність, наполегливість, активність, працездатність, організованість та ін. За поглядами О.Ковалова і В.Мясищева, для ефективної організаторської діяльності в особистості мають бути сформовані такі якості, як відповідальність, рішучість, сила волі, захопленість справою тощо.

На основі аналізу наукової літератури ми дійшли висновку, що майбутній фахівець зможе успішно виконувати функції організатора тільки в тому випадку, якщо в ньому сформована система особистісних якостей, яка включає такі групи: 1) моральні якості (чесність, порядність, справедливість, повага до інших людей тощо); 2) адміністративно-організаційні якості (організованість, послідовність, гнучкість, витримка, наполегливість та ін.); 3) професійно-ділові якості (діловитість, професійна компетентність, оперативність, відповідальність та ін.); 4) комунікативні якості (здатність швидко встановлювати комунікативний контакт з іншими людьми, тактовність та ін.).

Науковцями (А.Карпов, Л.Уманський та ін.) було також доведено, що про сформованість організаторських якостей особистості свідчить виявлення нею схильності до організаторської діяльності, яка виражається у: 1) спонтанному, самостійному включенню в організаторську діяльність; 2) прийнятті на себе ролі організатора й відповідальності за дії інших людей; 3) наявності потреби у здійсненні організаторської діяльності, природності включення в цю діяльність; 4) невтомлюваності в організаторській діяльності; 4) емоційно-позитивному самопочутті за умови її виконання, здатності своєчасно бачити необхідність в

організаторській діяльності.

Виховання організаторських якостей в майбутніх військових фахівців має свою специфіку, зумовлену особливостями здійснення навчально-виховного процесу у ВВНЗ. Серед таких особливостей науковці (М.Горліченко, А.Порицький, В.Ягупов та ін.) відзначають насамперед такі: обов'язкове виконання курсантами положень військових статутів, в яких регламентовано всі дії військовослужбовців; несення відповідальності за виконання наказів і розпоряджень командирів по службовій лінії; організація життєдіяльності відповідно до цілодобово регламентованого військового режиму та ін. З урахуванням специфіки підготовки майбутніх офіцерів та їхньої професійної діяльності викладачам ВВНЗ важливо, з одного боку, забезпечувати підвищення активності й самостійності курсантів, формувати в них потребу в постійному вдосконаленні своїх організаторських здібностей, а з іншого боку, – виховувати в них відповідальність за власні професійні дії, прагнення чітко і своєчасно виконувати віддані їм накази, формувати психологічну готовність виявляти організаторські якості у складних і небезпечних професійних ситуаціях, які нерідко вимагають максимального напруження фізичних і розумових сил.

НОВАТОРСТВО В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

С.А.ЛУКЬЯНЕНКО, А.А.ШЕКШУЕВ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Педагог – это человек, имеющий специальную подготовку и профессионально занимающийся педагогической деятельностью. Здесь следует обратить внимание на слово «профессионально». Не-профессионально педагогической деятельностью занимаются почти все люди (занимаясь обучением и воспитанием своих детей, например), но только педагоги знают что, где и как нужно делать, умеют действовать в соответствии с педагогическими законами, несут в установленном порядке ответственность за качественное исполнение своего профессионального долга.

Педагогическая деятельность относится к очень сложным видам человеческой деятельности, где необходимо всегда совершенствоваться.

При первом знакомстве со студентами преподавателю необходимо провести занятие, посвящённое знакомству. Не имеет значения, какой курс: первый или четвёртый. Сначала преподаватель начинает рассказывать про себя: как зовут, какое образование, какой вуз окон-

чил, увлечения, хобби. Затем поднимает любого студента и задаёт вопрос на любую тему. Например: «Что бы Вы хотели достичь в жизни?» И ответив на этот вопрос, студент должен рассказать о себе. Допускается дополнительные вопросы, которые интересуют студентов или преподавателя. И так «пройтись» по всем студентам. Да, это может занять всю пару, но тогда преподаватель будет лучше знать студентов, а студент преподавателя. Если это студенты первого курса – это позволит студентам узнать друг друга лучше, а если четвёртого курса – узнают что-то новое.

Педагог должен уметь разговаривать «на языке» студентов. Тогда студенты лучше воспринимают изложенную информацию.

Студентам необходимо выступать на конференциях. Будет происходить взаимообогащение. Это позволит студенту ощутить сложность работы преподавателя. Он совсем будет относиться по-другому к учёбе, к преподаванию вообще, будет лучше вести себя на парах.

Студент воспринимает информацию, которая позволяет ему лучше ориентироваться в реальной жизни. Необходимо чаще приводить примеры, которые актуальны сегодня.

Не менее важной задачей является научить студента правильно распоряжаться собственным временем, планировать рабочее время, выявлять среди множества вопросов наиболее значимые на данный момент и заниматься ими в первую очередь.

Конечно же, преподавателю необходимо совершенствовать своё мастерство, а также:

- контролировать свой внешний вид: чистоту, аккуратность, стиль одежды, по возможности, модно и со вкусом одеваться. В этом студенты, как правило, хорошо разбираются.

- контролировать свою манеру поведения,
- преподаватель должен иметь чувство юмора.
- постоянно совершенствовать своё ораторское мастерство.
- стать для студентов авторитетом и учителем в других сферах жизни, давая им нужные советы и рекомендации.

- развивать организаторские способности (спланировать работу, сплотить студентов и т.д.).

- уметь подобрать и подготовить учебный материал, стимулировать развитие познавательных интересов и духовных потребностей.

Важной задачей преподавателя является необходимость в раскрытии студентам важности, смысла, сути профессии, которые они приобретут по окончании обучения. Чтобы молодые люди стали настоящими гражданами своей страны, умели честно и профессионально работать, студентам необходимо привить уважение и любовь к труду.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ В СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ХРИСТИЯНСЬКУ МОРАЛЬ

В.І.ЛУСЬ, канд. техн. наук

Харківська національна академія міського господарства

На сучасному етапі української історії склалися сприятливі умови для відродження духовності нашого народу, яке відбувається на тлі кардинальних економічних, соціальних, політичних перетворень в суспільстві і змін в світогляді більшої частини населення. Враховуючи це, виникає необхідність формування нової особистості, здатної не тільки до соціалізації та інтегрування в систему суспільних відношень, але і до творчого осмислення і вдосконалення цієї системи в напрямі підвищення суспільно-морального і культурного її рівня, який можливий лише з позиції любові до своєї країни, свого народу.

Таким чином, перед сучасними викладачами знову гостро постає питання відродження системи патріотичного виховання, як виховання духовно-моральних якостей особи.

Зміни, які відбулися в суспільній свідомості за останні 18 років, невизначеність і суперечність в питаннях державотворчої ідеологічної доктрини призвели до того, що наше суспільство фактично позбулося ідеологічних орієнтирів і, що набагато гірше, – духовних і моральних ідеалів. Зведеними до мінімуму виявилися духовно-моральні виховні функції системи освіти. Наслідком цього стало те, що сукупність ціннісних установок, яка властива масовій свідомості, багато в чому є деструктивною і руйнівною з погляду розвитку особи, родини і держави.

У зв'язку з цим виховання патріотизму як духовно-моральної якості студентської молоді має надзвичайну значущість – це завдання, без перебільшення, необхідно осмислити сьогодні як одне з пріоритетних в справі забезпечення національної безпеки країни.

Основою процесу удосконалення форм і методів патріотичного виховання є Указ Президента України від 27 квітня 1999 р. №456 (456/99) "Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі і формування здорового способу життя громадян" і ухвала Кабінету Міністрів України про затвердження "Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності і зміцнення моральних основ суспільства" з метою зміцнення моральних основ суспільства, посилення виховної роботи серед населення, запобігання негативним процесам в духовній сфері, де зокрема наголошується, що: "Розвиток суверенної, демократичної, правової держави потребує від органів виконавчої влади, громадських і

релігійних організацій вживання заходів щодо розвитку у громадян духовності, виховання патріотизму і пошани до історичного спадку українського народу, впровадження в суспільну свідомість співвітчизників загальнолюдських моральних цінностей, виховання оптимізму і впевненості кожної людини в своєму майбутньому, формування здорового способу життя".

Для цього доцільно звернутися до духовного спадку українського народу, його виховного досвіду, духовно-моральних, культурних, релігійних традицій, мистецтва. Оскільки традиційний світогляд українського народу, зокрема, і всієї європейській цивілізації взагалі, нерозривно пов'язаний з християнською вірою, християнською мораллю, на базі якої ґрунтуються і гуманістичні цінності, і європейська культура в цілому, то до процесу духовно-морального виховання студентської молоді доцільними є включення компонентів релігійно-моральної освіти і виховання ціннісних орієнтирів на основі традиційної для України християнської моралі, яка передбачає високі моральні якості особи, такі, як чесність, працьовитість, доброзичливе відношення до ближнього, віротерпимість, патріотизм.

Історія розвитку освітньої і виховної справи в Україні свідчить, що релігійний компонент впродовж багатьох століть (за винятком радянського періоду) залишався в ній домінуючим, причому особливе значення мало і має православ'я. У незалежній Україні вища школа законодавчо відокремлена від церкви, молоді надана свобода релігійного вибору поза межами школи. Українська держава вибрала позарелігійну школу, яка не пропагує ні атеїстичних, ні релігійних поглядів, які повинні, з погляду державних органів влади, запобігати виникненню міжрелігійних конфліктів серед молоді.

Проте останні події свідчать, що держава і суспільство починають робити рішучі кроки назустріч церкві, церква починає грати видатну роль в багатьох суспільних процесах. Тому питання практичної реалізації виховання на православних засадах переросло церковні рамки і потребує немалої уваги. Лише останнім часом починають звертати увагу на проблеми виховання молоді на засадах православної моралі, яка є особливо цінною для вирішення проблеми патріотичного виховання студентів. Це передбачає вільне існування православного виховання нарівні з іншими системами виховання, визнаними суспільством.

Суперечність між потребами суспільства і практикою сучасного виховання спонукає до широкого суспільного обговорення теми патріотичного виховання українських студентів у сучасних умовах.

Саме у сучасних умовах, коли все більш сильнішим стає вплив західної культури, потрібне створення національної концепції патріотичного виховання студентства на засадах традиційної для українського народу культури і православної віри.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Т.М.МАЗУР

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Сьогодні студентське самоврядування є своєрідним лакмусовим папірцем для визначення того, чи є молодь, студентство споживачем, а чи активним учасником суспільного життя. Недарма в рамках програми «Tempus» саме студентське самоврядування визначене одним з пріоритетів для України в сфері управління університетами.

Студентська молодь завжди була в авангарді всіх соціальних перетворень та політичних рухів, а нерідко ставала і їх рушійною силою.

Тому зараз студентське самоврядування є надзвичайно ефективним засобом формування демократичних традицій та культури, прищеплення навичок відстоювати та захищати свої інтереси та інтереси громади, усталення практики використання демократичних процедур в суспільстві.

Чому ж питання функціонування органів студентського самоврядування у вищих навчальних закладах України привертають сьогодні особливу увагу?

По-перше, інтеграція України у Європейське співтовариство та перехід до ринкової економіки, приєднання до Болонської угоди, в якій студентство розглядається як партнер, передбачають реформування всіх складових освітньої галузі.

По-друге, сьогодні відбувається активне утвердження демократичних засад в усіх секторах життєдіяльності українського суспільства. Тому студентське самоврядування потребує подальшого розвитку і збагачення новітніми демократичними ідеями. Успішна розбудова української держави залежить від самосвідомості, самодостатності, ініціативності, активної життєвої позиції, наполегливої праці кожного молодого громадянина України.

По-третє, студентство у всі часи виступало своєрідним «барометром» соціально-економічного та політичного стану суспільства. Молодь є тією верствою населення, яка найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, якій притаманне негативне ставлення до порушення демократичних норм, законів, моральних принципів.

По-четверте, студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, у вироблення в них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації.

Студентське самоврядування сприяє налагодженню конструктивної співпраці між студентами та адміністрацією вищого навчального закладу. Можливість управляти деякими напрямками його функціонування активізує молодь, спонукає її до ознайомлення з усім, що відбувається навколо. Відстоюючи інтереси студентства, зокрема організації навчального процесу, представники студентського самоврядування формують значно вищі вимоги до вищих навчальних закладів та їх працівників, вдосконалюючи не тільки процес викладання, а й обох його суб'єктів.

Участь у роботі студентського самоврядування дозволяє також набути організаторських вмінь, привчає молодого громадянина Української держави відповідально виконувати свої обов'язки та покладені на нього завдання.

Але завжди існує як ідеальний образ, так і його реальне втілення. І реальне втілення студентського самоврядування в Україні надто часто не вписується в систему, виходячи за рамки квазідемократичності й академічного авторитаризму ВНЗ. Тому сьогодні не соромно буде перейняти позитивний досвід наших європейських колег з розвитку студентського самоврядування.

Звичайно все нове і незвичне важко пробиває собі дорогу. Опір консерваторів, власна лінь, байдужість і зневіра становлять серйозні загрози позитивним змінам. Проте варто добре засукати рукава і європейський цивілізаційний кордон з його економічними благами і політичними свободами незабаром проходитиме значно східніше, ніж це є сьогодні.

СТВОРЕННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

О.Ю.МАЛЮКОВА

Харківська національна академія міського господарства

Сьогодні в Україні триває процес становлення нової системи освіти, орієнтованої на євроінтеграцію. Цей процес супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу. Відбувається впровадження інформаційних технологій в практику виховного процесу в ході змінення педагогічної системи в цілому.

Як свідчить досвід, неможливо просто відмовитись від однієї системи освіти заради іншої, прийнятої в усьому світі. Результати досліджень щодо впровадження принципів Болонської системи в українську систему освіти довели, що процес становлення нової освітньої платформи не завжди чітко визначений. Тому питання співіснування інноваційних методів виховання та існуючих традиційних методів є одним з актуальніших у галузі освіти.

Останнім часом і в Україні, і за кордоном педагоги дійшли висновку, що сфера виховання ніяк не може розглядатися як додаток до навчання. Більше того, завдання освіти не можуть бути ефективно вирішені без виходу педагогів до сфери виховання. Іншими словами, є всі підстави розглядати дидактичну систему навчального закладу як підструктуру більш широкої системи, а саме – виховної, яка не обмежується лише виховною роботою в ній.

Виховна система навчального закладу включає в себе: комплекс виховних завдань; спільність людей, які реалізують ці завдання; діяльність цих людей, спрямовану на реалізацію завдань; сукупність стосунків, що складаються між учасниками такої діяльності.

Тип виховної системи навчального закладу повинен залежати від провідного орієнтуру, яким є сприяння формуванню гармонійно розвиненої особистості з просоціальною структурою ціннісних орієнтацій. Усі інші підструктури системи мають працювати на цю мету.

Ефективність системи, дієвість її щодо поставлених завдань залежить від стосунків, що складаються між членами колективу навчального закладу – педагогами та вихованцями. А розвиваються ці стосунки в спільній діяльності. Системоутворюючою ця діяльність стає в тому випадку, коли кожен знаходить в ній сферу застосування своїх знань, умінь, творчих задумів. Успішною при цьому слід вважати таку організацію діяльності, яка породжує інтерес до партнерів – спочатку як до її учасників, а потім як до людей, особистостей. Створення і функціонування виховної системи передбачає максимальну активність і узгодженість усіх зусиль, спрямованих на процес виховання. Особливо важливою є активність самих вихованців, до яких повинні бути доведені основні ідеї, завдання і мета системи.

Готовність навчального закладу до впровадження інновацій визначається усвідомленням педагогами протиріч гуманізації виховного процесу. Так, старі стереотипи, традиційні установки і шаблони, за якими педагоги довгі роки навчали, виховували і оцінювали вихованців не ефективні у досягненні сучасних освітніх цілей.

Аналіз цього стану діючої виховної системи неодмінно приводить педагогічний колектив до висновку про появу нагальної потреби в

оволодінні новими психолого-педагогічними знаннями; у подоланні авторитарного стилю, старих способів взаємодії з вихованцями, шаблонів сприйняття і оцінки навчальної і творчої діяльності вихованців. Педагоги усвідомлюють необхідність набуття гнучкості в управлінні освітніми процесами, подолання функціонального підходу в справі виховання.

Запроваджуючи новації, слід зважати на традиції, зберігаючи ж традиції, необхідно запобігати перетворенню їх на пусту формальність. Слід узяти до відома, що існують традиції та інновації на перший погляд несумісні, але дієві в комплексі з іншими. Тут слушно керуватися таким педагогічним принципом: стабільність і оновлення виховної системи повинні відповідати інтересам розвитку високоосвіченої, соціально активної й національно свідомої особистості.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА ЯК НАЙВАЖЛИВІША УМОВА ВИХОВАННЯ

А.В.МАРТИНОВА, С.О.ДИТЮК

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

У зв'язку з ускладненням усіх форм комунікації в освітянському просторі, збільшенням обсягу освітянської інформації, урізноманітненням її джерел та носіїв у сучасній соціокультурній ситуації стає очевидною пріоритетність розвитку комунікативної культури викладачів вищого навчального закладу.

Опанування викладацькою комунікативною культурою передбачає, як мінімум, наявність у педагога трьох умінь, які повинні постійно розвиватись і вдосконалюватись.

I група вмінь – комунікаційні або мовленнєві: вміння зрозуміти та чітко викладати думки; переконувати, аргументувати, будувати докази, обґрунтовувати міркування, аналізувати висловлювання.

II група вмінь – уміння сприйняття (перцептивні), вміння слухати та чути (правильно інтерпретувати інформацію, в тому числі й невербальну; розуміти підтекст і т.п.), уміння зрозуміти почуття та настрої іншої людини (здатність до емпатії, дотримання такту, співчуття), вміння аналізувати (здатність до рефлексії та саморефлексії).

III група вмінь – уміння взаємодіяти в процесі навчання (інтерактивні): уміння побудувати бесіду, обговорення, вміння ставити запитання, вміння зацікавити; вміння сформулювати вимогу, спілкуватися в конфліктних ситуаціях, керувати своєю поведінкою в спілкуванні.

Заняття зі студентами обумовлюють обмеження обсягу інформації, а також чітке членування навчального спілкування, завершеність

кожного етапу та мовленнєвої взаємодії в цілому.

Визначальними комунікативними рисами мовлення педагога можна вважати:

1. Правильність – „це обов’язкова першорядна якість будь-якого мовлення”. Викладач повинен дотримуватись усіх норм сучасної літературної мови.

2. Точність – адекватне відображення дійсності та її однозначне лексичне трактування. На жаль, порушення фактичної точності є явищем дуже розповсюдженим.

3. Виразність – така якість мовлення, яка викликає та підтримує зацікавленість і увагу студентів.

4. Чистота – відсутність невластивих (чужих) літературній мові елементів.

5. Доречність або адекватність – мовленнєва ситуація, коли мовні засоби обираються відповідно до мети висловлювання.

Усе згадане вище визначає потребу формування культури мовленнєвої поведінки викладачів у межах педагогічного спілкування. Це потребує розвитку навичок мовленнєвої імпровізації, формування глибших знань у галузі сучасної літературної мови, а також у галузі засобів виразності та комунікативних якостей мовлення викладача в ситуації заняття.

ФОРМУВАННЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

І.І.МИРОНЕНКО

Харківський інститут управління

Різні кризові явища в галузі економіки, політики, соціальних сферах пов’язані з відсутністю культури у найширшому розумінні. Розвиток культури, всієї духовної сфери суспільства є обов’язковою вимогою всебічного розвитку здібностей людини, формування особи. Частиною загальної культури суспільства виступає політична культура, яку визначають такі якості, як організаторські здібності, уміння згуртовувати і мобілізувати людей на розв’язання політичних завдань, компетентність і професіоналізм, наполегливість, толерантність, вміння піти на компроміс, гуманність та ін. У політичній культурі відображається рівень знань і поглядів людини на політичне життя, політичну владу і політичні відносини: її здатність давати політичну оцінку явищам суспільного життя і зайняти у ньому певну позицію, яка повинна проявлятися у конкретних справах.

Молодь, особливо студентство, останнім часом займає все помітніше місце у взаєминах влади і громадян. Вона в переважній більшості підтримує незалежність Української держави, але демонструє недостатнє розуміння соціальної значимості поняття «держава», недостатню його включеність у систему національно-політичних цінностей та пріоритетів. Загалом студенти стурбовані станом суспільно-політичного життя в Україні, цікавляться проблемами політики, але простежується поверховість та недооцінка політичного фактора.

Одним з найвпливовіших серед внутрішніх та зовнішніх факторів формування політичної культури студентів є освіта. Саме від змісту та якості цього фактору залежить рівень ціннісних уявлень про структуру та принципи дії політичної системи, про свої громадянські права та обов'язки, а також вміння користуватися цими знаннями. Вища школа має широке поле діяльності в напрямку формування політично підготовленої молоді. Серед агентів впливу тут можна зазначити загальні курси політології, спеціальні курси для студентів-політологів, юристів, істориків, студентське самоврядування, студентські та молодіжні організації, засоби комунікації, куди входять і студентські видання, профспілки, підручники, та, зрозуміло, викладачі, які здійснюють вплив не тільки на науковий розвиток студента, але й на соціальний також. Тому авторитет такої людини визначається знаннями, життєвим досвідом, громадянською позицією, людською привабливістю, моральними якостями. В процесі формування політичної культури при вивченні політології треба використовувати нетрадиційні форми проведення занять. Це проявляється у неформальному ставленні студентів до лекційного курсу, спецкурсів, спецсемініарів, до написання рефератів, підготовки конференцій тощо. На дискусії, семінарських заняттях часто виникають суперечки, бурхливе обговорення тих чи інших проблем. Значний ефект дає застосування елементів гри. Знання, які сприймаються студентами не формально, а здобуваються ними, швидше перетворюються на переконання. Таким чином, йде процес формування системи цінностей. Процес формування політичної культури передбачає також, по-перше, залучення студентів до різних засобів масової інформації з метою постійно мати політичну інформацію; по-друге, вимагає від них уміння оцінювати з наукових позицій політичні процеси і події.

Саме навчання взагалі, і освоєння навчальних дисциплін суспільно-гуманітарного циклу особливо, повинні забезпечити здійснення активного і цілеспрямованого процесу політичної соціалізації сучасного українського студентства. Від того, наскільки ефективним буде навчальний процес, залежить не лише рівень професійної підготовки

майбутнього спеціаліста, але й рівень його політичної компетентності.

Сучасна молодь перебуває в процесі професійного і громадянського становлення. Від її позитивного, оптимістичного, активного ставлення до життя залежить доля суспільно-політичних реформ, доля Української держави сьогодні та в майбутньому.

1.Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4. – С.63-69.

2.Левінська А.А. Становлення сучасної політичної культури України // Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (18 травня 2005 р.). – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2005. – С.81-84.

3.Навчально-методичне видання “Органи студентського самоврядування: Активізація громадянської, соціальної, патріотичної свідомості студентської молоді”. Методичні рекомендації. – К.: Вид. центр КНТЕУ, 2000. – С.6-13.

ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОГО ОТЕЧЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ

А.С.МИНОСЯН, канд. ист. наук, И.П.КОРШУНОВА

Харьковский государственный университет питания и торговли

С.Л.САМОЙЛОВА

Украинская инженерно-педагогическая академия, г.Харьков

Важнейшей образовательной задачей является развитие духовных устоев человека, его активной позиции, гражданственности, формирование научного мировоззрения и общей культуры.

Решение этой задачи возможно на основе творческого подхода в преподавании, исключающего догматизм и схоластику.

Новое политическое мышление позволило коренным образом пересмотреть и сохранившиеся структуры в системе преподавания, отказаться от идейных “барьеров”, возводимых на пути к истине.

Так, например, главной политической проблемой ранее была проблема крушения капитализма во всемирном масштабе. Современные же подходы имеют в виду выживание человеческой цивилизации, возможность налаживания взаимопонимания и сотрудничества всех народов планеты. Если раньше мы говорили о движении от многообразия к единообразию, то теперь возможность многообразия социальных форм уже не предмет дискуссий. Более того, вопрос о социальных революциях все более утрачивает свою актуальность. Неизмеримо высокая цена его последствий для человечества. Социальные преобразования, которые неизбежны для любого общественного строя, будут носить, чаще всего, экономический характер и будут осуществляться на основе демократической альтернативы.

Вышеизложенное, на наш взгляд, убеждает в насущной потребности времени – усилении гуманизации образования. При этом в содержание преподавания обязательно должно входить раскрытие научной концепции человека, в том числе так называемых “вечных проблем”, затрагивающих суть бытия. Особую ценность представляют нравственные критерии индивидуума, без которых не действуют законы экономики и государства, не выполняются указы, невозможно прекратить коррупцию, взяточничество, жульничество.

Нас не может более устраивать и “слепое” подчинение практическому результату, классовому подходу, когда гуманистические идеалы пролетарской революции тускнели от кровопролития во имя немедленного утверждения их “любой ценой”. Человек, “...охваченный аффектом ненависти, не может быть обращен к будущему, к новой жизни”, – говорил Н.А.Бердяев. А нравственность едина для всего человечества.

История знает примеры подлинного гуманизма, когда человечность и справедливость примиряли палача и жертву, богатых и бедных, ибо речь шла о борьбе против иноземного ига, о спасении Отечества. Но история может привести и сотни примеров кризиса идей гуманизма: первая мировая война, красно-белая трагедия, отбросившая нашу страну на десятки лет назад, коллективизация, уничтожившая крестьянство.

Истоки наших проблем следует искать сегодня в истории тысячелетней давности, когда единство новаций и приобретений предыдущих поколений было слишком призрачным. Да и сама административно-командная система имела глубокие корни в российском прошлом.

Вне духовной свободы невозможно сохранить прошлое. Любая попытка ограничить свободу творчества, выражение личных мнений препятствует развитию, ведет к апатии, равнодушию, лжи.

Только восстановив человека в истинном его бытии, укрепив единственно возможные взаимосвязи с миром, можно возродить и все проявления жизни – от искусства до экономики, от науки до нравственности.

1.Бердяев Н.А. Истоки и смысл русского коммунизма. – М.: Наука, 1990. – 220 с.

2.Берулава М.Н. Гуманизация образования: направление и проблемы // Педагогика. – 1996. – №4. – С.23-27.

3.Газман О.С. От авторитарного образования – к педагогике свободы // Новые ценности образования. – М.: УВЦ Инноватор, 1995. – С.16-25.

4.Кларин М.В. Метафоры и ценностные ориентации педагогического сознания // Педагогика. – 1998. – №1. – С.34-39.

5.Мелик-Пашаев А.А. Гуманизация образования: Проблемы, возможности // Вопросы психологии. – 1998. – №5. – С.17-26.

6.Никандров Н.Д. Духовные ценности и воспитание человека // Педагогика. – 1998. – №9. – С.41-47.

ФОРМИРОВАНИЕ МОТИВАЦИИ САМОСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ – ОДНА ИЗ ПРИОРИТЕТНЫХ ЗАДАЧ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Н.В.МОЖАЙКИНА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Воспитательная работа неизменно выступает неотъемлемой составляющей подготовки специалиста в вузе. Она неразрывно связана с учебно-научным процессом и является комплексной задачей «развития» студента. Однако налицо явный и сильный дисбаланс во внимании к соотношению интеллектуального и личностного развития, при несомненном перевесе первого.

Исторически сложилось так, что, говоря об учебной деятельности и ее успешности, прежде всего, подразумевали влияние интеллектуального уровня личности. Безусловно, нельзя недооценивать значение этого фактора. Вместе с тем, некоторые экспериментальные исследования заставляют еще раз вернуться к проблеме соотношения мотивационного и интеллектуального факторов. Результаты исследований свидетельствуют, что нет связи интеллекта с успеваемостью. «Сильные» и «слабые» студенты отличаются друг от друга не по уровню интеллекта, а по мотивации учебной деятельности. Для сильных студентов характерна внутренняя мотивация: они имеют потребность в освоении профессии на высоком уровне, ориентированы на получение прочных профессиональных знаний и практических умений. У слабых студентов мотивы в основном внешние, ситуативные: избежать осуждения, не лишиться стипендии и т.д.

Высокая позитивная мотивация может играть роль компенсаторного фактора в случае недостаточно высоких специальных способностей или недостаточного запаса требуемых знаний, умений и навыков. Таким образом, от силы и структуры мотивации в значительной мере зависит результат деятельности. Как ведущий фактор активности личности, ее поведения и деятельности мотивация представляет исключительный интерес. Именно с познавательной мотивацией (а не с мотивацией успеха) связывают продуктивную творческую активность личности. Творческий труд, творческая деятельность – это внутренняя потребность интеллектуального развития самой личности. Следовательно, эффективный мотивационный механизм, обеспечивающий интеллектуальный творческий труд, в настоящее время должен являться ключевым элементом приоритетного развития студента.

Актуальная потребность в саморазвитии, стремление к самосовершенствованию и самореализации являются показателем личност-

ной зрелости и одновременно условием ее достижения. Ведь формирование личностных качеств у студента предполагает: 1) развитие интеллекта; 2) развитую эмоциональную сферу; 3) устойчивость к стрессам; 4) уверенность в себе и самопринятие; 5) позитивное отношение к миру и принятие других; 6) самостоятельность и автономность; 7) мотивацию самоактуализации и самосовершенствования. Сюда же относится и развитие мотивации учения как важнейшего элемента мотивации саморазвития. Постоянное стремление к саморазвитию не только приносит и закрепляет успех на профессиональном поприще, но и способствует профессиональному долголетию, что неоднократно подтверждалось экспериментальными данными.

Идея саморазвития и самоактуализации включает в себя феномен самотрансценденции и представляет собой единый процесс, основанный на эффекте дополнительности – так называемой «суперпозиции». При этом самотрансценденцию связывают с выходом человека за пределы своего «я», с его преимущественной ориентацией на окружающих, на свою социальную деятельность. Таким образом, целью человеческого существования должно являться как собственное совершенство, так и благополучие окружающих. Гармоничное единство этих мотиваций воплощает в себе достаточно высокую систему главных жизненных ценностей и моральных принципов, которые совместно с приобретенными знаниями могут давать высокий личный, профессиональный успех и, тем самым, приносить пользу государству. И поэтому личность, творческая личность, ее полноценное развитие в целом, должно лежать в основе воспитательной работы вуза.

КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К РАЗВИТИЮ НАВЫКОВ СТУДЕНЧЕСКОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

Д.Ю.НАГАЙВСКАЯ

Харьковский национальный экономический университет

Положительная динамика развития студенческого самоуправления (СС) и рост количества молодежных общественных организаций указывают на высокую степень заинтересованности молодых людей в объединении усилий и участии в общественной жизни для достижения главной цели – защиты прав и представительства интересов студентов. Данные показатели говорят о повышении уровня сплоченности и инициативности в студенческой среде. Безусловно, важным фактором остается развитие навыков СС как прочного фундамента для последующего успешного осуществления общественно направленной деятельности.

Школы лидерства, тренинги, форумы и семинары способствуют приобретению необходимых навыков и знаний, повышению уровня информированности о перспективах и путях развития организаций, а также проблемах СС и принятию решений по их устранению. Необходимым является также установление контактов как между представителями органов студенческого самоуправления (ОСС), так и между приглашенными экспертами (тренерами, фасилитаторами, специалистами и др.). Задача СС состоит в предоставлении необходимых знаний и обучении студентов, занимающих активную жизненную позицию и стремящихся иметь влияние на процессы, происходящие в современном обществе. Первой ступенью формирования фундамента знаний о СС, согласно мнению автора, может быть комплекс тренингов, на которых рассматриваются следующие вопросы: миссия, видение, ценности и стратегия ОСС; организационная структура и устав ОСС; проблемы, стоящие перед ОСС и их решение; проектный менеджмент; фандрайзинг; формирование команды и делегирование обязанностей. Также необходимо включение тренингов для личностного роста с рассмотрением проблем лидерства, тайм- и селфменеджмента, целеполагания, мотивации. При этом наиболее эффективным механизмом развития навыков видятся Школы студенческого самоуправления, предоставляющие возможность впервые «прочувствовать» и «проиграть» свою возможную роль в ОСС (например, роль лидера, пресс-секретаря, финансового менеджера, организатора, администратора мероприятий и др.). Эффект «полного погружения» позволяет выполнять задания и решать задачи, которые стоят перед реально существующими ОСС, под руководством приглашенного специалиста, который может дать квалифицированный ответ на возникающие в процессе обучения вопросы.

Важным аспектом формирования качеств, необходимых для осуществления СС, является сотрудничество с органами ученического самоуправления и «подготовка кадров». Большинство бывших членов Координационного совета Харьковской городской организации ученического самоуправления, глав ученических организаций и победителей конкурса «Ученик года» в номинации «Лидер года» занимают на данный момент ответственные должности в СС на университетском, городском и всеукраинском уровнях. Следовательно, с уверенностью можно утверждать, что развитие навыков самоуправления целесообразно начинать еще в ученической среде. Примером может служить Школа лидеров ХГБОУС, в рамках которой предусмотрено проведение деловой игры «Создание бизнес-плана деятельности центров организации ученического самоуправления» с участием лидеров районных

організацій ученического самоуправління міста Харків. Підвищення ефективності даної Школи можливо шляхом залучення до даного проекту соціальних тренерів по СС, здатних надати інформацію і поділитися досвідом роботи. Спільне проведення комплексу заходів сприяє не тільки підвищенню ефективності роботи органів ученического самоуправління, але і розвитку навичок, застосовуваних в подальшій громадській діяльності лідерів організацій ученического самоуправління вже на більш високих рівнях.

ДУХОВНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

М.С.НАУМОВ

Харківська національна академія міського господарства

На сучасному етапі розвитку людства, визначальною рисою якого є глобалізація, відбулася фундаментальна зміна в природі людських відносин – предметом праці стала людська свідомість. Саме перетворення індивідуальної та колективної свідомості стало найбільш прибутковим бізнесом. На межі століть розвиток технологій почав випереджати усвідомлення людством цього процесу та його наслідків. Як наслідок, суспільство почало пристосовуватись до таких змін, ускладнюючи та прискорюючи процеси свідомості. Ця трансформація отримала назву ментальної еволюції, головна задача якої полягає в перетворенні людини в бездумного споживача (впливаючи на його свідомість та підсвідомість шляхом маніпулятивних інформаційних high-tech технологій), а соціальним наслідком є зростання відчуженості людини, занепад культури тощо [1, с.31].

Матеріальними засобами управління свідомістю є мережеві структури та технології, що використовуються людиною у повсякденному житті: саме вони формують спосіб мислення людини, здійснюючи за допомогою розповсюдження інформації обробку людської свідомості. Зазначені «інструменти» (зокрема, Інтернет, засоби масової інформації та ін.) дозволяють формувати однобічне, залежне мислення людини. Суперечність між технічними можливостями створення штучного світу і постійною духовною деградацією людини, що максимально загострилась у сучасному світі, може бути розв'язана лише на основі цілісного, єдиного знання про цілісну людину – «людинорозмірної науки». У зв'язку з цим, важливе завдання покладається на економічну науку, яка за нинішніх умов має досліджувати не тільки матеріально-речовий бік господарства, а й цінності, що знаходяться у духовній сфері. У

свою чергу, такі дослідження «неможливі без залучення знань із інших спеціалізованих наук, тобто методологічною основою економічних досліджень має стати цільне знання про людину, на основі якого слід розробляти стратегію розвитку людського суспільства, суспільного виробництва, що базується на економіці знань» [1, с.43].

У період формування суспільства знань стрімко зростає значення університетів як центрів розробки й отримання цілісного універсального фундаментального знання та господарського світогляду. Актуалізація знання відбувається одночасно зі становленням постнекласичної науки, яка предметом дослідження має не матеріальний бік людської діяльності, а саму людину, точніше – її духовну природу. У зв'язку з цим має змінюватись зміст освіти. Виділяють три основні напрями такого процесу: гуманізація (у тому числі поєднання професіонального навчання з естетичним та етичним), оновлення змісту застарілої навчальної літератури (що відображала світогляд індустріального суспільства), а також політехнізація (з метою швидкого реагування на оновлення техніки та технологічних укладів) [1, с.47]. При цьому необхідно протистояти зниженню значимості системної фундаментальності та введенню екзотики в навчальний процес, оскільки у такому разі знання перетворюється на продукт, що швидко засвоюється і так само швидко зникає.

Специфічними проблемами пострадянських країн є «спрощення змістового компоненту освіти, скорочення аудиторних занять, широко розвинена система хабарництва і корупції у вишах», що призводить до надання неповноцінної освіти, а також стійка система нравів, що орієнтує студентів на відлинювання від знань» [1, с.52-54]. Наслідком зазначених явищ може бути безповоротня деградація вищої освіти, що унеможливило нормальний розвиток у майбутньому як окремої країни, так і людства взагалі.

1.Задорожная О.Г. Человек в экономике знаний. – Полтава: Скайтек, 2008. – 65 с.

КУРАТОРСТВО ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

Л.В.НЕСТЕРЕНКО

Харківська національна академія міського господарства

В.Сухомлинський підкреслював, що «виховання в широкому розумінню цього слова – це багатогранний процес духовного збагачення

й оновлення і тих, кого виховують, і тих хто виховує». Виховання в сучасному навчальному закладі має поєднувати потреби нації, держави, людської цивілізації і особистості.

Світ, що оточує сучасну людину – це в значній мірі світ, створений ним, світ технічних і наукових досягнень, це той рівень цивілізації людства, який визнаний. Гірко, звичайно, ж усвідомлювати, що всі блискучі досягнення століття в різних галузях народного господарства не виключили в суспільстві духовного і морального нігілізму. Звичайно знайдуться і такі погляди, які вважають причиною бездуховності, тягу до матеріального, що нібито заважає гуманітарному удосконалюванню людини. Соціальна згубність і неспроможність такої посилки вже в тому, що вона заперечує взагалі розвиток людського суспільства в технологічному напрямку, що при самій високій духовності не принесе людству користі.

Виховання не вигадане людьми. Воно є об'єктивним явищем суспільного буття, його функцією. Завжди було відомо, що старші покоління передають свій досвід та набуття, духовну цінність, діяльність молодому поколінню. В цьому мабуть і полягає суть загальної соціальної функції виховання. Не завжди молодь сприймає та оцінює, використовує той досвід, тому і допускає «свої» помилки, але ж без таких помилок не було б і розвитку молоді та прогресу в суспільстві. Якби молодь не вчилася на тих помилках, що і старше покоління, а лише правильно виконувала вказівки по тій чи іншій тематиці, наше суспільство стояло б на місці в розвитку. Кожен повинен «наступити на ті самі граблі», щоб зробити свій висновок та прийняти своє рішення, а в *прийнятті рішення* і полягає процес розвитку, а в цілому прогрес у суспільстві. Отже, виховання має історичний характер. Керуючись принципом історизму в оцінці педагогічних явищ, німецький педагог Ф.Хофман запропонував у викладі історії виховання дотримуватись певної періодизації. [1. с.292]. Перший етап, на думку Ф.Хофмана, має донауковий характер. Це період нагромадження досвіду виховання й освіти і передання його у вигляді народної мудрості. Народна мудрість цього періоду втілюється у педагогічній практиці домашнього побуту. Другий етап історичного розвитку виховання та педагогічної теорії – це період виникнення концепції виховання та освіти. Появі цих концепцій сприяли такі чинники, як узагальнення досвіду, виникнення інструментарію досліджень у галузі освіти і виховання, засади планомірного і цілеспрямованого визначення законів виховання. Вершиною цього етапу, як слушно вважає Ф.Хофман, є поява цілісних систем класичної педагогіки.

У нашого народу давно сформувалася історична традиція, коли найбільш утворені інтелектуальні творчі особистості віддавали себе гуманній справі освіти народу. Це великі національні просвітителі Петро Могила, Феофан Прокопович, Пилип Орлик, Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Іван Франко, Микола Коцюбинський, Леся Українка.

Радикальні зміни, що відбуваються в соціально-економічній, політичній, морально-естетичній сферах життєдіяльності українського суспільства, вимагають принципово нових підходів до організації виховної роботи, і насамперед, у середовищі студентської молоді, що в найближчому майбутньому складе ядро української інтелігенції.

Стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднавчого, консолідуючого фактора в суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави.

Викладачі як вихователі у своїй роботі повинні мати комплексний підхід до виховного процесу, враховувати особливості не лише розумового, а й трудового, морального, естетичного, фізичного розвитку майбутнього фахівця.

Для правильного визначення стратегії виховного впливу педагогічні працівники вузу повинні чітко представляти спектр тих актуальних проблем, що мають місце в студентському середовищі.

Відомо, що для сучасного студентства виявлено найбільш типові проблеми: недостатня матеріальна забезпеченість, проблема великої завантаженості навчальними заняттями (залежить від профілю професійної підготовки студентів), незадоволеність матеріально-побутовими умовами проживання, умовами для відпочинку і проведення дозвілля. Інша проблема це відсутність необхідних сучасних умов для самостійної роботи, що при простому скороченні аудиторних занять на користь самостійної роботи не принесе миттєвого позитивного результату.

Серед соціальних умов, які в сучасній Україні мають значний вплив на якість навчальної, самостійної роботи студентів, можна визнати такі: соціально-нерівні можливості, що відрізняються за матеріальним становищем і умовами проживання; кваліфікаційні характеристики й соціальні якості викладачів, особливості їхніх стосунків зі студентами; характер спілкування і наявність чи відсутність взаємодопомоги усередині студентського колективу. Слід зазначити, що яскраво виражена з боку студентів потреба в допомозі з боку соціально-психологічної служби навчального закладу, роботи вузівських психологів.

Особливу роль в питаннях виховання, як однієї провідної ланки в загальній системі виховання, відводиться ролі куратора. Ефективність навчально-виховної роботи залежить і від діяльності кураторів.

Кваліфікаційні якості куратора, вміння налагодити доброзичливі відносини з молоддю, рівень їхньої моральної відповідальності за наслідки своєї роботи в цілому визначають рівень і характер вимог до студентів, ступінь індивідуального підходу.

Куратор групи – це головний консультант та вихователь студентів у групі. Неофіційні, позааудиторні умови, дають можливість краще вивчити особливості характеру студента. Особливу увагу слід приділяти студентам перших курсів у період адаптації до умов ВНЗ.

Незважаючи на ряд позитивних тенденцій, що складаються в останні роки в організації виховної роботи у вищій школі, інститут кураторів і вихователів ще не забезпечує належного виховного впливу на студентську молодь. Не завжди студент має достатню увагу до себе з боку кураторів та вихователів, це обумовлюється рядом причин.

Важливим завданням виховної роботи куратора має стати підвищення авторитету куратора і академічної групи з метою їхнього впливу на особистісне становлення студентської молоді, розширення пізнавального виховання студента.

Велику роль у процесі розвитку талантів студентів, їх здібностей, в естетичному розвитку взагалі, відіграє позааудиторна виховна робота, яка має велике розмаїття форм і методів. Це можуть бути клуби за інтересами, проведення походів, відвідування театрів, кінозалів, екскурсій, студентські театри, роботи різних гуртків за інтересами, спортклуби.

Один з поширених видів спілкування зі студентами групи в позаурочний час, це бесіди. В роботі куратора повинна відображатись сучасна тематика сьогодення у вигляді бесід, обговорення цікавих тем в групі та обов'язково вести індивідуальну роботу, яка сприяє всебічному розвитку особистості. В таких бесідах звернути увагу на такі проблеми сьогодення як наркоманія, паління, пияцтво, відвідування гральних автоматів та казино, гра в азартні ігри, взаємовідносини між дівчиною та юнаком, культура мови.

Особистісний підхід у вихованні є базовою ціннісною орієнтацією викладача, яка включає в себе сукупність взаємозв'язаних соціальних установок на ставлення до студентів, до самого себе і організаційно-педагогічної взаємодії.

Можна зробити ще один важливий висновок, що в цілому виховання молоді – політкультурна проблема. В західних країнах склалися в якості самостійних навчальних напрямлень: філософія виховання,

соціологія виховання, психологія виховання, педагогіка виховання. Над цією проблемою працюють крупні наукові центри, які функціонують при університетах в таких країнах як Росія, Німеччина, Америка.

1.Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. – К.: Либідь, 1998. – 560с.

2.Виховна робота як фактор гуманізації та гуманітаризації навчально-виховного процесу // Збірник матеріалів Харківської 5-ої науково-практичної конференції. – Харків: Константа, 2004.

3.Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник / За ред. проф. З.Н.Курлянд. – К.: Знання, 2005. – С.344-396.

4.Шумская Л.И. Современное студенчество: Возрастные и социально-психологические особенности // Психология. – 2000. – №3. – С.3-11.

ВЫСШАЯ ШКОЛА УКРАИНЫ – КАКИЕ ПРЕПОДАВАТЕЛИ НЕОБХОДИМЫ?!

А.В.ОВЧАРОВ, канд. техн. наук, Е.А.ОВЧАРОВ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Высшая школа Украины представляет сегодня огромную структуру (свыше 900 вузов), которая в условиях стагнации экономики и общества нарабатывает большое количество бакалавров, специалистов и магистров с очень низкими интеллектуальными показателями. Большинство этих выпускников не востребовано даже на внутреннем рынке труда Украины, а те, которые все-таки трудоустраиваются по специальности, вынуждены определенное время переучиваться и адаптироваться к фактической ситуации в реальном секторе экономики. В чем же внешние и внутренние причины такого положения? Прежде всего, внешние причины проявляются в гипертрофированных застойных процессах в промышленности, транспорте, энергетике и сельском хозяйстве страны. Не менее важной причиной является отсутствие четкой взаимосвязи между высшей школой – поставщиком кадров и экономикой – её потребителем. Наряду с этим, самой серьезной внутренней причиной такого неудовлетворительного положения является слабое качество подготовки специалистов именно высшей школой Украины. Отчасти это напрямую связано с колоссальными усилиями ВУЗов по самосохранению, то есть сохранению объемов приема студентов и выпуска специалистов. С другой стороны это напрямую связано с очень низкой требовательностью к студентам на протяжении всего учебного процесса именно со стороны преподавателей. Действительно сегодня всех преподавателей можно условно разделить на «добряков» или равнодушных, и «энтузиастов» или требовательных.

«Добряки» предпочитают не портить настроение ни себе, ни студенту. Предпочитают видеть улыбчивые лица студентов, не обременяя свою мысль их будущим. Приятно, когда поблажки, даже малые (а это же ничего не стоит!), вызывают у студентов абсолютную признательность. Требовательные и настойчивые «энтузиасты» наверняка попадут в немилость к студентам, а потом вследствие жалоб студентов и к начальству на ковер. Из-за чего много потеряют не только в авторитете, но и свое собственное здоровье! Ну, подумаешь, не выучил студент, нарушает дисциплину – да это, в конце концов, его личное дело, а не мое как преподавателя! А я все равно поставлю ему тройку или даже четверку при отсутствии у него элементарных знаний – и ему хорошо и мне (зарабатываю хороший авторитет у начальства, не подвожу его по показателям). А фактическую ситуацию с отсутствием знаний, умений и навыков пусть исправляют те, которые построже и требовательнее меня (пусть зарабатывают негативный авторитет у начальства). Все равно студент сразу всего не постигнет. Жизнь потом научит. Да и могут пожаловаться – опять же мне будет минус! А так хоть студенты и не понимают, что теряют драгоценное время для учебы, зато довольны, что им ставят сейчас незаслуженно хорошие оценки, позволяют вести себя развязно, да и вообще, что может быть лучше ощущения мухи просто едущей за компанию на чужом возу!

Такая доброта и лживая, и чрезвычайно вредная! «Добряк» поступает интересами службы, то есть общими, но не своими, а выгоды приобретает только на свой личный счет. Склонность смотреть на обязанности преподавателя и воспитателя сквозь пальцы, мириться с разгильдяйством и слабостями студента, простительными с точки зрения обычной житейской психологии, наносит непоправимый ущерб не только личности сегодняшнего студента, а и в целом будущему страны. Именно с таких студентов потом вырастают нерадивые, нетребовательные к себе и подчиненным работники, начальники, госслужащие, которые запросто могут всех и вся обманывать, обворовывать на всех уровнях общества!

Непреложный закон дисциплины для преподавателей-«добряков» эластичный и необязательный. Именно с помощью преподавателя-«добряка» студент вредит сам себе, ибо он делается слабее в собственных глазах, чем есть на самом деле.

Обычно студент после окончания вуза и проведенного определенного времени на производстве редко вспоминает какого-либо преподавателя-«добряка» потому, что вся ответственность за невыученное, за недостигнутое ложится на его голову. Этому студенту потом

уже самому приходится постигать все то, что не заставил его выучить своевременно такой преподаватель.

Действительность убеждает, что только в требовательности, неукоснительной и постоянной, проявляется истинная и искренняя доброта к студентам, да и вообще к людям. Высшие учебные заведения, предприятия, организации, да и в целом страны, которые отличаются надлежащей дисциплиной внутри, всегда успешно решают поставленные задачи, в том числе и по эффективной подготовке высококвалифицированных, высокодисциплинированных кадров, которые решают всё!

Другими словами в высшей школе должен соблюдаться вечный принцип – должно быть тяжело в учении и только тогда будет легко и в бою, и на работе, и в жизни!

В настоящее время в высшей школе Украины активно внедряются положения Болонского процесса по переориентации форм обучения, форм контроля знаний, но никто не ратует за радикальное изменение подходов к учебному процессу в части усиления требовательности преподавателей к знаниям, умениям, навыкам студентов. Наоборот МОНУ реанимированы анонимные телефоны доверия, анонимные жалобы студентов (невзирая на действующий Закон Украины «Об обращениях граждан»), призванные любыми средствами свести счеты, оболгать и остановить честных, требовательных, неравнодушных преподавателей, а то и устранить их.

В то же время, именно Болонский процесс предусматривает сокращение количества вузов в Украине до необходимого минимума. И в такой ситуации выживут вузы не с дутыми оценками успеваемости студентов, а только те, в которых высокая требовательность преподавателей позволит готовить высококлассные кадры, востребованные как на внутреннем, так и на внешнем рынке труда.

КОРПОРАТИВНИЙ РЕСУРС ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

І.А.ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук, С.Б.ТИМОФІЄВА
Харківська національна академія міського господарства

Вирішення проблем виховної роботи передбачає накопичення і мобілізацію необхідних ресурсів, що забезпечують ефективність перетворень. Викладацький та студентський колективи, з одного боку, мають суттєві відмінності у формуванні й функціонуванні, з іншого боку, є цілісною одиницею, що об'єктивно дозволяє казати про єдність кін-

цевої мети та заходів її досягнення. Корпоративний ресурс не є винятковим, але ключовим компонентом на шляху до успіху.

Корпоративні структури мотивації, пов'язані з прихильністю людини до групи, колективу, організації в цілому, грають суттєву роль. Головними механізмами мотиваційного підкріплення і контролю є групова солідарність і відповідальність. В аспекті ресурсозабезпечення соціальної адаптації корпоративізм створює більш високий адаптивний потенціал членів своїх організацій, тому що збільшує соціальний капітал, а при достатньо сильній корпоративній культурі дозволяє забезпечити приріст інших чинників розвитку. Справедливість, на якій будуються соціально-трудова відносини в умовах сильної корпоративної культури управління, сприяє досягненню оптимального соціально-психологічного клімату і складовою активної адаптаційної діяльності працівників. Вона мінімізує показник соціальних (бар'єри, що повинна подолати людина) і особистісних витрат (рівень фізичних і психологічних зусиль для рішення соціальних проблем і оцінка їх переконливості), виступаючи як один з найважливіших факторів пристосування індивіда до нових умов життя. Значення узгоджених інтересів у трудовому об'єднанні є в тому, що корпоративізм вирішує важливу проблему адаптаційної діяльності – проблему «ліквідності», тобто затребуваності зовнішнім середовищем змін, які відбуваються у виробничій діяльності, іншими словами, досягнення позитивного ефекту адаптації. У підсумку пристосування до професійної діяльності, а через неї до суспільного життя є ключовим моментом соціалізації особистості в нових суспільних умовах.

Чи можливо використовувати досвід комерційних корпорацій для некомерційних установ, якими є вузівські організації за соціальною метою діяльності? У чому полягає специфіка формування корпоративної свідомості у вищій школі? За своїми функціями діяльність вищих навчальних закладів тяжіє до колективізму. У колективістських засадах вузівської діяльності, насамперед проявляється ефективність управління спільнотою людей, які працюють на якісне виконання соціального завдання. Тому продуктивність кооперації в освітній діяльності набагато нижче, ніж в умовах масового виробництва матеріальних виробів, що підвищує значення індивідуальної діяльності в межах корпоративних цілей, що реалізуються. Одночасно узгодження інституціональних цілей та інтересів вузівських об'єднань детермінує розмаїття творчих потреб кадрового складу організації.

У сучасних вищих навчальних закладах простежуються декілька рівнів організаційної поведінки, кожний з яких має як позитивні, так і негативні аспекти: 1) колективістський, тобто традиційний з радянсь-

ких часів; 2) індивідуалістський, тобто з неприйняттям більшості колективістських традицій; 3) реалістичний з переважною увагою до поточних, повсякденних турбот, звітів, подолання конфліктів, аварій і т.д.; 4) інноваційний з першочерговістю принципово нових підходів, дуже часто без належного урахування фінансово-економічних та інституціональних умов сучасного життя. У підсумку переплетення різноманітних цілей, установок та інтересів у сфері соціально-трудова відносин складається досить неоднозначна картина переходу до зрілої корпоративної моделі. Суперечливість інституціонального адаптаційного процесу у вузівських організаціях проявляється, з одного боку, в появі дуже суперечливих нових цінностей, з іншого боку, в почутті незадоволеності існуючими реаліями, що в підсумку викликає бажання скопіювати минулі підходи до організації виховної роботи із студентами.

ФОРМИРОВАНИЕ ЛИДЕРСКИХ КАЧЕСТВ И СПЕЦИФИКА ЦЕННОСТНЫХ ОРИЕНТАЦИЙ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА

Е.Н.ПАНЧЕНКО, Л.И.БРЫКИНА

Харьковский национальный медицинский университет

Одним из важных понятий, определяющих особенности личности, специфику формирования лидерских качеств являются ценностные ориентации – цели, стремления и жизненные идеалы, система определенных норм, принятых в групповом сознании. Они представляют собой важнейший компонент структуры личности, который определяет ее поведение и отношение к окружающему миру.

Нами было проведено изучение структуры ценностных ориентаций выпускников медицинского университета по методике М.Рокича. Ценностные ориентации обследованных студентов имели преимущественно индивидуальную направленность: здоровье (82,98% женщин и 57,89% мужчин), любовь (48,94% женщин и 50,0% мужчин), материальная обеспеченность (32,26% женщин и 36,84% мужчин) семья (37,23% женщин и 36,84% мужчин). В то же время социально направленные ценности студентами наиболее часто отмечались среди наименее значимых.

Анализ структуры ценностей студентов показал, что наиболее рациональным в достижении поставленных целей считались: воспитанность (40,43% женщин и 34,21% мужчин), образованность (29,79% женщин и 31,58% мужчин), ответственность (27,66% женщин и 26,32% мужчин), честность (27,66% женщин и 28,95% мужчин), оптимизм (24,47% женщин и 21,05% мужчин), аккуратность (20,21% жен-

щин и 23,68% мужчин). Данная структура характеризуется преобладанием групповых и социальных ценностей над индивидуальными.

Несомненно, на структуру ценностных ориентаций оказывает влияние и желание выглядеть «социально положительно», что в большей степени характерно для абитуриентов. В то же время в процессе обучения в вузе происходит смещение от социальных и групповых ценностей к преимущественно индивидуальным.

ПОНЯТТЯ ПРО МЕТОДИ ВИХОВАННЯ.

ТРАДИЦІЙНІ І НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

М.В.ПІЩУЛКА

Житлово-комунальний технікум

Харківської національної академії міського господарства

Успіх виховання залежить від багатьох причин і насамперед від застосування правильних його методів.

Метод (від греч. – шлях дослідження, спосіб пізнання) – спосіб пізнання дійсності і її відтворення в мисленні, невід'ємний компонент виховного процесу. В найширшому розумінні це – шляхи, завдяки яким реалізуються як загальні цілі виховання, зумовлені суспільством, так і конкретні завдання педагогіки.

Методів виховання в сучасній педагогіці чимало. Але появились вони не відразу. Та й саме розуміння цього складного педагогічного явища викристалізувалось поступово. Виникають методи емпірично, в процесі практики родинного й громадського виховання, у безперервних виховних пошуках батьків, викладачів, вихователів й стали предметом надбання відповідно народної педагогіки, об'єктом теоретичного аналізу етнопедагогіки і педагогічної науки. Таким чином, сучасні методи виховання становлять собою сплав винаходів педагогіки народної і професійної.

Форми організації виховної роботи за змістом дуже близькі до методів виховання. Виділяються такі форми організації виховної роботи, як масова (свята, змагання), групова (наприклад, гуртки, спортивні секції), індивідуальна.

Методи виховання діляться на:

- 1) загальні й часткові;
- 2) традиційні і нетрадиційні (нестандартні).

Загальні методи мають застосування у всіх видах виховання (наприклад, інформація, бесіда, роз'яснення), а часткові – лише в деяких (наприклад, гімнастика, гра в теніс домінують тільки у фізичному вихованні).

Традиційні (канонічні) методи ті, що обґрунтовані педагогічною наукою й поширені серед молоді в усіх навчальних закладах – це роз'яснення, розповідь, заохочення, покарання.

Процес формування особистості об'єднує в собі такі компоненти:

- 1) вплив на свідомість вихованця через переконування і навіювання, збудження інтересу до певної норми;
- 2) показ взірця як моделі для наслідування;
- 3) організацію діяльності студента, спрямованої на закріплення поглядів, звичок, потреб і переконань.

Нетрадиційні (нестандартні) методи виховання будуються на принципах народної педагогіки, презентуючи використання виховної скарбниці народної мудрості в роботі викладача.

До традицій належить те, що склалося історично й передається з покоління в покоління. Назва «нетрадиційним» у даному випадку чисто умовна, бо виховні засоби народної педагогіки в самому народі є такі традиційними. Не випадково в самому визначенні назви «нетрадиційні методи виховання» вжито слово «традиція».

Скарбниця нетрадиційних методів виховання молоді велика і різноманітна. Для якісного аналізу й практичного використання цих методів у виховній роботі викладача їх можна умовно поділити на 4 групи:

- 1) народно-педагогічні методи виховання словом рідної мови;
- 2) народно-педагогічні методи формування суспільної поведінки молоді (нагромадження життєвого досвіду);
- 3) народно-ігрові методи виховання;
- 4) народно-педагогічні методи стимулювання, заохочення і спонукання молоді.

ЯВИЩЕ ФІРМОНІМІЇ У ПРОЦЕСІ МОВНОГО ВИХОВАННЯ

О.А.ПОКРОВСЬКА, канд. філол. наук

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Творення культури нації – процес дуже довготривалий, який розпочався ще в давні часи і знаходиться у постійному розвитку. Кожне покоління українців вносить щось своє у культурну спадщину, створюючи значний вплив на світосприйняття своїх нащадків. Виховуючи молоде покоління не можна не брати до уваги мовний аспект, зокрема, назв магазинів, кафе, салонів (так звані *фірмоніми*), які нас оточують. При створенні фірмоніма необхідно брати до уваги різні фактори – вікові, соціальні, освітні й особливо культурно-історичні, національні, що відповідають ментальності народу.

Мовноестетичний рівень сучасної української фірмонімії залежить від загального культурного рівня українського суспільства, а він дедалі падає. Словесні загравання перед молоддю призводять до того, що нерідко вдаються до сленгових назв у фірмонімії. Як, наприклад, магазин «*Супер пупер*», назва якого є ніщо інше як молодіжний сленг. Фірмонім «*Не гони*» містить елемент кримінального жаргону, або низка найменувань кафе типу «*У Вована*», «*У Петровича*». У назві супермаркету «*Пузо*» - просторічна лексика. Або «*Гастрономчик*», де пропонуються (з вивіски): ковбаска, сирочек, горілочка... У бізнесових колах та з точки зору офіційно-ділової етики, така лексика тяжіє до лакейської, а словесне плазування перед споживачем не гарантує ані високого рівня обслуговування, ані високої якості чи вишуканості пропонуванних продуктів. Не пасе задніх і м.Севастопіль із фірмонімом «*Взуття на Леніна*» (за адресою – проспект Леніна). Отже, якщо не дбати про чистоту мови, нехтувати вимогами мовної культури, можуть виникати негативні реакції – від іронії до неприязні. Мовний образ наших міст, мовну політику формує кожний із нас, тож і відповідальність у нас спільна.

Позитивним кроком у вихованні молоді є використання літературних образів у сучасній вітчизняній рекламі. Останнім часом використання близьких нашому народу культурно-історичних цінностей і національних елементів помітно активізувалось. У цьому вбачається прагнення наблизити рекламу до споживача й тим самим підвищити довіру до неї. Поряд з цим процесом, досить активно використовуються й загальнокультурні цінності: елементи, що стосуються світової культури, також часто зустрічаються в рекламних текстах, салоганах, назвах, образах. Одне з перших місць посідають образи, взяті з вітчизняної та світової літератури. Особливо активно вони використовуються у практиці фірмонімії. Наприклад, найменування ювелірних магазинів «*Малахитова шкатулка*», «*Золотая рыбка*»; магазин з продажу сантехніки «*Мойдодыр*»; туристична агенція «*Очарованный странник*»; магазин шкільного приладдя «*Филлипок*»; меблевий салон «*Дванадцять стільців*»; кафе «*Три толстяка*», «*Три пєскаря*». Зустрічаються в назвах і літературні персонажі, наприклад, кафе «*Чичиков*», «*Марічка*», «*Мистер-Твїстер*», «*Мері Поппінс*» (послуги гувернантки); ресторан «*Посторонним В*», герої мультиплікаційних фільмів знайшли відображення у фірмонімах мережі магазинів дитячого одягу «*Шрек*», «*Антошка*», «*Ну погоди*», кафе «*Теремок*» тощо.

На жаль, вітчизняну рекламу створюють не тільки професіонали. Про це переконливо свідчать наведені приклади. Бажано, щоб переважали промовисті колоритні українські власні назви, такі вже відомі:

«Слобідська садиба», «Кобзар», «Перша столиця», «Славута», «Схід – Захід» тощо. Сучасна українська фірмонімія має бути гідною нації з тисячолітньою літературномовною традицією. Лише спільними, скоординованими зусиллями державних, громадських інституцій, фахівців-мовознавців і рекламного бізнесу можна досягти підвищення рівня мовної культури українського фірмоніма, отже, і студентської молоді, перед очима якої щодня незграбні вивіски, невдалі рекламні тексти, популяризація напівнормативної сленгової лексики

ВИХОВНИЙ ПРОСТІР ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОЛОДІ

Н.Є.ПРОХОРЕНКО

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

Виховний простір є багатомірним і багаторівневим утворенням, якому притаманні компактність (сила виховного впливу) і простір (розміри).

Виховний простір вважається хронотопним [від гр. *chronicos* – час, *topos* – місце] середовищем спільного буття, перетвореним усіма соціокультурними структурами, що задіяні у виховному процесі у відповідний час на певній території, у чинник інтегрованого впливу на процес формування і розвиток особистості з метою забезпечення відчуття психологічного комфорту і сприятливих умов для самовизначення, саморозвитку і самореалізації. Виховний простір забезпечує більш високий ступінь координування взаємодії людини з соціокультурним і природним оточенням.

Як зазначають дослідники (В.А.Караковський, Л.І.Новікова, Н.Л.Селіванова, О.І.Соколова), перетворення певного середовища у виховний простір не тільки підвищує його виховний потенціал, але і створює можливість більш ефективно керувати ним.

Основним соціальним інститутом, який здійснює організацію і керівництво вихованням молоді, є держава. У процесі демократизації суспільного життя виховання молоді людини як особистості, яка характеризується високими моральними якостями, суспільною активністю, високою культурою праці й поведінки, є одним з провідних напрямків державної молодіжної політики.

Інтегруючими чинниками у вирішенні стратегічних завдань виховання молоді на загальнодержавному рівні є єдина територія, державна мова, правовий простір, національна культура, наука і освіта, які у своїй сукупності утворюють єдиний виховний простір як об'єктивну умову її соціалізації.

Об'єктивність умов соціалізації не означає її стихійності і некерованості. Навпаки, в сучасних умовах саме ті суспільні відносини визначають характер соціальних змін, які свідомо розвиваються і є фундаментом науково обгрунтованого регулювання соціального розвитку молоді. При цьому йдеться не про маніпуляцію свідомістю, волонтаристський вплив на її долю, а створення необхідних умов соціалізації, які, в свою чергу, забезпечують умови для самореалізації, самоутвердження молодшої людини.

У єдиному виховному просторі цілеспрямований педагогічний вплив на соціальне становлення і розвиток молоді здійснюється безпосередньо за допомогою існуючої системи соціальних інститутів, функціональне призначення яких полягає у постановці і реалізації як стратегічних державних цілей, так і ситуативних завдань, що виникають в умовах повсякденного життя.

Зміст взаємодії тих чи інших закладів освіти в найближчому соціумі визначається видом, характером, напрямком діяльності, яка є провідним чинником установлення не тільки зовнішніх взаємовідносин, але й відповідає внутрішнім потребам розвитку виховної системи.

Отже, якщо розглядати сутність виховання як управління процесом розвитку особистості, яким передбачається створення умов, необхідних для максимального розвитку потенційних можливостей кожного суб'єкта цього процесу, то організація взаємодії соціальних інститутів середовища, визначення її мети, змісту, показників результативності є найважливішими аспектами цього управління.

Відправним у необхідності створення виховних систем і єдиного виховного простору є сформульоване в теорії виховання положення про те, що людина – це продукт об'єктивних умов життя й виховання, тобто про існування найбільш узагальнених чинників її соціального становлення й розвитку. Виходячи з цього положення, чинники формування людини включають як процеси, що соціально контролюються (виховання, освіта), отже, здійснюються згідно з поставленою метою і визначеною програмою, так і стихійні, непередбачувані, спонтанні впливи на неї.

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ СТУДЕНТІВ

Т.Г.ПРОХОРЕНКО, канд. соціол. наук

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Загальнокультурні цінності виступають важливою характеристикою духовного світу студентів. Це відносно самостійна підсистема, яка

має специфічні ознаки і певним чином структурується. Загальнокультурний рівень – це системна якість, яка включає цей інтелектуальний рівень, потреби, ціннісні орієнтації, інтереси, спрямовані на пізнання, залучення до прекрасного, самовдосконалення, саморозвиток особистості, соціокультурну творчість. Розвиток цієї складової духовного світу впливає на всі прояви і сфери життєдіяльності людини, тому її вивчення дає можливість скорегувати зусилля різних підструктур вузу і спрямувати їх на вдосконалення механізму формування загальнокультурного рівня студентів відповідно до сучасних вимог.

За результатами опитування, яке було проведено кафедрою філософії і політології ХНАДУ, рівень культури студентів не відповідає очікуванням і вимогам значної їх кількості. Тільки 52% опитаних студентів задоволені своїм культурним рівнем, 25% – ні. Найбільшу нестачу знань студенти відчують у галузі театрального мистецтва (54%), у царині класичної літератури (37%), в образотворчому мистецтві (33%), у деякій мірі в знаннях з основ професійної етики (24%). Найбільш студенти обізнані у кіномистецтві, музиці, нормах етикету. Як бачимо, студенти відчують нестачу знань саме класичного мистецтва, а свій культурний рівень формують переважно засобами масової культури.

Цікаво порівняти бажаний рівень загальної культури з реальним. Виявилось, що переважна більшість студентів (69%) вважають важливим для себе мати високий рівень культури, 52% задоволені своїм культурним рівнем. Різниця свідчить про критичне ставлення до себе і наявність можливостей для подальшого вдосконалення індивідуального духовного світу молодих людей. Важливими для студентів виявилися практично усі якості, необхідні для культурно розвиненої людини: самостійність (75%), порядність (70%), цілеспрямованість (66%), інтелектуальність (63%), самодостатність (60%), що свідчить про досить високу оцінку загальнокультурного рівня у житті людини.

Про ступінь культури студентів можна судити також по структурі і спрямованості вільного часу. Дозвілля все більш стає головною сферою життєдіяльності студентів. У сфері дозвілля молодь посправжньому вільна. Цінність і значимість вільного часу полягає в тому, що він стає багатством особистості, його можна використовувати за власним розсудом, для свого розвитку. Сутність вільного часу полягає в тому, що його наявність задовольняє соціальні потреби, розвиває фізичні і розумові здібності людини, відкриває можливості для подальшого розвитку людини, а також підвищує освітній і культурний рівень особистості. Вільний час знаходиться в діалектичній єдності з робочим часом і активно впливає на нього: продуктивне використання

першого сприяє підвищенню ефективності розумової праці, якою переважно займаються студенти під час навчання.

Яким видам діяльності студенти надають перевагу у вільний час? Більшість опитаних студентів зустрічаються з друзями (82%), допомагають батькам (64%), відпочивають на природі (49%), займаються спортом (39%), відвідують кінотеатри (39%), дискотеки (43%). Водночас 6% студентів у вільний час нічого не роблять, відвідують театри 11%. Очевидно, що переважають комунікативна та рекреативна функції використання вільного часу, в той час як пізнавальна, креативна функції реалізуються недостатньо.

Таким чином, культурний рівень студентів характеризується певними протиріччями: між потребою у достатньо високому рівні культури і його реальним рівнем; переважно розважально-рекреативною спрямованістю механізмів соціалізації, недостатньою розвиненістю креативних; дисгармонією у формуванні культурних цінностей, наданням переваги засобам масової культури, недостатньою залученістю студентської молоді до класичного мистецтва.

ВАЖНОСТЬ ВОСПИТАНИЯ ДУХОВНОГО СТЕРЖНЯ КАК ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ГАРМОНИЧНОЙ ЛИЧНОСТИ

В.Б.ПРЯНИЦКАЯ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

К сожалению, все чаще и чаще приходится сталкиваться с примерами безнравственного поведения современной молодежи, но еще более печальным является тот факт, что среди преподавателей как школ, так и высших учебных заведений примеров аморальности становится все больше. И возникает вопрос, что важнее: высокий уровень квалификации современного человека или его моральные качества?

Активно используя средства массовой информации, современное общество целенаправленно развивает в людях потребительский подход к жизни, проповедуя принцип: «Бери от жизни все и как можно скорее». Как отметила ректор ХГУ «НУА» (Народная Украинская Академия), профессор Валентина Астахова в одном из интервью для газеты «Время»: «Сейчас преобладает гипертрофированный прагматизм, который развел души, есть только один жизненный интерес – деньги и больше ничего». Результатом такой политики в обществе являются коррупция, безнравственность, насилие и т.д., а самое главное – общество без нравственного якоря идеалов и четкого направления движения превращается в корабль, нагруженный множеством вещей и мате-

риальних благ, но абсолютно неуправляемый и беззащитный под натиском жизненных штормов и бурь.

Что может дать молодому человеку уверенность в нынешней нестабильной обстановке?

Всестороннее развитие гармоничной личности. Вера в то, что даже в таких условиях можно и нужно двигаться вперед, находя тех людей, которые смогут поддержать и помочь не только выжить, но и расти как личность. И здесь на педагога возлагается архиважная задача: прежде всего, быть строгим и требовательным к самому себе, а во-вторых, не только делиться знанием и растить квалифицированных специалистов, но и воспитывать в молодом человеке внутренний стержень духовности, устойчивости к всевозрастающим соблазнам окружающего мира. Современная молодежь должна научиться правильно ставить перед собой цели и постепенно к ним продвигаться. Но движение это должно быть поступательным, т.е. только на основе нравственных идеалов. Как сказал Аристотель: «Кто двигается вперед в науках, но отстаёт в нравственности, тот более идет назад, чем вперед».

СТИМУЛЮВАННЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДІ ШЛЯХОМ ЗАЛУЧЕННЯ ДО УЧАСТІ У КОНКУРСНИХ ТА КУЛЬТУРНИХ ПРОГРАМАХ

О.В.ПТАЩЕНКО

Харківський національний економічний університет

Кожен студент – це творча особистість, яка прагне до самовдосконалення та самореалізації. Але у кожного це прагнення проявляється у різних формах та різному рівні вмотивованості в цьому процесі. Саме тому хтось стає лідером і веде за собою, запалюючи своєю мотивацією інших, а хтось залишається осторонь віх цих процесів і не бере активної участі в студентському житті.

Творчі здібності особистості являють собою категорію психології і характеризуються як психологічні особливості людини, від яких залежить набування знань, умінь і навичок. Творчі здібності людини, її обдарованість, задатки, які притаманні будь-якій людині, створюють лише передумови для виникнення і розвитку творчого процесу. Завдання особистості, колективу – розкрити і розвинути їх [1].

Значну роль у розкритті творчих здібностей студента і перетворення їх на творчу діяльність відіграють мотиви і воля [3]. Тому освітня діяльність вищої школи завжди має предметно формувати і збагачувати мотиви творчої діяльності майбутнього спеціаліста. Виховний

вплив викладача, колективу, суспільних організацій у свою чергу стимулює ідейно-моральне усвідомлення мотиву, що виник, духовні і фізичні можливості для досягнення цілей і певних результатів діяльності.

Таким чином, розвиток творчості серед студентів можна підняти шляхом підвищення вмотивованості участі у різних конкурсних програмах.

Конкурсні та культурні програми можуть бути різних видів залежно від виду творчих здібностей:

- конкурсні програми з ораторського мистецтва;
- лідерські програми;
- художнє мистецтво;
- програми з художньої самодіяльності.

Цей перелік програм є досить умовним, бо розглядає конкурсні програми досить у широкому розумінні.

Але при цьому вони яскраво відображають чотири сфери розвитку особистості:

- творчі здібності;
- інтелект;
- комунікаційні здібності;
- ідейно-моральні напрямлення.

Саме тому через участь у конкурсних програмах, які найбільш здатні розкрити творчий потенціал будь-якої молодой людини, можна розвивати та вдосконалювати творчі здібності молоді.

У багатьох навчальних закладах України для цього створюються усі можливості, наприклад:

- проводяться конкурси краси серед хлопців та дівчат, в яких вони можуть показати як свій загальний розвиток, так і продемонструвати свої досягнення у різних сферах художньої самодіяльності;
- конкурси художньої самодіяльності;
- наукові конференції та семінари;
- конкурси ораторського мистецтва;
- конкурси (заходи), в яких можна проявити лідерські якості.

Все це сприяє всебічному розвитку студентської молоді та дає можливість самореалізації та самовдосконаленню особистості.

Таким чином, творчі здібності виникають тільки в конкретній цілеспрямованій діяльності особистості, поза діяльністю здібності такі не існують. Творчі здібності до мистецтва є лише результатом розвитку задатків. Задатки, тобто анатомо-фізіологічні передумови, можуть перетворитись в здібності. Але задатки потрібно перетворювати в здібності в певний час. Саме тому участь молоді у різноманітних конкурсних програмах є важливим кроком та рушійною силою їх розвитку.

1. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий. – М., 1984.
2. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі. – К.: НПУ, 2000.
3. Афанасьев Ю.А. Социально-культурный потенциал художньої самодіяльності. – Львов: Світ, 1990.

ЛИЧНОСТНЫЙ ПОДХОД К ВОСПИТАНИЮ В ПРЕПОДАВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТЕ

А.А.РАДЧЕНКО

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Изменившиеся социально-экономические условия и новые приоритеты образования, переход от массовых форм и методов преподавания к индивидуально-творческим, возрастающие требования к уровню общекультурной и специальной подготовки выпускников вузов, подготовка будущих специалистов к профессиональному компетентному вхождению в рынок труда, обуславливают объективную необходимость изменения подхода к преподаванию и воспитанию в высшей школе.

Необходимо делать установку на постоянный поиск приложений философских, социально-экономических, психологических и других знаний к решению проблем обучения и воспитания в вузе; осваивать нормы профессиональной этики педагога, понимать его ответственность перед студентами, стремиться к установлению с ними отношений партнерства, сотрудничества и сотворчества.

Одна из главных задач педагога состоит в том, что он должен соотнести накопленный опыт работы со студентами с современными требованиями высшей профессиональной школы и сделать соответствующие выводы для своей дальнейшей работы. Опора на то положительное, что включает в себе опыт практической деятельности преподавателя, обращение к этому опыту поможет в решении проблемных ситуаций, трудностей, с которыми он встречается в работе, найти возможные пути их разрешения.

С другой стороны, имеющийся опыт содержит и негативные моменты, ошибочные суждения, в частности, может иметь место превышение значимости собственного опыта, что иногда приводит к прямому игнорированию педагогической теории. Поэтому преподавателю необходимо также учитывать и ограниченность его опыта, критически пересматривать его.

В настоящее время происходит радикальная смена ценностных приоритетов: переориентация студенчества с общественных на индивидуальные ценности, возрастание самооценности личности, что может

служить свидетельством глубокой перестройки духовного мира современной молодежи.

Поэтому, в современной высшей школе все большее значение начинает приобретать понимание воспитания как средства, направленного на создание условий для развития личности, максимально полного освоения ею материальных и духовных ценностей, культуры общественного бытия. А по своей сути личность представляет уникальное, неповторимое явление, в целостности реализующее себя в социуме, ключевой характеристикой которой выступает стремление к саморазвитию и самореализации. Поэтому к каждому студенту необходимо подходить с точки зрения его творческого потенциала и стратегии индивидуального жизненного пути.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

В.П.РЕШЕТИЛО, д-р екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

Особливість ери знань полягає в тому, що збирання даних і використання інтелекту людей для перетворення цих даних у цінні знання повинні тривати безперервно і здійснюватися на кумулятивній основі. Модель Г.Форда проіснувала практично незмінною майже 20 років. Сьогодні унікальні інновації існують в такому статусі приблизно секунду. Відразу на зміну їм приходить щось новіше і поліпшене. Таким чином, викликом для лідерів є проектування і створення організацій, в яких щодня все стає кращим і кожен стає розумнішим. Майбутнє належить працівникам і компаніям, які постійно навчаються. У міру глибшого проникнення економіки знань у суспільство, організації, які постійно навчаються, діставатимуть все більші конкурентні переваги. Але розвиток таких організацій неможливий без існування у них лідера, який не лише вчить інших, але й постійно навчається сам. Лідер повинен весь час знаходитися в процесі спілкування, взаємодії з іншими людьми, виходити назовні, щоб подивитися і вислухати нові ідеї. Необхідно підкреслити, що лідерство не можна розглядати як досягнення формальної влади, як здатність керувати ситуацією при допомозі наказів. Тому управління і лідерство принципово розрізняються. Якщо завдання управлінця – здолати труднощі сьогодення, то задача лідера – бути сконцентрованим на майбутнє, орієнтуватись на довгострокові перспективи. Важливе завдання лідера – формування синергетичних ефектів спільної діяльності через використання принципів, правил і процедур прийняття колективних рішень і дій. Таким

чином, формування лідерських якостей майбутніх фахівців є не просто задекларованою метою вищої школи, але й об'єктивною необхідністю сучасного економічного розвитку в епоху економіки знань.

В основі розвитку сучасного суспільства в цілому також лежить активність індивідів, що мають якості лідера. Лідер – це людина, яка бере на себе ініціативу, управляє процесами, володіє ідеями і постійно створює щось нове. Сучасне лідерство направлене на створення самоорганізаційних процесів в групі або організації. Лідерство розглядається як рушійна сила прогресу, як каталізатор змін, як здатність впливати на індивідуумів або групи людей, поєднуючи їх єдиною метою. Найважливішою функцією лідера є перетворення мети в реальність, здатність мобілізувати всіх для досягнення загального успіху, це бачення перспектив і шляхів їх досягнення. Лідерство в студентському середовищі може існувати в наступних формах: 1) *мегалідерство* – створення суспільних рухів серед молоді, активна взаємодія із існуючими рухами, партіями та суспільними організаціями; 2) *макролідерство* – створення певного самоорганізаційного студентського середовища на рівні вузу або факультету; 3) *мікролідерство* – вплив на створення ефективного середовища, певної атмосфери в групі, направленої на виникнення прагнень у студентів до кооперації, взаємодопомоги, спільного виконання поставлених завдань; 4) *індивідуальне лідерство*, яке виникає на основі так званого *емоційного інтелекту*, що включає в себе самосвідомість, самоконтроль, мотивацію, емпатію (вміння поставити себе на місце іншого) і соціалізацію (навички роботи з людьми).

Лідерство реалізується через використання таких соціальних інститутів, як форуми, аргени та суди. Під *форумами* розуміються публічні слухання, дебати на телебаченні та в пресі, конференції, дискусійні клуби, на яких виявляються основні конфліктні ситуації, невирішені питання та проблеми. Прикладами *арген* можуть бути законодавчі органи, місцеві органи самоуправління, виконавчі комітети, органи студентського самоуправління, на яких приймаються і реалізуються певні рішення. В *судах* оцінюється правомочність рішень і дій з метою вирішення конфліктів. Функція лідера полягає в тому, щоб в силу необхідності використати силу судової влади для захисту прав студентів, для реалізації етичних принципів розвитку суспільства, посилення дії законів та норм.

РОЗВИТОК НАВИКІВ САМОВРЯДУВАННЯ

М.Н.РУБАНОВА, Н.В.ІВАСІШИНА

Харківська національна академія міського господарства

Розвиток навиків студентського самоврядування є основою виховальної системи всіх вищих навчальних закладів. Самоврядування сприяє формуванню саморозвиненого індивіда, виховує у студентів демократичну культуру, громадянність, стимулює студента до соціальної творчості, вміння діяти в інтересах вдосконалення своєї особи, суспільства, Вітчизни.

Потреба студентів в самореалізації, мобільність молодого педагогічного колективу, демократичний стиль управління – відправна точка розвитку студентського самоврядування у вищому навчальному закладі.

Отже, *студентське самоврядування* – це складне соціально-педагогічне явище, рівень розвитку якого виступає в якості одного з критеріїв демократизації суспільних відносин.

Пізнання діалектики такого самоврядування припускає перш за все виявлення іманентних йому суперечностей.

Для прикладу визначимо деякі з них:

- Суперечність між прогресивною тенденцією суспільства до зниження жорсткої нормативної регламентації особи та недостатньою готовністю молоді скористатися наданою свободою;
- Суперечність між прагненням молоді до визначеної автономізації своєї життєдіяльності та об'єктивною необхідністю в спадкоємності поколінь, їхнього опиту, здібностей та цінностей;
- Суперечність між „суб'єктною” та „об'єктною” позиціями студента у вищому навчальному закладі учбово-виховного процесу та ін.

Разом з тим сутність студентського самоврядування не отримує скільки-небудь повного розкриття, якщо її неможливо буде виразити за допомогою суперечності в діяльності та спілкуванні викладачів вищих навчальних закладів.

Тут, зокрема, можна відмітити:

- Суперечність між звичкою викладача, ніби рикша, тягнути на собі весь цей тягар організації освіти та можливістю передати частину своїх функцій студентству;
- Суперечність між традиційним мисленням викладачів, які спираються на „парадигму суб'єктивно-об'єктивних взаємодій” та адекватним структурі студентського самоврядування новим стилем цього мислення на основі ідеї партнерства товариського співробітництва;

- Суперечність між установкою викладачем на рівно направлену трансляцію знань студентам та об'єктивною необхідністю власного збагачення завдяки прилучення до молодіжної субкультури та життєвому опиту студентів;
- Суперечність між десятиліттями сформованою роз'єднаністю викладачів та освідомленням згуртованості професорсько-викладацького колективу як еталона для колективу студентів.

Основна ціль організації студентського самоврядування є створення сприятливих умов для активного розвитку студентів відповідальних членів місцевих, національних та міжнародних спільнот.

Таким чином, розвиток напрямків самоврядування сприяє формуванню високій культурі розумового труду, придбанню прийомів та навиків самостійної роботи, вмінню розумно витратити та визначити час, набувати та засвоювати необхідну для успішної освіти і професійного становлення інформації. Вона розвиває у студентів такі якості, як організованість, дисциплінованість, ініціативність, воля; виробляти розумові операції, вчить самостійному мисленню, дозволяє сформулювати свій стиль роботи, який повністю відповідає особистим схильностям та пізнавальним навикам студента.

ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Л.Я.САПОЖНІКОВА

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Педагогіка займає визначне місце в формуванні культурної та загальнокультурної підготовки майбутніх спеціалістів, зокрема галузі харчування та торгівлі. Основні положення цієї науки, що вивчає сутність, закономірність, принципи, методи, форми навчання й виховання, що орієнтується на практику навчання й виховання людини на всіх вікових етапах її професійного та особистісного розвитку, є своєрідним орієнтиром для сучасного фахівця в процесі спілкування з підлеглими або керівниками, з відвідувачами в закладах ресторанного господарства та торгівлі, тобто в діловій сфері.

Отже, знання з педагогіки, набуті на лекційних та семінарських заняттях, стануть у нагоді для подолання певних труднощів, усвідомленого обрання способів впливу на колег з метою подальшого формування колективу однодумців з високими моральними принципами.

Перед вищою освітою на сьогодні стоїть багато завдань, але серед них чільне місце посідає виховання студента-громадянина, який вирізняється самостійним мисленням, здатністю до творчого пошуку та діа-

логу в процесі вирішення фундаментальних і прикладних проблем в науці, культурі, техніці, економіці, торгівлі тощо. Очевидно, що педагогічна культура дозволить майбутньому фахівцеві поряд із психологами, педагогами розвивати нові напрямки та орієнтири в таких суспільно необхідних сферах, як виховання та освіта, адже педагогічна творчість та інноваційна діяльність постійно збагачують, надаючи нового імпульсу, а іноді й заперечують загальновизнані ідеї чи моделі.

Сучасна студентська молодь, яка прагне самовдосконалення, опановує основні поняття педагогіки, такі як: загальнокультурне значення педагогіки, виховання особистості, типи виховання, мотивація професійної діяльності, полікультурне виховання, що створює міцну базу для розуміння загальнолюдських пріоритетів галузі освіти та виховання в різних країнах, епохах, цивілізаціях.

У наш час стали відомими авторські педагогічні системи Ш.А.Амонашвілі, І.П.Іванова, В.А.Караковського, В.О.Сухомлинського, М.Монтессорі, В.Ф.Шаталова та інших, в яких йшлося про основи педагогічної культури.

На думку А.О.Реана, Н.В.Бордовської, освіта і виховання є центром у системі, що зумовлюють стабілізацію суспільства й рівень його культурного розвитку, тобто освіта як соціокультурний феномен в процесі історичного розвитку набуває парадигмальних змін.

З точки зору П.К.Анохіна, системою можна назвати комплекс складових, коли їхня взаємодія набуває характеру взаємовпливу компонентів, направлених на одержання корисного результату.

На нашу думку, освоєння педагогічної культури дозволить випускникам вузу розумітися на стилях поведінки, різних методах і системах виховання як у своїй країні, так і за її межами; методах ефективного виховного впливу, способах взаємодії, що забезпечить співпрацю в колективі. Зокрема специфіка професійної діяльності в галузі харчування та торгівлі виявляється в налаштованості на успіх, індивідуальність, творчий характер, евристичність, відповідальність. Педагогічна культура у цьому сенсі відіграє провідну роль, бо сприяє формуванню продуктивного спілкування, ствердженню ділових, моральних, педагогічних надбань у колективі.

Отже, педагогіка як одна з галузей гуманітарних знань входить до загальнокультурного контексту сучасного життя і виявляється в якості педагогічної культури особистості.

УЧЕБНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ИННОВАЦИОННОМ ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Н.Л.СЕМЯННИКОВА, канд. биол. наук, Л.Н.ЛИСАЧУК

Национальный технический университет

«Харьковский политехнический институт»

Учебное сотрудничество можно понимать как совместную учебную деятельность. Главным двигателем развития учащегося является «социальная ситуация развития», т.е. свойственная данному умственному возрасту система взаимоотношений с другими учениками и взрослыми, соответственно сам процесс воспитания и обучения следует превратить в коллективную деятельность. Социальная среда есть истинный рычаг воспитательного процесса и вся роль преподавателя сводится к управлению этим рычагом. Преподаватель может целенаправленно воспитывать и обучать студентов лишь при постоянном сотрудничестве с ними, их средой, желаниями и готовностью действовать самим вместе с преподавателем.

В отечественной и зарубежной литературе существует множество мнений, которые определяют понятие «учебное сотрудничество». Так, например, под термином «учебное сотрудничество» понимают различные виды совместной работы обучаемых, которая направлена на решение учебных задач; акты обмена действиями, операциями, а также вербальными и невербальными сигналами между преподавателем и учениками, и между самими учащимися; взаимодействие преподавателя с учениками, либо взаимодействие преподавателей в системе межпредметных связей.

Но, несмотря на разнообразие определений, в отечественной педагогике все чаще используется термин «учебное сотрудничество» как наиболее емкий, деятельно-ориентированный и общий по отношению к другим терминам, обозначающий многостороннее взаимодействие в учебной группе и взаимодействие преподавателя с группой. В ходе учебного сотрудничества важно, чтобы оно было скреплено взаимопониманием, коллективным анализом хода и результатов этой деятельности.

Учебное сотрудничество является одним из основных принципов инновационного воспитания, ставящего во главу угла личность учащегося и делающего обучение личностно-ориентированным. К наиболее значимым чертам инновационного воспитания относятся: изменение позиции учащегося в зависимости от характера учебных ситуаций – поисковый, игровой, спорящий, принимающий решения (учащиеся являются не пассивными получателями информации, а сами активно

участвуют в учебном процессе); дидактический поиск модели обучения, ориентированной на тесную связь обучения с непосредственными жизненными потребностями и интересами учащихся; создание условий для самоорганизации учащихся на самостоятельное познание, в связи с этим процесс воспитания приобретает личностную значимость, так как формируется индивидуальный опыт, который соответствует жизненным ситуациям. Таким образом, инновационные образовательные процессы создают благоприятные условия для реализации индивидуально-личностного развития учащегося.

Существует множество педагогических исследований, которые проводились с целью разработки экспериментального апробирования различных способов и методов воспитания и образования, основанных на учебном сотрудничестве. Эффективными методами учебного сотрудничества являются дискуссия или обсуждение проблемных вопросов, подготовка к научным конференциям, олимпиадам, взаимообучение учащихся, принцип которого состоит в том, что один учащийся выступает в роли преподавателя, а другой в роли ученика, партнерство как результат совместной деятельности преподавателя и учащегося. Мы полагаем, что чем старше обучаемые, тем быстрее будет пройден путь становления подлинно совместной деятельности. В результате продуктивного учебного сотрудничества возникает широкий спектр воспитательных эффектов.

Очевидно, что разные подходы к проблемам воспитания вскрывают накопившиеся в истории цивилизации противоречия между традиционными стереотипами и инновационными позициями, учитывающими усиление внимания к личности как высшей социальной ценности общества.

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ РАБОТЫ СТАРОСТЫ АКАДЕМИЧЕСКОЙ ГРУППЫ

Ю.А.СИТНИК

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Куратор в работе с академической группой, прежде всего, тесно сотрудничает со старостой группы. Без преувеличения можно сказать, что это его первый помощник и, пожалуй, советчик. Личный педагогический опыт автора и его коллег позволяет констатировать, что существует несколько дискуссионных вопросов, касающихся оценки работы старосты академической группы.

Современный толковый словарь русского языка дает определение: староста – выборное или назначаемое лицо для ведения дел не-

большого общества, коллектива.

Итак, прежде всего, это выборное или назначаемое лицо? В практике нашего учебного заведения староста определяется на первом курсе при формировании академической группы, когда студенты еще не знакомы друг с другом, т.е. назначается деканатом соответствующего факультета. Это процедурно зафиксировано и в Положении о старосте академической группы факультета экономики и предпринимательства ХНАГХ (далее – Положение о старосте).

В этом же Положении определены критерии, которые являются основанием для назначения: студент должен быть ответственным, иметь организаторские способности и пользоваться уважением среди студентов и преподавателей.

На наш взгляд, в момент формирования академической группы достаточно трудно выделить студентов, отвечающих этим требованиям. Отсюда вытекает возможность невольной ошибки при назначении лидера группы. В учебном процессе преподаватели иногда сталкиваются с последствиями этих ошибок. Неизбежно возникает необходимость замены старосты. В принципе, такая замена может быть осуществлена через механизм переизбрания старосты по инициативе членов академической группы или куратора. Однако в Положении о старосте не предусмотрен такой механизм.

На наш взгляд, для обеспечения эффективности студенческого самоуправления целесообразно было бы внести соответствующие дополнения в Положение о старосте, прописав процедуру переизбрания старосты академической группы.

Основанием для переизбрания может быть признание работы старосты неудовлетворительной. Следует констатировать, что четких критериев оценки работы старосты не существует. В этой связи целесообразно было бы разработать систему универсальных критериев с учетом мнений как студентов, так и преподавателей.

Такая система критериев позволила бы составлять рейтинг старост факультета и при необходимости служить основанием для переизбрания старосты.

Автор отдает отчет, что достигнуть полной объективности системы таких показателей достаточно сложно.

Основная причина в том, что обязанности старосты академической группы педагог и студенты понимают по-разному.

С точки зрения администрации, обязанности сводятся к учёту посещаемости, решению организационных вопросов (время, место занятий, расписание зачётов и экзаменов), доведению до сведения студентов необходимой информации.

Однако существует и другая точка зрения, как у преподавателей, так и студентов, что хороший староста это еще и неформальный лидер, который должен пользоваться авторитетом у одноклассников, быть примером в учебе, обладать качествами дипломата, проявлять организаторские способности, быть достаточно честолюбивым. Одним словом – это лидер, лицо академической группы, камертон всей учебно-воспитательной работы в академической группе. И если этот камертон фальшивит, то вместо стройной мелодии будет слышна какофония.

ДУХОВНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Ю.В.СИТНИКОВА

Харківська національна академія міського господарства

Ефективність будь-якої діяльності, зокрема управлінської, все більше визначається культурою особистості. Рішення виробничої задачі прийняте фахівцем має бути настільки практичним і соціально значущим з огляду на новітні технології, наскільки його професійні якості сповнені духовністю і загальнолюдськими цінностями.

У словнику з етики духовність – це специфічна якість людини, яка характеризує мотивацію і сенс поведінки особистості, це позиція ціннісного усвідомлення. Вона характеризується безкорисливістю, свободою, емоційністю. В мовному словнику це поняття визначено як духовна інтелектуальна природа, як сутність людини, яка протилежна його фізичній, тілесній сутності. За словами індійського філософа-містика XX ст. Шри Ауробиндо Гхошем: «Духовність в своїй сутності є пробудження внутрішньої дійсності нашого єства, нашої душі – внутрішнього прагнення пізнавати, відчувати і ототожнювати себе в ній, ввійти в контакт з вищою дійсністю...»

Система освіти є своєрідним відзеркаленням культури всього суспільства з його цінностями і орієнтаціями, моральними і етичними настановами.

Професійна підготовка сучасного менеджера стає неможливою без її гуманістичного підґрунтя. Без формування особистості майбутнього спеціаліста освіченого, цілеспрямованого, відповідального, культурно розвинутого і духовно збагаченого. Важливу роль в цьому напрямку відіграє свідоме будівництво освітнього і виховного творчого простору для виховання повноцінної особистості.

Духовний розвиток менеджера відбувається під внутрішнім контролем особистого попиту, який іноді відсутній у традиційній організа-

ції навчання. В умовах реорганізації вищої освіти повинно змінюватися її якісне наповнення, завдяки реабілітації виховної роботи. Результативність цієї роботи залежить від створення умов для реалізації власного потенціалу особистості і суспільства. Це зумовлено головним чином внутрішньою активністю, прагненням саморозвитку і збагачення душі людини. Ціннісною підставою формування професійної культури сучасних менеджерів повинна стати орієнтація на духовність особистості студента, оволодіння ним світовими і національними надбаннями культури.

Моделюючи механізми духовної інкультурації майбутніх менеджерів можна визначити основні: 1) цілісний гуманістично спрямований навчально-виховний процес ВНЗ, завдяки побудованим суб'єкт-суб'єктним відносинам між «різноманітними агентами соціалізації» на принципах гармонізації соціальних і індивідуальних потреб; 2) умови особистісного самовиховання і самодетермінації студентської молоді; 3) формування професійної культури як складової організаційної поведінки майбутнього менеджера.

Духовне наповнення професійною культурою майбутніх менеджерів має відбуватися як цілеспрямована робота для формування культури мовлення, поваги до національних традицій, виховання художнього смаку, почуття Краси, Добра і Поваги, Самоповаги, формування позитивної мотивації соціальної діяльності особистості.

Отже, сучасний навчально-виховний процес має бути синтезом духовно-історичного та професійно-технічного знання.

ВЛИЯНИЕ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ НА УСВОЕНИЕ РУССКОГО ЯЗЫКА СТУДЕНТАМИ-ИНОСТРАНЦАМИ

Л.В.СКРИПНИК, М.А.ХОДАКОВСКАЯ

Харьковский государственный технический университет строительства и архитектуры

Национальная система образования именно сейчас требует теоретико-методологического осмысления основных направлений своего становления и развития.

Образовательная функция сегодня теряет свою ведущую роль, уступая место функциям развития, воспитания и самосовершенствования. Именно поэтому повышается значение внеаудиторной работы в плане развития творческих способностей учащихся.

Не вызывает сомнения и тот факт, что основные задачи преподавания русского языка как иностранного могут быть реализованы полностью, если аудиторские формы работы совмещены с планомерной и це-

ленаправленной внеаудиторной работой, решающей проблемы совершенствования умений и навыков практического владения языком и базирующейся на широкой страноведческой основе.

Многообразные формы внеаудиторной работы (конкурсы, олимпиады, экскурсии, тематические вечера) с учетом умело используемых страноведческих материалов, которые при сохранении относительной системности изложения постоянно обновляются и актуализируются, содействуют более успешному усвоению русского языка, формируют у студентов-иностранцев фоновые знания по истории и культуре страны изучаемого языка, способствуют росту контактов между молодежью разных стран и национальностей, имеют большое воспитательное значение.

Трудно надеяться на вполне удовлетворяющий задачам обучения педагогический успех без соотнесённости используемого учебного материала со сферой духовного развития учащихся, без апелляции к их интересам и умелого сочетания коллективного и индивидуального обучения и воспитания. Эти проблемы успешно решает внеаудиторное обучение, успешно проводимое кафедрой русского и украинского языков ХГТУСА.

Художественно-поэтический конкурс «Весеннее очарование», студенческие конференции, тематические вечера («Приём в первокурсники», «Вечер, посвященный Международному женскому дню 8 марта») стимулируют интерактивное общение между студентами разных стран и преподавателями во внеаудиторное время. Включение студентов в активный процесс подготовки внеаудиторного мероприятия даёт возможность применить в «живой» практике все виды речевой деятельности. При этом студент выступает в качестве заинтересованного, активного субъекта. В разработке тематических вечеров принимают участие студенты всех курсов, это помогает студентам младших курсов быстрее адаптироваться к новым условиям, а в старшекурсниках развивает педагогические способности. Поиск материала для выступлений ведётся студентами самостоятельно, а преподаватель оказывает помощь в анализировании и извлечении необходимой информации.

Поскольку в процессе подготовки к внеаудиторным мероприятиям студенты-иностранцы приобретают определённые навыки и умения, необходимые им при решении учебных и профессиональных задач, решается главная задача внеаудиторного обучения – научить работать без преподавателя, подготовить иностранных учащихся к самостоятельной работе и умению применить дополнительные знания.

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ

В.В.СМИРНОВ, канд. іст. наук

Харківський державний університет харчування та торгівлі

Головне завдання сучасної освіти в Україні полягає в інтенсивному впровадженні інноваційних технологій навчання, як найважливішого інструмента, за допомогою якого нова освітня парадигма може бути впроваджена до життя.

Якщо наприкінці ХХ ст. була характерна форма освіти «Знати все про деяке і небагато про все», та на початку ХХІ століття все більше затверджується нова формула – «Знати сутність всього, щоб пізнати нову сутність». Пізнання сутності, самої суті з безлічі дисциплін і великої кількості інформації в кожній дисципліні через інноваційний підхід – головна мета сучасної системи освіти. Інновації – (від англ. «innovation» – нововведення, новація) – це зміни в середині системи. В науково-навчальній літературі існує і таке визначення інновації як «комплексний процес створення, поширення і використання нового практичного засобу (нововведення) в галузі техніки, технології, педагогіки, наукових досліджень». Але інновації це не тільки засіб, це також ідеї, і процеси, і досягнуті результати, узяті в єдності якісного вдосконалювання педагогічної системи.

В інноваційній системі головним і очевидним критерієм може бути результативність, що поки дуже важко звести до «загального знаменника» у багатопланових рейтингово-балових показниках «результатів» навчання.

Педагогічною наукою встановлено, що загальна максимальна ефективність будь-якої педагогічної системи – 100%. Але повне досягнення поставленої мети посилено при збігу інтересів викладачів і студентів у якісному одержанні освіти. У педагогічній системі цей результат на 50% залежить від студента й 50% від викладача (індивідуальні випадкові відхилення не враховуються). Отже ефективність «найгіршої» педагогічної системи, коли, наприклад, викладач повністю не діє, буде функціонувати і не може бути нижче 50%. За відсотки, що залишилися, ідуть справжні «бої», що почалися в найдавніші часи.

Вважається, що коефіцієнт корисної дії традиційної педагогічної системи не перевищує 60%. Це означає, що лише ледве більше половини студентів виходить на більш-менш повне оволодіння програмою.

Протягом багатьох десятиліть педагогічна наука проводить дослідження з підвищення ефективності системи, що опирається на інтенсифікацію окремих інноваційних факторів з метою перевищення цього 60% бар'єра. Але всі спроби вдосконалювати систему освіти, якщо во-

на проводиться відразу в усіх напрямках, приречені на невдачу. Правильний шлях – вводити нове поступово.

Головних шляхів удосконалювання педагогічної системи два: інтенсивний і екстенсивний. Інтенсивний шлях передбачає розвиток педагогічної системи за рахунок внутрішніх резервів, а екстенсивний ґрунтується на залученні додаткових потужностей (фінансових інвестицій) – нових засобів, устаткування, технологій, капіталовкладень, тощо.

Можливості педагогічної системи розвитку по інтенсивному шляху вважаються вичерпаними: за минулі століття існування вищої школи вже все випробувано, усе було; доля теперішніх викладачів – повторюватися (опускаючись через забуття глибинної логіки, змісту і призначення навчання і виховання все нижче). Якщо вища школа не загинула, якщо ще здатна жити, розвиватися і готувити, взагалі досить кваліфікованих фахівців, то тільки в силу консервативної своєї природи. Цілком можливо, що дуже скоро інновації в освіті будуть означати тільки одне – назад до минулого, розумного і зваженого навчання і виховання, до облагороджування духовності, спокійній системі без новацій і конвульсій.

ІНСТИТУТ КУРАТОРСТВА І ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ю.І.СТРІЛЕЦЬ

Харківська національна академія міського господарства

Незважаючи на всі зміни в суспільстві, виховання студентської молоді у вищому навчальному закладі було і залишається одним із пріоритетних напрямків при підготовці спеціаліста. Перше, на що хотілось би звернути увагу, це складність переходу від абітурієнта до студента в психології молодого людини. Перший місяць всі першокурсники приходять на навчання, як на свято. Але незабаром вони помічають різницю між школою і ВНЗ. У школі учень був впевнений, що вчитель нікуди не дінеться і оцінку поставить. Класний керівник ходив до своїх колег і по можливості впливав на підвищення успішності свого класу.

Зовсім іншою є ситуація у ВНЗ. Вища освіта не є обов'язковою. Викладачі відносяться до студентів як до дорослих людей, а студентські проблеми для них мало цікаві. Відстань між деканатами і студентами також досить значна. І проміжною ланкою може бути тільки куратор.

Перші кроки в налагодженні взаєморозуміння між першокурсниками і куратором є найважливішими. Вважаю недоцільним офіційний, діловий, казенний стиль. Тут буде більше користі, якщо на перших зустрічах куратор при знайомстві зможе привернути групу до себе. Для цього доцільно розповісти і про себе, і про свої студентські роки. Дати дружні поради від себе, як студента в минулому, їм, студентам в майбутньому. Ерудиція викладача, відкритість, легкий гумор обов'язково підготують в майбутньому добрі стосунки.

Від куратора залежить, наскільки дружньою буде група. Якщо перемагає в групі ядро із студентів, які не бажають навчатися, то вся група буде втраченою. Завдання куратора – вчасно попередити такий розвиток подій.

Значну допомогу кураторам надають семінари-навчання, які проводяться в ХНАМГ, а розроблений журнал куратора значно полегшує його працю. Постійний контроль успішності групи, відвідувань занять є запорукою своєчасного виходу студентів на сесію і вдалої здачі іспитів.

ІНСТИТУТ КУРАТОРСТВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

О.Є.СУК

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Реформування системи освіти в Україні передбачає її відвертість, інтеграцію в світові освітні структури в цілях творчого запозичення кращого зарубіжного досвіду, зближення рівнів освітньої підготовки в різних країнах і регіонах, швидкого освоєння новітніх технологій навчання. У зв'язку з приєднанням України до Болонського процесу, загальною тенденцією якого є зміна парадигми вищої освіти: від підходу, орієнтованого на викладача, до орієнтації на студента, відкриваються принципово нові можливості у вищій школі. У зв'язку з цим одним з ключових завдань є посилення виховної складової діяльності вузів.

У масштабі держави ефективність виховного процесу значною мірою визначається єдністю, координацією діяльності різних соціальних інститутів, що відповідають за виховання. В рамках же вузу успішне вирішення подібних завдань можливе лише через організаційну систему виховання, що включає, поряд з адміністрацією і інститут кураторів.

Безумовно, основне завдання будь-якого вузу полягає в тому, аби закласти міцний, перш за все освітній фундамент. Але не менш важ-

ливо сформувати у студента переконання в тому, що статус людини в суспільстві визначається не лише рівнем освіти, не кількістю накопичених матеріальних благ, а рівнем її моральної культури. Центром виховної роботи у вузі має бути розвиток і виховання студента як людини культури, здатної впливати на власну освітню траєкторію, співвідносячи її із загальнолюдськими цінностями. Разом з освітньою основою, у вузі має бути закладена чітка система етичних координат - ціннісних орієнтацій, які задають загальну спрямованість інтересам і прагненням особи; ієрархію індивідуальних переваг і зразків; цільову і мотиваційну програми; визначають рівень досягнень і престижних переваг, задають бажаний ідеал особи, життєву програму.

Сучасна ситуація в Україні така, що деякі соціальні ідеали і цінності вже пішли в минуле, а інші ще не сформувалися, тому необхідно виявити, які ж цінності є у студентів і, зафіксувавши їх, визначити, які цінності сьогодні руйнуються, а які залишаються. Важливо зрозуміти, руйнується світ цінностей взагалі чи йдеться про тимчасові явища.

Сьогоднішні студенти поставлені в удвічі екстремальні умови: переверот в соціально-економічному устрої супроводжується кризою ціннісної свідомості. Молодим доводиться самим вирішувати, що є більш цінним – збагачення будь-якими засобами чи придбання високої кваліфікації, повне заперечення колишніх морально-етичних норм чи їх пристосовність до нової дійсності. Невипадково зростання девіантної поведінки посилюється в періоди, коли в суспільстві відсутні чіткі духовні орієнтири. У цій ситуації особливо гостро постає проблема виховання особи, здатної орієнтуватися на духовно значущі норми і цінності (гуманність, патріотизм, громадянськість, справедливість тощо).

Недооцінюючи важливість виховної роботи і роль в ній інституту кураторства, українська система освіти ризикує отримати фахівця з духовно збідненою ціннісною системою, орієнтованого на цінність матеріальної вигоди, яка є ненадійною опорою національного розвитку, оскільки при коливанні економічної та соціально-політичної кон'юнктури легко може перетворитися на гальмо національного поступу.

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ АКТИВНОЙ ЖИЗНЕННОЙ ПОЗИЦИИ КАК ЭЛЕМЕНТА НРАВСТВЕННОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ

С.Б.ТИМОФЕЕВА, И.А.ОСТРОВСКИЙ, канд. экон. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Одной из важнейших составляющих воспитательного процесса в вузе является формирование нравственной личности, воспитание в каждом студенте высокой общей и нравственной культуры, формирование активной жизненной позиции.

Нравственная культура выражает системные свойства нравственной целостности личности при доминировании ее сущностной характеристики. Это делает понятие “нравственная культура” универсальным, приемлемым в анализе и морального облика, и нравственной позиции, и морального статуса личности в качестве мерила, критерия ее сформированности.

Нравственная культура личности проявляется в ее способности на основании свободного выбора принимать в любых ситуациях правильное решение и нести полную моральную ответственность за свой выбор, и нравственные последствия своих поступков. Это устойчивое, стабильное состояние человека, правильно согласующего личный интерес с общественными интересами других людей. В основе деятельности и поведения нравственно культурной личности лежит глубокое уважение к человеческому достоинству, стремление во всех случаях жизни быть человеческим.

В нравственной культуре личности человека можно выделить четыре основных элемента: индивидуальное нравственное сознание, моральные чувства, нравственные отношения, поведение и общение.

Степень развития нравственной культуры определяется превращением нравственности из нормативного внешнего регулятора поведения в его внутренний стимул, который становится мотивационной основой деятельности человека.

Нравственная культура личности синтезирует в себе мотивационную и практическую стороны ее деятельности, отношений, поведения. Если знания и чувства составляют мотивационную сторону нравственности, то активная сторона нравственной культуры, способность воплощать полученные знания и проявлять нравственные чувства в конкретных действиях и отношениях, поведении и поступках – это способ существования и проявления нравственной культуры личности.

Богатство духовного мира личности, ее нравственная культура находят свое практическое воплощение в активной жизненной пози-

ции личности. Взаимосвязь и взаимодействие нравственной культуры личности и ее активной жизненной позиции носят сложный характер, точкой пересечения здесь выступает живая практика. Именно она делает возможным определить, насколько нравственные воззрения личности находят свое воплощение в активной жизненной позиции. Именно активная жизненная позиция является обобщающим показателем результатов нравственного воспитания молодежи, ее нравственной культуры. Воспитание социально активной позиции, выражающей политическую и нравственную культуру молодежи должно постоянно находиться в центре внимания вузовской воспитательной работы.

Взаимосвязь и взаимодействие нравственной культуры молодежи и ее жизненной позиции, безусловно, носят сложный характер и точкой пересечения здесь выступает живая практика. Именно она дает возможность определить, насколько нравственные воззрения личности находят свое воплощение в активной жизненной позиции.

Характеризуя процесс нравственного развития молодежи, следует обратить внимание на сдвиги в мотивационной структуре ее жизнедеятельности, прежде всего в сфере учебы и труда.

Одним из действенных средств формирования нравственной культуры молодежи служит воспитание, образование. Немаловажную роль в этом процессе принадлежит средствам массовой информации.

Эффективность нравственного воспитания студентов можно оценить с учетом следующих показателей: чувство ответственности за учебу, что находит свое отражение в результатах сессии; поведение студента в стенах вуза, общежитии; активная жизненная позиция студента.

Важную роль в формировании нравственной культуры и активной жизненной позиции играют социально-психологические механизмы, например подражание, которое играет важную роль в нравственном становлении студенческой молодежи. Здесь, безусловно, велика роль личности преподавателя, куратора.

Духовный мир молодежи многообразен, сложен, он всегда в движении и развитии. И это естественно, ибо в молодости человек определяется как личность, как гражданин и активный работник.

Таким образом, нравственная культура синтезирует в себе мотивационную и практическую стороны деятельности личности. Взаимобусловленность этих сторон обнаруживается в практической деятельности через активную жизненную позицию личности. Именно она наряду с нравственной предполагает и этическую образованность, и наличие знаний, являющихся сторонами политической культуры. Активная жизненная позиция сопрягается с социально-политической зрело-

стью, практическая сторона которой обнаруживается во всех сферах жизнедеятельности. Формирование нравственной культуры молодежи, ее активной жизненной позиции – задача нравственного воспитания, но ее решение немыслимо вне комплексного воздействия на личность всех социально-воспитательных факторов.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ У ТЕХНІЧНОМУ ВНЗ

С.Б.ТИМОФІЄВА, І.А.ОСТРОВСЬКИЙ, канд. екон. наук
Харківська національна академія міського господарства

Проблема соціокультурної ідентичності студентів технічного вищого навчального закладу актуалізована сучасним станом інституту освіти в цілому. Соціально-економічні перетворення останнього часу змінили соціальні умови діяльності будь-якого вищого навчального закладу, скорегували його соціальні завдання, внесли зміни у ціннісні орієнтири, уподобання і очікування всіх учасників навчальної діяльності. Треба підкреслити, що ВНЗ – це особливе соціокультурне середовище, де молоді люди не тільки здобувають знання, але і продовжують процеси соціалізації та самоідентифікації.

На наш погляд, між найбільш загальних завдань, що специфічні для підготовки майбутніх інженерів, треба визначити наступні першочергові:

- гуманітаризація навчально-виховного процесу всіх напрямів навчання;
- інтенсифікація культурного життя, насичення її справжніми культурними явищами й надання можливості найбільшому числу студентів, викладачів і співробітників задовольняти свої культурні потреби та культурні запити;
- поєднання зусиль професорсько-викладацького складу, представників технічних, природно-наукових і гуманітарних знань для того, щоб із стін ВНЗ виходили вільні, освічені, професійно підготовлені, добре виховані особи.

Визначимо деякі ключові напрямки позааудиторної культурно-виховної роботи, що сприяють формуванню особистості студента:

- поширення випусковими кафедрами позааудиторного спілкування з своїми студентами для підвищення зацікавленості останніх до обраної професії, відчуття включеності у професійне середовище;
- використання загальноакадемічними кафедрами гуманітарних форм досвіду участі студентів у діяльності інститутів громадянського суспільства, починаючи з внутрішнього самоврядування;

- цілеспрямована пропаганда різних форм спілкування, створення стимулів до інтелектуальної праці в межах обраної професії: курси, олімпіади, ігрові види діяльності, змагальність, використання рейтингів і т.д.;
- розробку академічного кодексу поведінки;
- відродження і розвиток традицій, що відображають історію і дух академії, її систему цінностей, повагу до наукових і виробничих традицій, а також до людей, які створювали й розвивали наукову, освітню, матеріальну базу навчального закладу;
- формування іміджу «справжнього студента», який відповідає сьогодишній соціально-економічній та культурній ситуації в країні, постійне виділення і заохочення кращих студентів.

Освітнє середовище в навчальному закладі – це індивідуально-розвиваючий феномен. Воно являє собою виховний простір, що містить освітні, етичні та інші цінності. За участю всіх складових освітнього середовища як частини соціокультурного простору створюються умови для всебічного розвитку майбутнього інженера.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ХНАУ ім. В.В.ДОКУЧАЄВА

О.В.ТИХОНЕНКО

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

Необхідність вирішення глобальних проблем, що стоять перед вищою освітою в Україні в царині агросфери, вимагає не тільки високого рівня освіти, зростання інтелектуального покоління, а й росту духовного потенціалу нації, формування нової генерації, національно свідомої інтелігенції, яка буде здатна виховувати в подальшому нове покоління на якісно нових ціннісних орієнтаціях та пріоритетах, покоління свідомих і глибоко переконаних патріотів України. Тому найголовнішим завданням виховного процесу у ВНЗ є всебічний розвиток особистості для подальшого самовираження та розвитку мотивацій особистості.

Загальновідомо, що історією керують особистості. Людство завжди потребувало всебічно розвиненої особистості, яку однак постійно треба було плекати. Тому під час вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)», нам, педагогам, працювати дуже непросто – знайти серед студентів більш обдарованих і підтримати їхні здібності шляхом виховання віри у власні сили, спроможності реально оцінювати себе. Отож, особистість може виховувати лише особистість. Найважливіше, щоб педагог здатен був миттєво реагувати на людські

радощі та горе, щоб його серце було опромінено світлом любові до людини, до знань.

У нашому університеті виховання в молодого покоління ціннісних орієнтацій здійснюється шляхом залучення їх до культурно-масових заходів, що стали доброю традицією: опублікування студентських поезій в університетській газеті «Знання»; участь студентів у літературних вечорах, присвячених творчості українських письменників. Протягом останніх років було проведено чимало літературних читань (Шевченківські дні, Дні української мови, Дні слов'янської писемності і культури). На високому рівні в читальному залі бібліотеки пройшов літературний вечір на знак пам'яті поетів періоду «Розстріляне відродження», де учасники вечора мали можливість ознайомитися з їх творчістю й послухати вірші забутих для нашої історії поетів, які декламували самі студенти і викладачі.

Формуванню ціннісних орієнтацій особистості, а також реалізації творчого потенціалу сприяє залучення студентів до участі в університетських конференціях, підсумкових конференціях з дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Психологія і педагогіка», конкурсі з української мови ім. Петра Яцика.

Адже пріоритетним аспектом виховної роботи закладу визначено орієнтацію на українську мову, літературу, культуру, національно-патріотичні традиції.

На жаль, до сьогодні існує ще проблема щодо масовості проведення літературних вечорів, оскільки такі вечори проводяться в академічних групах серед першокурсників (де максимально може взяти участь дві академгрупи), власне з якими працюють викладачі української мови. Вважаємо, що таке залучення більшості студентів матиме неабиякий вплив на формування ціннісних орієнтацій особистості й активної життєвої позиції молододі людини.

Нині за інтенсивного розвитку суспільства, потоку більш непотрібної інформації слід нам, педагогам, уберегти молодь від шкідливої інформації, залучаючи і при цьому заохочуючи студентів до гуманного, духовного, естетичного. За таких умов це дійсно буде впливати позитивно на особистість, на людину – цілісну, духовну, творчу й гуманну.

ІДЕАЛИ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ: ВІД АСКЕТИЗМУ ДО «СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ»

С.І.ТКАЧОВ, канд. пед. наук

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Пошук сучасних концептуальних рішень щодо формування громадянської особистості потребує вивчення відповідних поглядів й думок у філософській спадщині.

Ідеали громадянського виховання беруть свій початок ще в первісному суспільстві. Тоді вважалося, що той, хто порушує загальноприйняті вимоги, втрачає гідність і честь, тому мусить зазнати жорстоких випробувань. Так, наприклад, людину, яка розкрила яку-небудь таємницю роду, виганяли з племені або позбавляли язика.

З появою перших держав в історії людства проблема вірності та відданості своєму народові залишається актуальною. За думкою грецького мислителя Платона (427-347 рр. до н.е.) метою виховання є такий вплив на людину, щоб з дитинства спонукати її «страстно желать и стремиться стать совершенным гражданином». Справжні громадяни, за думкою філософа, не повинні мати сім'ї й ніякої власності, “кроме свого тела” [1]. У свою чергу Аристотель (384-322 до н.е.) припускає, що ідеальним є суспільство, яке складається із людей середнього соціального верства [2].

На зміну античним ідеалам через певний час прийшла теорія «суспільної угоди». Це філософська і юридична доктрина, що пояснює виникнення державної влади внаслідок договору між людьми, які змушені перейти від незабезпеченого захистом природного становища до громадянського. При цьому людина зобов'язується виконувати державні закони, позбавляючись частково власної свободи, але натомість отримує право на захист з боку держави.

Повністю теорія “суспільної угоди” сформувалася в Західній Європі у XVII ст. Розквіт епохи Відродження, коли в центрі уваги поставала “величність та краса людини”, ідея необмеженої самовідданості держави бралася під сумнів. Родоначальником нової теорії “суспільної угоди” став Гуго де Гроот Гроцій (1583-1645). Ця концепція зазнала певних інтерпретацій – від консервативно-охоронительної у Т.Гоббса (1588-1679) до революційно-демократичної у Ж.-Ж.Руссо (1712-1778).

Ж.-Ж.Руссо у книзі “Про суспільну угоду” розробив найрадикальніший варіант цієї теорії. Він вважав, якщо держава виникає на основі “суспільної угоди”, то громадяни мають право розірвати цей договір у разі зловживань з боку влади. Розв'язання всіх державних проблем треба здійснювати, за думкою Ж.-Ж.Руссо, шляхом вихован-

ня справжнього громадянина таким чином, щоб з раннього дитинства людина усвідомлювала своє життя як частину існування всієї держави [3]. Він визначає два основних можливих шляхи у формуванні особистості: можна виховати людину з егоїстичними нахилами, яка буде дбати тільки про себе, або громадянина, “живущего для других” [3].

У різних варіантах ідею “суспільної угоди” розробляли Дж. Локк (1632-1704) в Англії, Б. Спіноза (1632-1677) у Нідерландах, І.Кант (1724-1804), І.Фіхте (1762-1814) у Німеччині.

Таким чином, розвиток основних концепцій громадянського виховання особистості у Європі з початку існування перших держав і до XIX ст. відбувався у напрямку від цілковитого ігнорування інтересів громадянина у суспільстві до спроби гармонійного поєднання інтересів держави і окремої людини.

1.Платон. Сочинения: В 3 т. Т.3. – М.: Мысль, 1972. – 365 с.

2.Мир философии. Кн. для чтения: В 2 ч. Ч.2. – М.: Политиздат, 1991. – С.414-416.

3.Руссо Ж.-Ж. Педагогические сочинения: В 2 т. Т.2. – М.: Педагогика, 1981. – С.97, 27.

ВИКОРИСТАННЯ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ

Н.П.ТРИПУТІНА

Харківська національна академія міського господарства

Майбутнє людства залежить від тих принципів та уявлень, які закладаються нині системою освіти та виховання у світогляді майбутніх поколінь. Формування життєвих цінностей, мотивації, соціальних норм, що будуть регулювати діяльність майбутнього випускника, його установки та ідеали, становить завдання виховних структур ВНЗ. Однією з головних цілей педагогів є допомога молодій людині у її адаптації до складних вимог сучасного суспільства – тобто *соціалізація*. У досягненні цієї мети важко переоцінити той досвід, який містить життя та діяльність видатних вчених та практиків минулого. Адже пройдений ними життєвий шлях демонструє модель успішної творчої реалізації особистості, яка часто відбувалася попри складні соціально-політичні та економічні умови життя. І що дуже важливо – це те, що виховний вплив прикладів високопрофесійної та самовідданої праці в обраній галузі значно посилюється по мірі наближення до об'єкта виховання – студента. Тобто для вихователя важливо пропонувати у якості взірців не якогось, хай і дуже славетного діяча, але віддаленого роками й кілометрами, а людину, яка безпосередньо пов'язана з історією становлення та розвитку нашого власного навчального закладу.

А історія ця дуже багата на видатних вітчизняних науковців та освітян. Серйозна спроба познайомити широкий загал із яскравими представниками науково-педагогічного колективу нашого навчального закладу була зроблена авторами збірки „Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова. Биографический словарь” у 1998 р. Справжня галерея портретів славетних представників професорсько-викладацького корпусу академії подана у ювілейному виданні “Харківська державна академія міського господарства” у 2002 р. За 7 років, які пройшли з часу виходу цієї книги, дослідниками історії ХНАМГ виконана чимала робота, яка дозволила значно розширити інформацію про вже відомих діячів. Так сталося, наприклад, з видатним діячем українського національно-демократичного руху соціалістичного спрямування, соратником М.О.Скрипника Петром Юрійовичем Дятловим, біографічний нарис про якого було вміщено у першому томі видання „Рєабілітовані історією”. До другого тому цього багатотомного видання буде включено нарис про головного будівничого харківської каналізації, званого фахівця з питань водовідведення та санітарної очистки міст Даниїла Самойловича Черкеса. Розгорнуті публікації, присвячені цим діячам були поміщені відповідно в газетах „Слобідський край” за 1 березня 2008 р. та „Моя Батьківщина” за 10 червня 2007 р.

Але по праву пишатися ми можемо відкриттям історії життя та діяльності провідного науковця України та Радянського Союзу, відомого закордонним фахівцям лісівника, дендролога, званого еколога та ландшафтного архітектора професора, заслуженого діяча науки Російської федерації Олександра Івановича Колеснікова. Нині готується до захисту дисертаційне дослідження, присвячене життєвому шляху та науково-педагогічній і практичній діяльності цієї видатної людини. Підготовлені матеріали вже лягли в основу бесід, проведених зі студентами протягом минулих семестрів.

На черзі – розробка теми стосовно життя та діяльності керівника харківського водопроводу перших десятиріч XX ст. Дмитра Дмитровича Тица. Зібрані важливі матеріали, які зможуть доповнити життєпис відомих харківських архітекторів Володимира Миколайовича Петі і Григорія Олександровича Карапетяна, директора технікуму зеленого будівництва Кирила Михайловича Макаренка, і ректора ХІКГ в середині 1930-х рр. Євгена Івановича Михайлова.

Повернути нашим сучасникам пам’ять про цих самовідданих трудівників та професіоналів найвищого гатунку, вірних синів нашої Вітчизни ми вважаємо своїм моральним обов’язком.

У той же час ми не маємо права залишати поза увагою тих людей, які живуть і творять поряд з нами, які уславляють вітчизняну науку

видатними досягненнями і є нині гордістю нашої академії. Зібраний про їхнє життя та діяльність матеріал регулярно надсилається до енциклопедичних видань сучасної України (наприклад, Енциклопедія сучасної України) та довідників нашого міста. Бібліотека ХНАМГ старанно збирає їх наукові праці, веде каталог їх наукової доробки, готує бібліографічні видання, присвячені їх діяльності. Цікавий матеріал містять випущені музейним комплексом академії альманахи, в яких зокрема висвітлено життя та творчість Анатолія Гавриловича Євдокимова, Кемаля Кадіровича Намітокова, провідних викладачів кафедри геоінформаційних систем і геодезії. На жаль, через перевантаженість сектора оперативної поліграфії академії досі не зустрілися зі своїм читачем вже підготовлені альманахи, присвячені Д.С.Черкесу та О.І.Колеснікову.

На завершення виступу хотілося б зазначити, що зібрана інформація може поповнити арсенал засобів виховної роботи зі студентами.

ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС В СИСТЕМІ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРА

Г.Г.ФЕСЕНКО, канд. філос. наук

Харківська національна академія міського господарства

Особливе значення для людини має процес її самореалізації через професійну діяльність. В управлінській діяльності комунікації соціо-мікросвіту постають засобами-стимуляторами, які вже своєю наявністю мотивують менеджера на певну самореалізацію. Багатовимірні питання професійної діяльності менеджер має вирішувати з урахуванням індивідуальних особливостей та групових характеристик суб'єктів, реальних зв'язків і відносин в організації. Функціональним контекстом демократичної форми управління є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, коли менеджер «ділиться» своєю владою із співробітниками, встановлює з ними партнерські стосунки з метою прийняття колективних вирішень.

Саме тому в сучасній вітчизняній освіті набуває особливої актуальності аналіз виховання як процесу свідомого, цілеспрямованого і систематичного формування особистості студента у контексті освітньо-професійної підготовки (ОПП). З метою якісної підготовки студента-менеджера до виконання різноманітних управлінських функцій пропонується розглянути виховний потенціал ОПП, детермінований сукупністю освітньо-кваліфікаційних характеристик. Серед професійних характеристик менеджера виділяються наступні здатності соціально зрілої особистості:

- здатність до ефективної комунікаційної взаємодії (створювати й підтримувати гармонійну соціальну мережу ділових та особистісних контактів як передумову психічного здоров'я і ділового успіху);
- здійснення саморегуляції ведення здорового способу життя (зберігати трудову активність в екстремальних ситуаціях, розвивати власну стресовитривалість, швидко відновлювати фізичні і духовні сили);
- здатність до засвоєння нових знань, самовдосконалення (здійснювати самоменеджмент, встановлювати життєві цілі, визначати їх пріоритетність, реалістично й оптимістично ставитися до себе, спокійно сприймати власні невдачі та вчитися на них, займатися самоаналізом, використовувати методи адекватної самооцінки, визначати й усвідомлювати межі своїх знань, долати стереотипи мислення та практики).

Особливості управлінської праці вимагають високих стандартів до формування психосоціальних характеристик студента. Майбутньому менеджеру варто навчитися бути людиною активною, свідомою за свої вчинки, дисциплінованою у власних емоційних проявах. У виховному процесі слід приділити увагу питанню особистісної організації часу, що постає як цілерациональний, цілеспрямований процес структурування, упорядкування часових періодів (моментів) життя.

Особистісно-професійне зростання дозволяє реалізувати акмеологічні технології, спрямовані на розвиток особистісного потенціалу, встановлення взаємозв'язку між процесом набуття професійної майстерності та формуванням цілісної особистості. Акмеологічні технології дозволяють самоактуалізувати особистісне та професійне «Я». Під самоактуалізацією розуміється свідоме, програмно-цільове прагнення людини до можливо повного виявлення, розвитку та реалізації всіх своїх природних дарувань та творчих можливостей у процесі професійної діяльності.

Саме тому в аудиторних заняттях студентів-менеджерів належне місце мають посісти тренінги. Сьогодні тренінг все більше використовується там, де успіх у діяльності в значній мірі залежить від уміння спілкуватися. Тренінги здатні спрямовувати студентство на розвиток комунікативної компетентності, уміння адекватно сприймати себе та інших. Соціально психологічна підготовка дозволяє виховувати у майбутніх менеджерів професійно важливі якості: володіння мистецтвом ведення діалогу, уміння позитивно впливати на інших. Таким чином, виховний процес має орієнтуватися на принцип «пізнай себе», бо знати власні здібності, уміти реалізувати їх, розуміти умови, за яких вони стають затребуваними, стають запорукою успіху в сучасному світі.

ФЕНОМЕН ЛІДЕРСТВА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

А.В.ФОМЕНКО

Харківський національний економічний університет

«Студентство» можна визначити як групу людей молодого віку, які об'єднані виконанням потенційно найбільш значущих для суспільства спеціальних навчальних та соціально-підготовчих функцій, тимчасово беручи участь (або приймаючих частково) в суспільно-виробничій праці, якій характерна спільність побуту, світогляду, система цінностей, культури і т.д.

Для кожної окремої групи населення та для суспільства в цілому характерне виникнення при взаємодії проблеми лідерства, що значно впливає на механізм та якість взаємодії людей один з одним.

Лідером не народжуються, лідером стають. Але щоб стати лідером потрібно, насамперед, виховати в собі важливі особистісні якості. Крім того, на формування особистості по-різному впливають такі фактори зовнішнього середовища як: родина, педагоги, колектив, засоби масової інформації, громадські організації, домінуюча культура, молодіжна субкультура і т.д.

Проблема лідерства в студентській сім'ї відноситься до розряду важливих питань повсякденного життя студентства. Однак єдиної сформованої думки щодо лідерства взагалі, так само як і лідерів серед студентів не існує. Проте, при виділенні із соціальної групи людини на роль лідера більшість студентів керуються моральними нормами й психологічними характеристиками, приписуючи ідеальному лідерові ряд позитивних якостей.

Вихованням лідера, формуванням та розкриттям його потенціалу в студентському середовищі переважно займаються деканати, куратори і органи студентського самоврядування. Найбільш вагомий вплив на формування лідерських якостей особистості, на думку автора, мають саме молодіжні організації, бо їх представниками є такі ж студенти, але вже з певним позитивним авторитетом. Своїм прикладом члени студентського самоврядування демонструють стереотипи поведінки, вибір «правильного шляху в житті». Лідер неодмінно повинен бути авторитетною особою, однак існують й інші важливі характеристики. Одна з необхідних якостей лідера – вміння спілкуватись. Спілкування тісно пов'язане з довірою. І кожен факт свого спілкування з людьми лідер може розглядати як реалізовану або втрачену можливість викликати їхню довіру. У тактовному спілкуванні з людьми, в умінні надихати їх на служіння справі проявляється гуманізм лідера. Ще однією характерною рисою лідера є його здатність ставити собі мету й досяга-

ти її. Лідер повинен знати, чого хоче домогтися, і повинен розробляти ряд реалістичних кроків для досягнення цієї кінцевої мети. Вона може стосуватись роботи, взаємин, самовдосконалення, матеріальних благ, які хочеться одержати, або чогось іншого – процес досягнення буде той самий. Постановка цілей і прагнення до їх досягнення допомагають розвивати якості, необхідні для здійснення наміченого, спонукають до дії.

Для того, щоб досягти певної мети, лідерів, як правило, доводиться вирішувати проблеми й приймати рішення. І чим швидше йому вдається це зробити, тим більше продуктивним він може стати. У досягненні цілей дійсний лідер повинен бути тактовним, дипломатичним і терплячим. Лідером, що здійснює вплив на навколишній світ, можна стати завдяки високій свідомості і самоконтролю. При цьому важливу роль відіграє фактор довіри. Ніхто не стане довіряти людині, яка може заподіяти зло, експлуатувати, нешанобливо розмовляти. Таким чином, лідер – особистість, яка здійснює вплив на оточуючих, шукає в них позитивні якості й зміцнює їх.

Той, хто нехтує інших, не може стати значним. І ще не варто забувати, що не місце красить людину, а людина – місце.

МОВНА СКЛАДОВА КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ВНЗ

О.В.ХОМ'ЯКОВА

Харківська національна академія міського господарства

У преамбулі Великої хартії університетів зазначається, що майбутнє людства значною мірою залежить від культурного, наукового і технічного розвитку, зосередженого в центрах культури, знань і досліджень, якими є університети, причому культурний розвиток поставлений на перше місце.

Становлення особистостей за допомогою культури і для культури має у технічних вузах свою специфіку. Це обумовлено необхідністю врахування специфіки техніки не лише як матеріального, але і як суспільного явища, що має потрійну особливість. По-перше, техніка породжується на основі власних матеріальних закономірностей, коли людина виходить за межі можливостей своєї природи. Як свідчить історичний процес, техніка суперечлива – в ній велич і прокляття людини. Але творіння людини – це прояв її особистісних якостей, тому, щоб зняти цю суперечність, творці техніки повинні бути включені в культуру в широкому розумінні цього слова. По-друге, техніка є матеріальним виразом тактики життя людини, як прояву творчості. В да-

ному випадку йдеться про спосіб поводження з технікою. По-третє, в методах створення і використання техніки закладена необхідність певної послідовності та ієрархії видів діяльності. Подібна ієрархія може перерости в ієрархію людських гідностей і викликати опір. Це призводить до таких деструктивних процесів, що руйнують сукупного працівника, тобто так об'єднаних людей, які лише у взаємній залежності один від одного можуть досягти загальної мети.

Умовою подолання цих процесів є культура як внутрішня форма творчого життя і вся та атмосфера людського спілкування, яка створює можливість існування такої форми.

Таким чином, формування фахівця в технічному ВНЗ передбачає єдність технічної культури в її прямому значенні і культури спілкування з навколишнім світом у всьому його різноманітті. Ця єдність забезпечується системою виховання не як простою сукупністю зовнішніх виховних «заходів», а як культурно спрямованою системою форм особистого спілкування викладачів і студентів, а потім і студентів між собою, в основі якої лежить розуміння культурологічних вимог до спілкування. Засобом такого прямого спілкування, при якому на формування культури особистості впливають інтелект, особиста культура і психологічні фактори, є мова. Саме тому вона виконує в системі виховання студентів технічних ВНЗ комплексну функцію культурної спрямованості: а) забезпечення високого загальнокультурного рівня повсякденного спілкування всього складу технічного вузу, створення вимогливої мовно-культурної атмосфери становлення культурно розвиненої особистості фахівця; б) опанування загальнолюдським культурним потенціалом, оскільки тільки таким чином можливим є входження спеціалістів технічного спрямування у всезагальну спільноту фахівців вищої кваліфікації на засадах культурної ідентичності і особистісно забарвленого спілкування з представниками різних професійних напрямків; в) впровадження на засадах прямих і зворотних зв'язків загальнокультурних вимог в професійну мову і професійне спілкування, що збагачує і професійно мовний потенціал спілкування і мовні можливості суспільства в цілому.

Таким чином, в умовах розвиненого поділу діяльності, на чому базується технічна освіта, виникає необхідність спілкування не лише на технічно, але й на культурно обумовлених засадах. У такого спілкування незрівнянно вищі можливості. Для того, щоб використати їх, необхідно по-новому підходити до культури мовного спілкування у вищому технічному навчальному закладі.

СТУДЕНЧЕСКОЕ САМОУПРАВЛЕНИЕ, НОВЫЙ ЭТАП ЕГО РАЗВИТИЯ

Е.А.ЦАРИННЫЙ, А.А.ШЕКШУЕВ

Харьковская национальная академия городского хозяйства

На современном этапе развития общества неуклонно возрастает общественная активность студенческой молодежи. Это происходит по той причине, что студенты все больше чувствуют необходимость объединения для реализации собственных интересов и потребностей.

В этом смысле наиболее ценна работа органов студенческого самоуправления. Реализация студентами различных программ в области социальной защиты, гражданской активности, организации отдыха студенчества имеет исключительную значимость в решении самых актуальных проблем молодежи.

Мнение членов студенческого правительства является решающим также и при распределении вакантных мест по государственному образовательному гранту. Это очень важный и ответственный вопрос, ведь, выделяя образовательные гранты, государство оказывает очень большую поддержку семьям тех студентов, кто успешно учился в школе и набрал высокие баллы. При этом каждый обладатель гранта получает еще и ежемесячную государственную стипендию. К сожалению, не все получившие гранты оправдывают надежды государства и родителей и лишаются их в результате неуспеваемости и отчисления из вуза. Поэтому при распределении вакантных мест по государственному образовательному гранту студенческое правительство совместно с администрацией академии выбирает самых достойных претендентов из числа студентов, обучающихся на платной основе.

Между студенческим активом и ректором академии налажены весьма доверительные отношения, в результате которых студенты имеют возможность напрямую информировать руководство академии о возникающих проблемах и негативных явлениях. Интересы студенческой молодежи члены студенческого правительства могут вынести также на обсуждение ученых советов академии и факультетов, членами которых они являются.

В составе студенческого правительства академии действует шесть комитетов, тесно взаимодействующих с проректорами академии, курирующими соответствующие направления, и руководителями различных подразделений.

Комитет по учебной и научной работе активно сотрудничает с деканатами и кафедрами, факультетскими старостами, студенческим

научным сообществом, помогая студентам в их учебной и научной работе.

Большую роль играет в студенческой жизни и комитет по культурно-массовой работе, который совместно с отделом по воспитательной работе проводит различные факультетские и вузовские мероприятия, вовлекает студентов в работу кружков художественной самодеятельности, спортивных секций и клубов по интересам.

О том, чем занимается студенческое правительство, какие мероприятия организуются в вузах и других новостях и событиях жизни, информирует студентов комитет по информационному обеспечению. А комитетом по инновационным технологиям проводится работа по созданию базы данных о полезных для студентов сайтах и проведению семинаров для студентов по обучению их работе в сети Интернет.

Опыт показывает, что эффективность студенческого самоуправления зависит прежде всего от степени ответственности и самостоятельности студентов, их сплоченности, общественной зрелости и способности в решении своих проблем через общие интересы.

БАСКЕТБОЛ КАК СРЕДСТВО ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

Ж.А.ЦЫМБАЛЮК, канд. физ. восп.

Харьковский национальный педагогический университет им. Г.С.Сковороды

Характеризуя значение баскетбола в системе физического воспитания студентов, следует отметить, что занятия баскетболом в силу своей специфики способствуют воспитанию моральных и физических качеств студентов и, в первую очередь, коллективизма, товарищества, мужества, быстроты, ловкости.

Регулярность занятий в секциях, строго спланированные действия в нападении и защите, четкое соблюдение правил игры способствует воспитанию организованности и дисциплины. Соревнования по баскетболу требуют от спортсменов проявления смелости, решительности, выдержки, умения преодолевать трудности.

Занятия баскетболом положительно воздействуют на организм спортсмена. Игра содержит многообразие движений, в том числе естественных: ходьба, бег, прыжки, метания и броски мяча. Действия баскетболиста сопряжены с эмоциональным возбуждением, соответствующими реакциями организма. Всё это укрепляет двигательный аппарат человека, совершенствует процесс обмена веществ, кровообращения, дыхания. Характерная для баскетбола быстрая смена игровых ситуаций способствует многостороннему развитию функций анализа

торов: зрительного, тактильного, двигательного, вестибулярного, слухового. Кроме того, разносторонне развивается концентрированность, распределяемость, быстрое переключение и устойчивость внимания.

Сила спортсмена во время занятия баскетболом проявляется в беге, прыжках, передаче и бросках мяча. Она в значительной мере определяет быстроту, выносливость, ловкость, координацию.

Для успешного ведения игры баскетболист должен обладать также скоростью движений (перемещениями, обводкой, выполнением приёмов игры) и быстротой двигательной реакции. Быстрота в баскетболе необходима для обыгрывания защитника, для опеки противника, для осуществления таких командных действий как быстрый прорыв и прессинг. При этом для игры характерно применение разных сторон быстроты: быстрота восприятия и оценки игровых ситуаций, быстрота принятия решений и выбора наиболее эффективных средств, быстрота выполнения отдельных приёмов (бега, передач, бросков) и смена одних приёмов другими. Эти качества требуют сложной нервно-мышечной координации и высокоразвитой психики спортсмена. В баскетболе нет установленных стартов и стандартных положений для проявления быстроты, всё диктует постоянно меняющаяся ситуация соревнования.

Игра в баскетбол требует от спортсмена интенсивных действий в течение определенного времени спортивной борьбы, что содействует развитию выносливости. В характеристике выносливости баскетболиста выделяют специальную, игровую и скоростную выносливость.

В баскетболе меняющиеся ситуации игры придают нагрузке характер переменной интенсивности: максимальная скорость на различных по времени и дистанциям отрезках сменяется кратковременным отдыхом, большие напряжения чередуются с незначительными.

Баскетбол имеет большое значение для развития ловкости, т.е. способности выбирать и выполнять нужное движение (действие) правильно и быстро. Диапазон проявления ловкости обширен: от простой сноровки до эффектного выполнения двигательных задач в острых ситуациях (куда, с какой скоростью необходимо переместиться игроку, какое приложить усилие, кому передать мяч).

Наряду с выше перечисленными качествами игроков баскетбол немислим без высокого индивидуального технического мастерства. Главным для технической подготовки игроков является разносторонность. Каждый баскетболист должен хорошо владеть всеми существующими приёмами нападения и защиты. Кроме разносторонности, необходимо также точное исполнение каждого приёма в разных условиях: при различных скоростях движения, против одного и нескольких

защитников, в различных сочетаниях. Особенно важно владение всеми приёмами на максимальной скорости движения.

Физическая подготовка баскетболистов подразделяется на общую (ОФП) и специальную (СФП).

Общая физическая подготовка способствует всестороннему развитию двигательных качеств, повышению уровня функциональных возможностей организма, его устойчивости к нагрузкам, способности к восстановлению сил, обеспечению правильности выполнения бега, прыжков, метаний. ОФП создаёт основу для развития специальных двигательных качеств и успешного овладения приёмами игры.

Специальная физическая подготовка решает задачи развития двигательных качеств, специфичных для баскетбола. Средствами СФП являются специальные упражнения, направленные на развитие основных физических качеств силы, быстроты, выносливости, гибкости и ловкости. Сюда входят сила рук и ног, их подвижность, быстрота перемещений в сочетании со стартовыми ускорениями и умение останавливаться послу быстрого перемещения, умение высоко и часто выпрыгивать, наблюдательность, быстрота двигательной реакции, ориентировка, ловкость и гибкость, необходимые для овладения сложно координационными движениями и точностью выполнения приёмов игры.

Игровая деятельность в баскетболе не ограничивается соревнованием физических качеств и точности исполнения технических приёмов. Необходимо ещё умение применять каждый приём целесообразно, сочетая действия игроков и команды в целом. Особенно трудна в тактической подготовке организация групповых и командных действий. В групповых действиях возросла роль взаимопомощи игроков. Для командных действий современного баскетбола характерно равноценное участие всех игроков в нападении и в защите.

Большие физические напряжения, постоянные единоборства, непрерывные поиски наиболее эффективных технических приёмов и путей их применения предъявляют большие требования к моральным и волевым качествам баскетболиста. Необходимо обладать высокоразвитыми волевыми качествами, чтобы в жёсткой спортивной борьбе сохранить обладание, выдержку и уважение к противнику, заставить себя преодолеть усталость, подчинить свои желания интересам команды. Непременным условием игры является также проявление таких волевых усилий, как инициатива и творчество, смелость и решительность, самостоятельность и сообразительность, настойчивость и стойкость.

Одновременное состязание в быстроте и ловкости, виртуозности исполнения приёмов и меткости, слаженности усилий игроков и игровом мышлении представляет захватывающее зрелище. Баскетбол имеет большую оздоровительную ценность и является средством разностороннего воспитания студентов. При наличии материальной базы эту спортивную игру следует чаще применять на занятиях по физвоспитанию у студентов вузов. При отсутствии материальной базы возможно применение эстафет и подвижных игр с элементами баскетбола для всестороннего физического развития студентов.

ВИХОВНА СПРЯМОВАНІСТЬ І НОВИЗНА ЛЕКЦІЇ

О.А.ЦИМБАЛЮК, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

Передавати студентам нові знання в галузі науки і техніки, літератури і мистецтва, політики і економіки – важливіше завдання лекції.

Отримані аудиторією нові знання служать основою для переосмислення, уточнення, поглиблення раніше засвоєних знань, формують нові погляди і переконання, становлять невід’ємні досягнення особистості і являються одним із регулятором свідомості поведінки, внутрішнім джерелом трудової і суспільної активності.

Озвучення нових знань не самоціль, а одна із умов реалізації загальноосвітніх, виховних і організаторських функцій лекції.

Інформаційна насиченість, свіжість думки і слова, ясність мови лектора являються важливішою передумовою якості лекції.

Як самі досвідчені лектори добиваються цього в своїх лекціях? Як саме діє на свідомість, переконання і поступки студентів новизна і зміст наших лекцій? Всі ці і подібні питання цікавлять кожного лектора, оскільки розкривають механізм психолого-педагогічного впливу новизни інформації на студентів. Необхідно враховувати важливість нової інформації, її значення, повноту її достовірності для спеціалізації фахівців. Таким чином, у лекції можна виділити такі проблеми, які для даної аудиторії являються відносно новими.

Такий диференційний підхід до новизни змісту лекції має наступну послідовність:

- поглиблює знання студентів з вивчення питань нормативної лекції;
- посилює глибину цих знань;
- уточнює принципи поняття, категорії дисципліни.

Залежно від рівня підготовки студентів в кожній лекції можна виділити проблему і звернути увагу на ту чи іншу сторону новизни змісту. Систематизація порівняння тих чи інших напрямків наукової інформації дає студентам те нове уявлення, яке було їм ще невідомим.

У сучасній педагогіці розрізняють інформаційне і проблемне навчання. Ці прийоми використовують викладачі при розгляді матеріалу лекції. При інформаційному поданні матеріалу лектор переказує підручник в логічному його завершенні. Така лекція має логічну послідовність, добре сприймається студентами, основні положення записуються. Студенти в процесі лекції отримують матеріал в готовому, закінченому вигляді.

Проблемне питання лекції будується по-іншому. Тут на першому плані йде пошук цілі, розкриття різних шляхів в розв'язанні нових проблем, аналіз протиріч в матеріалі і важкості в їх розкритті.

Проблемне викладання являє собою відтворення являє собою відтворення самого процесу пізнання істини в рамках науково-виховної спрямованості. При такому викладанні активізується мислення студентів, у них пробуджується інтерес до пошуку істини, з'являються питання, матеріал лекції засвоюється глибше, свідоміше ніж при інформаційному викладанні.

Виховна спрямованість проблемного навчання від початку і до завершення лекції несе в собі зацікавленість, згуртованість студентів процесом пошуку істини. Для цього студенти активізують своє ставлення до розкриття наукової проблеми в реальних умовах, оновлюють свої знання.

Таким чином, в процесі підготовки і читанні лекції виникає необхідність розрізняти протиріччя внутрішнього змісту різних прийомів лектора. Якщо логіка потребує від лектора уникнути протиріччя, то психологія і педагогіка рекомендує обов'язково поєднувати зовнішні і внутрішні протиріччя для того, щоб заохотити студентів брати участь в розв'язанні поставлених проблем, а потім допомогти їм зрозуміти новизну підходів до вирішення проблем.

При цьому вимоги педагогіки потребують складної логічності кожної лекції, метою якого є поєднання наукової і виховної спрямованості і новизни в навчальному процесі.

Сьогодні особливе значення приділяється розвитку і запровадженню в практику активних форм і методів читання лекції. Особлива удача приділяється самостійній роботі студента над підручниками, методичними вказівками та ін. Активізація виховної спрямованості лекції може бути успішною лише в тому випадку, якщо ці проблеми безпосередньо виходять з вимог навчального процесу.

Важливо, щоб кожний викладач умів говорити зі студентами живо і цікаво, переконливо вести розмови про актуальні проблеми вищої освіти і її значення в житті кожної людини.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Д.Л.ЧЕРЕДНИК, канд. техн. наук С.О.ДАНЫШЕВА, канд. пед. наук
Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

Процес соціалізації студента у вищому навчальному закладі здійснюється через навчання та виховання. При цьому виховання виконує основну функцію, відповідаючи за цілеспрямоване формування особистості з метою підготовки її до активної участі в усіх різновидах життєдіяльності суспільства.

Виходячи з вагомості виховної складової у формуванні особистості фахівця, в ХДТУБА їй завжди приділялася та приділяється значна увага. Розв'язуються завдання щодо удосконалення організаційних принципів, форм та методів здійснення виховання. Практичний та теоретичний досвід, набутий нами, дозволяє виділити певні ознаки, якими повинен відрізнятися сучасний виховний процес у технічному університеті.

По-перше, це системний підхід до його організації. Використання системного підходу при організації виховання в університеті забезпечило перехід від розрізнених виховних “заходів” до об'єднаної системи виховних дій з урахуванням вимог до компетентності майбутнього інженера, вікових особливостей та інтересів студентського колективу. Крім цього, системний підхід дозволив інтегрувати зусилля всіх суб'єктів виховної діяльності та зміцнив зв'язок між цільовими, змістовними, організаційними, технологічними та оцінково-результативними компонентами педагогічної діяльності, що суттєво позначилося на підвищенні якості підготовки фахівців.

По-друге, управління виховним процесом доцільно розглядати як об'єкт менеджменту, що дозволяє ефективно планувати, організовувати та координувати роботу всіх складових виховної системи шляхом використання творчого потенціалу як викладачів і співробітників, так і студентів.

Третя визначальна риса побудови виховного процесу, відповідно до вимог нової парадигми освіти, – це його демократизація. Даний підхід припускає розвиток відносин між усіма суб'єктами управління навчально-виховним процесом в університеті (у тому числі й органами студентського самоврядування) на підставі розширення їх повнова-

жень і обов'язків. Завдяки цьому забезпечується організаційна, мотиваційна і психологічна єдність усіх учасників виховного процесу як колективу однодумців. Основний акцент робиться на підтримку і розвиток студентського самоврядування як в навчально-пізнавальному процесі, так і в галузі побуту та дозвілля. Такий підхід дозволяє розвивати у молодих людей управлінські навички майбутніх керівників підприємств, організацій і фірм. Тільки у подібних умовах можливе формування у студентів таких ділових особистісних якостей, як відповідальність, самостійність, свідомість та ініціативність.

Практична реалізація вказаних підходів до організації виховного процесу в університеті неможлива без постійного підвищення професійно-педагогічного рівня професорсько-викладацького складу і впровадження в повсякденну діяльність оптимальної співпраці. Для цього, як наприклад в нашому університеті, організовуються семінари кураторів академічних груп, на яких аналізуються такі питання:

- загальнопедагогічні й психологічні проблеми виховання студентів, особливості організації навчально-виховного процесу в сучасному технічному вузі;
- питання проведення інформаційно-організаційних заходів у студентських групах;
- матеріали, необхідні для інформування студентів про святкові і пам'ятні дати, які відзначаються в Україні;
- матеріали, що пропагують здоровий спосіб життя.

За матеріалами університетських семінарів кураторів в нашому університеті упорядковано і видано три випуски інформаційно-довідкових збірників для організації виховної роботи в ХДТУБА.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

О.І.ЧИЖОВА

Житлово-комунальний технікум

Харківської національної академії міського господарства

Карколомний прорив у технології накопичення і передачі інформації, який наприкінці минулого століття завершився створенням глобальної мережі, званої Інтернетом, справив у нашому житті глибокі зміни, масштаб і наслідки яких заслуговують на пильну увагу і тверезу оцінку. Особливо болісним виявився вплив цієї події на традиційну освітню систему, запорукою ефективності якої був нерозривний зв'язок навчання з вихованням. Саме цей зв'язок і був порушений з появою безособового джерела інформації, яким є Інтернет. Адже на міру того,

як це нове джерело витісняє традиційні засоби навчання, виховна роль освіти поступово сходить нанівець.

Треба визнати, що часом і місцем занять зручність Інтернету як джерела знань не обмежена, сама можливість навчання залежить лише від розміру витрат на технічне обладнання і послуги щодо користування ним. З іншого боку, цілковита самостійність вибору інформації виключає можливість такого втручання у цей процес інших осіб, яке ми звемо вихованням (*apriori* приймаючи, що *добрим*, хоч насправді буває інакше). Адже виховання у традиційній системі освіти, то не що інше, як допомога у виборі з джерела інформації саме того, що необхідно для формування стійкої системи знань, і не тільки у межах обраної наукової галузі, а й для розуміння загальних потреб сучасного суспільства.

Між тим, крім суто наукової інформації, яка при професійному керівництві її вибором склала би творчу основу конструктивної освіти, Інтернет містить у собі незліченну кількість дезінформаційного сміття, не кажучи вже про найрізноманітніші пастки у вигляді затягуючих розваг та сумнівних пропозицій. Ситуацію першого знайомства з Інтернетом можна порівняти з такою, коли перед голодною людиною до цілком вільного вибору виставляють не тільки корисні страви, але все, що на світі існує їстівного і питного, включаючи не тільки ласощі, але й алкоголь та інші наркотики, ще й приправлене різноманітними спекусами, у цьому випадку вибір новачка цілком визначатиметься *попереднім* вихованням, починаючи з пелюшок.

Необхідно пам'ятати, що процес утворення інформаційного смітника у вигляді Інтернету ініційований так званими ЗМІ (насамперед, телебаченням), інтереси власників яких цілком протилежні ідеалам просвітителів, бо ті, хто своєчасно не отримали від своїх батьків щеплення проти його зарази, поповнюють собою сіру людську масу, якою легко керувати і маніпулювати. Лише ті особи, у яких змалку закладений здоровий глузд, що дає індивідууму силу протиставитися стабільному впливу оточення, можуть конструктивно використовувати Інтернет, видобуваючи з тієї купи гною перлини людської премудрості. Але внаслідок свідомого руйнування освітньої системи, яка існувала в нашій країні до 1991 року, таких осіб стає дедалі менше.

Таким чином, уникнути згубного впливу Інтернету можуть лише деякі з його користувачів. Але до тих, кому це вдається, він обертається найчудовішою зі своїх сторін. Справа в тому, що він залишається практично єдиним з інформаційних засобів, не цілком паралізованим цензурою володарів ЗМІ, і ті, кому пощастило уникнути масового за-

дурювання, мають змогу відносно вільно обмінюватися власним досвідом і знаннями, іншим шляхом майже недоступними.

У світлі сказаного очевидною стає неминуща цінність, насамперед, здорового сімейного виховання, тоді як роль суспільних вихователів на різних ступенях освіти (аж до вищого) повинна бути спрямована на всебічну підтримку закладених у дитинстві позитивних принципів суспільного існування.

ВИХОВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

Н.В.ШВАРП

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Одним із найважливіших завдань освітнього процесу ВНЗ є виховання професійної самосвідомості майбутніх фахівців. Однак аналіз досліджень доводить, що цей процес недостатньо досліджений у педагогічній науці.

Як з'ясовано, різним аспектам формування самосвідомості особистості присвячені праці таких відомих науковців, як Б.Ананьєв, О.Бодальов, І.Кон, О.Леонтьєв, М.Плугіна, О.Спіркін та ін. Більшість із них вважає, що в самосвідомості як психологічному феномені відображається рівень самоорганізації особи, принципи її поведінкової саморегуляції та особистісного самоствердження. Ученими також підкреслюється, що механізм самосвідомості має інтегративну природу, адже в кожний його акт включаються не тільки окремі психологічні явища в різних комбінаціях, але й людина загалом як цілісна особистість, тобто складна біологічно-соціальна система з тільки їй притаманними специфічними властивостями. Причому самосвідомість як раз і виступає умовою цілісності і спадкоємності формування внутрішнього світу людини.

У свою чергу, вчені (Б.Паригін, Н.Мащенко, П.Шавір та ін.) вважають, що професійна самосвідомість є різновидом самосвідомості, яка має чітко виражену змістову специфіку та забезпечує усвідомлення людиною власної належності до певної професійної групи. Професійна самосвідомість дає їй змогу оцінювати результати своєї професійної діяльності, планувати подальше своє становлення як фахівця та реалізовувати цей план на практиці. Отже, за допомогою професійної свідомості відбувається розвиток людини як професіонала.

Важливо відзначити, що сучасні науковці (Д.Батарчук, А.Деркач, О.Москаленко та ін.) звичайно під професійною самосвідомістю мають на увазі не тільки фахові знання та спеціальну інформацію про те, як їх

застосовувати на практиці, але й передусім накопичений суб'єктивний досвід людини, в тому числі і у професійній галузі. Тому можна сказати, що професійна самосвідомість охоплює низку психічних процесів, за допомогою яких спеціаліст усвідомлює себе як суб'єкта фахової діяльності.

Як доведено науковцями (К.Абульханова-Славська, Т.Кудрявцев, Л.Мітіна та ін.), між самооцінкою студента себе як професіонала, станом його самосвідомості, з одного боку, та динамікою його освітніх досягнень, з іншого боку, існує тісний взаємозв'язок. Це підтверджує значущість виховання професійної самосвідомості студентів ВНЗ як необхідної передумови їхньої результативної підготовки до майбутньої діяльності за обраним профілем.

Результати проведеної нами експериментальної роботи свідчать, що виховання професійної самосвідомості майбутніх фахівців доцільно здійснювати послідовно за певними етапами. Так, на першому з них забезпечується системне розкриття викладачами сутності професійної самосвідомості особистості й важливості її формування, а також висвітлення соціальної значущості самої професійної праці. Другий етап спрямовується на актуалізацію у студентів рефлексивних здібностей, які дозволяють їм адекватно оцінювати в себе рівень фахової компетентності, на основі отриманих даних планувати динаміку змін з цього питання, а також усвідомлено керувати процесом професійного самовдосконалення. Третій етап у виховній роботі орієнтується на становлення соціально значущої професійної Я-концепції майбутніх фахівців, яка, на думку А.Налдачяна, є результатом соціалізації й соціально-психічної адаптації особи до типових ситуацій її професійної діяльності.

Проміжні дані експерименту свідчать про те, що реалізація процесу формування професійної самосвідомості студентів за виділеними вище етапами дійсно забезпечує позитивні результати. Тому планується продовження експериментальної роботи в цьому напрямі.

РОЛЬ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

О.А.ШЕКСУЄВ, К.Д.ГОРЯІНОВА

Харківська національна академія міського господарства

Самоосвіта є доповненням до форм загальної й професійної освіти студентів, навички якої формуються під впливом свідомого засвоєння загальноприйнятих прийомів і правил самоосвіти. Розвиток освіти та самоосвіти призводить до автономізації останньої як самостійно-

го соціокультурного феномена. Тому, в умовах сучасності, самоосвіта особистості стала соціокультурною проблемою. Від її оптимального вирішення залежить соціальна мобільність і загальна культура студента, перспективи розвитку суспільства та його соціальних інститутів.

Нині проблемі самоосвіти приділяють увагу багато спеціалістів, які ратують за підвищення кваліфікації майбутніх фахівців, формування лідерських якостей студентів, розвиток навиків студенського самоврядування.

У сучасній науковій літературі даються різноманітні визначення поняття “самоосвіта”. Окремі дослідники висувають на перший план одну з характерних його ознак: вияв потреби в знаннях, досягнення високого рівня пізнавальної активності, процес самокерування засвоєнням знань, відгук на соціальні вимоги суспільства.

Самоосвіта особистості – це специфічна діяльність, яка вільно здійснюється, забезпечує інформацією, знаннями, іншими видами діяльності, а також це форма задоволення пізнавальних потреб, інтересів, яка необхідна для удосконалення освітнього потенціалу, професійного рівня та загальної культури, джерелом якої є протиріччя між необхідністю діяльності і відсутністю інформації про об’єкт, предмет діяльності.

Враховуючи сучасний економічний стан українського суспільства, можна визначити додатково такі функції самоосвіти (у соціологічній літературі виділяються наступні функції самоосвіти: соціальної мобільності, соціально-репродуктивна, культурно-репродуктивна): ресоціалізації: за допомогою самоосвіти студент здатен переорієнтуватися на нові наукові погляди, сформувати новий світогляд, змінити життєві переконання, які не відповідають вимогам часу; завдяки самоосвіті людина може отримати нову спеціальність, використовуючи свій наявний освітній рівень та практичний досвід роботи; соціального захисту: в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці завдяки постійній самоосвіті молоді фахівці, здатні тривалий час підтримувати свою конкурентоспроможність та професіоналізм, швидко реагувати на виникнення та впровадження у виробництво нових технік та технологій; соціальної інтеграції: завдяки самоосвіті задовольняється потреба молодих фахівців у повноцінних та різнобічних знаннях під час її входження у самостійне життя; самореалізації особистості у професійній діяльності: самоосвіта виступає головним чинником самореалізації молодих фахівців в освітній та пізнавальній сферах, а професійна діяльність у даному випадку виступає базою розвитку її освітніх та пізнавальних інтересів; самовдосконалення особистості: самоосвіта – це той засіб, який допомагає молодим фахівцям усвідомити, прийняти, роз-

винути та реалізувати свої здібності у професійній та будь-якій іншій сферах діяльності; самоствердження особистості: самоосвіта допомагає молодим фахівцям залучатися до суспільних відносин, послідовної зміни способів життєдіяльності та самовизначатися як творець власного життєвого шляху.

Таким чином, самоосвіта надає можливість дійсно вільного вибору і зміни професії відповідно до індивідуальних схильностей кожного студента, сприяє формуванню реалістичних життєвих планів і їх здійсненню з урахуванням суспільних потреб.

КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ВИХОВАННЯ

О.А.ШЕКШУЄВ, О.С.ЛИХОЛІТ

Харківська національна академія міського господарства

Велика рідкість в наш час зустріти культурно-виховану людину. Іноді здається, що вже „немодно” бути добрим, ввічливим, вихованим на належному рівні. Що ж слід очікувати, якщо всі втратять любов, повагу до ближнього?

З дитинства батьки нас вчать кращому, які знають і вміють самі, прищеплюють любов і виховують людяність в серцях своїх дітей, намагаються дати освіту, бо впевнені, що це піде нам на користь. Таким чином формують нашу культуру.

Культура – це специфічний спосіб організації і розвитку людської життєдіяльності, втілений в продуктах матеріальної і духовної праці, в системі соціальних норм, у духовних цінностях, в сукупності відносин людей до природи, між собою і до самих себе. Дане поняття поєднує в собі пізнання, моральність, виховання, освіту, філософію, етику, естетику, науку, мистецтво, літературу, релігію. Культура включає в себе слова, ідеї, звичаї, вірування. Вона характеризує внутрішнє багатство, ступінь розвитку людини.

Людина реалізується в культурі праці, культурі думок та культурі мови, а мова – основа культури нації. Тому першою ознакою культурної людини є високий рівень культури її мовлення. Який у неї запас слів, наскільки правильно вона їх добирає і вживає.

Словесний бруд, який заповнив мовлення наших співгромадян, мовленнєвий примітивізм, вульгарщина – тривожні симптоми духовного нездоров'я народу.

Доведено, що грубе слово як негативний подразник діє кілька секунд і реакція на нього триває декілька годин або днів. Тому культура мовлення є яскравим показником моральності, духовності людини.

Духовність людини розкривається і в її цінностях, що орієнтують особистість в культурному світі, надає можливості світоглядного самовизначення, розуміння важливого, що допомагає розрізнити бажане й небажане, те, до чого слід прагнути і чого слід уникати. Вони охоплюють зміст людського життя та визначення навколишнього світу й самої людини. Цінності направляють людину в оточуючому світі, спонукають і мотивують на конкретні дії. Вони також формуються протягом всього нашого життя та велику частку їх прививають батьки дітям в ранньому віці. І багато залежить від того, що саме закладуть в свою дитину: чи то добро та справедливість, повагу та вдячність, чи зовсім не будуть приділяти увагу вихованню. Те й отримають. Саме на цьому етапі й формується культура кожної людини.

Велику роль відіграють норми, чи то моральні, чи формалізовані. Моральні норми спираються на правила буття, які накоплені не одним поколінням і засновані на біблейському вченні. Виникнення і функціонування норм і місце в соціально-політичній організації суспільства визначені об'єктивною необхідністю в упорядкуванні суспільних відносин. Норми регулюють поведінку людей та різні види суспільних відносин. Вони також є значущою складовою культури людини.

Поєднання норм, цінностей, мовної культури і робить людину культурною, а значить цінною для суспільства.

Там, де є прагнення добра як свідома мета життя, там існує культура почуттів, людяність. Людяна особистість має вироблену культуру почуттів – а відтак має волю, бажання триматися з людьми щиро, ділитися з ними своїм духовним запасом, творчістю. Таке ставлення надихає оточуючих на благодотворення, дає душевну рівновагу. Люди з талантом душевної культури здатні обдарувати інших „бризками” радості, які діють як животно-орний озон, створюють почуття духовного піднесення.

ЧЕРЕЗ КУЛЬТУ ОБРАЗОВАНИЯ – К ОБРАЗОВАНИЮ КУЛЬТУРЫ

А.А.ШЕКСУЕВ, А.С.ШИЛО

Харьковская национальная академия городского хозяйства

К истоку!

Не по ложному, по словесью, а по Божьему.

«Хотите уничтожить народ? Уничтожайте его язык! Подмените ему письменность! Заставьте его говорить на другом языке! Насильно подмените ему язык! – И через 2-3 поколения вы получите уже другой народ».

Словесное существо – разумное, одаренное речью, словом, человек (противоположное бессловесному, твари, скоту) [2].

Что есть язык? Что есть национальный, этнический язык, который магически влияет на всю человеческую сущность? Так, легендарный медик и философ древности Абу Али Ибн-Сина (известный нам как Авиценна) говорил, что есть три способа лечения: слово, травы и нож. Слово [1].

Слово

С

200

Мудрость истекает свыше (Иже). Земля, как была, так и существует . Но не бывает так, что все наполняется и никуда не стекает. Сверху стекает Мудрость, а её материализация (*мысль*) снизу – . И когда человек энергию выплескивает, сливает – это и будет **слово**. Оно стекло – оно вышло. То есть набрали высшее, осознали, изrekli (*рцы*) – получили, переработали и слили. Какую порцию информации получили, такую и слили. Здесь происходит материализация, выход, проявление, т. е. идет истечение образов. Поэтому говорится: "В начале было Слово, и Слово было у Бога".

Это исконно славянское понимание буквы «Слово» (в древнерусском языке существовала буква «Слово», которая является праобразом «немой» современной буквы «С»). Какой глубинный смысл несла в себе она, а стала всего лишь морфемой, отзвуком). Так и с другими словами языка. Утратив первоначальное толкование букв, происходит то самое, что принято называть «подмена понятий». А ведь слово резонирует с нашей сущностью на глубинных уровнях, оно способно как врачевать, так и убивать.

Что у человека на языке, каково его Слово – таков он и внутри, таков его дух. И отнюдь не случайно, у мудрейшего славянского народа, потомков атлантов (стоит вспомнить хотя бы размеры тел наших предков: «косая сажень в плече» означает, что они были в плечах ок. 2,3 м), Кирилл и Мефодий первоначально убили письменность, заменив ее церковно-славянской азбукой. Чем дороги нам буквы древнерусской азбуки? Они особым образом вибрировали, гармонируя с гипофизом (**центр Воли**). Почему же сейчас так принято говорить на народ «безвольное стадо»? Не потому ли, что наши буквы, слова заменили чуждые нам по духу «**ok**», «**yes**», «**hallo**», «**fast**» и куда более печальное «**fuck**». Проследживаете здесь связь с упадком нравственности? Слово «**ok**», так любимое современной молодежью, полисемично, т.е. применительно во многих языковых контекстах (сродни матерным выражениям). Получается, куда проще сказать «ok», нежели Думать,

Чувствовать сложившуюся ситуацию. Далее, слово «yes» и слово «да». Как часто мы стали слышать его отовсюду. Но что это за подмена и чем она опасна? Слово «yes» – ничто иное, как буквосочетание, тогда как слово «да» имеет глубинный смысл. Вернемся к древнерусской буквице, где наш звук «Д» – это буква «Добро» [1]:

Добро

Д

5

Добро. Если изображаем – что дается сверху, то мы получаем **Веды** – Мудрость Изначальную. Здесь изображаем – делаем ДОБРО, нарабатываем себе багаж на Небеса. Мы набираемся опыта помимо той Мудрости, что знаем, еще приобретаем и свой опыт. Наше добро мы "складываем" – горой, а гора вершиной всегда уходит дальше и дальше в Небеса. Даже у христиан говорят: "Не складывайте себе богатство на Земле, где моль и ржа подтачивают, и воры крадут, а складывайте его на Небесах, где тля не тлит и ржа не подтачивает, и воры не крадут". Т. е. Мудрость и Добро между собой взаимосвязаны – **Веды** и **Добро**. Чем больше человек познаёт Веды, тем больше он созидает. И у него просецируется это наверх. Используя помощь **Богов, Мудрость, Деяние**, т. е. **Творение**, он накапливает свой собственный **Опыт (Добро)**.

Буква «А» из современного слова «да» обозначает древнерусскую букву «Азь» в значении «Бог, живущий на Земле». Так получаем смысл «Добро Бога, живущего на Земле». Сравните с бестолковым «yes».

Слово «hallo» из этой же песни. Сравните только английские слова «hallo» (hallo [hə'ləʊ] 1. алло!, привет! 2. приветствие; приветственный возглас; возглас удивления и т. п. 3. v здороваться; звать, окликать) и «hell» ([hel] 1) ад). Получается приветствие из ада, или «О, ад» (приветственным возгласом).

Слово «fast» также сделало свое дело на ментальном, психолингвистическом уровне. Начиная от понятия fast-food (весело, когда следом за телерекламой McDonald's транслируют рекламу аптечных средств для пищеварительного тракта, так сказать, не отходя от «вильной каси»), в язык стало проникать «fast-sex» и «fast-love». А это ли не нравственность? Это ли не мощнейший удар по генофонду, самобытности, святым устоям создания семьи? Растиражированное слово «fuck» (fuck [fʌk] груб. 1. v совокупляться 2. n половой акт). Его популяризация плачевна. Складывается мнение, что «fast» «fuck»-ают сейчас все и всех. А не здесь ли закладывается фундамент взаимоотношений мужчины и женщины? То божественное состояние, при котором

рождается новая жизнь, исполняется основной закон природы – закон продолжения рода, ниспускается новая душа. Неужели через пару поколений мы будем рассказывать своим потомкам, что они произошли от «fuck»-а? Или же не в наших силах не допускать мрак (мертвый Свет) духа?

Концептуальным в этой связи есть направленность Образования. Постигнем сущность понятия «**Образ**» в исконных буквах. Получаем: О – Подобие; Б – Бог, Ра – Сияние, Свет Всевышнего; Азь (Ась) – человек, так называли себя наши предки. **Человек – есть подобие Бога.**

Процесс Образования видится посредством постижения Родных корней слов и букв: **Ра**Свет (а не Рассвет), **Ведь**Ма (Ведающая Мать), **Сва**БоДа (сочетание 3 корней: Сва – деяние Вышних сил, Бог – Бог, Да – «Добро Бога, живущего на Земле»), **Культу**Ра (культ Света).

Отсюда, под «образованием культуры» понимаем: «Человек – есть подобие Бога, культивирующее Свет на Земле».

1.Хиневич А.Ю. Глаголица. – СПб., 2006.

2.Даль В.И. Толковый словарь русского языка. – М., 2005.

ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ ВОСПИТАНИЯ

С.И.ШТЕФАН

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Образовательная практика того или иного общества базируется на системе идей, часто приобретающих характер "философии" образования.

Философия как система совершенного знания предполагает целостное видение явлений, требует представить всю логику современного процесса воспитания от начала до конца. Значительная часть содержания процесса воспитания укоренилась в культуре украинцев, вызывает одобрение и гордость.

Любой процесс, в том числе и воспитание, имеет закономерный результат, который предвосхищается в целях. Факторы, корректирующие конкретные цели воспитания, учитывают мировые тенденции.

Их можно классифицировать как непротиворечивые и противоречивые.

К *первой группе* можно отнести:

1. Переход к информационному обществу. Независимо от социальной сути общество будет иным. Учитель, преподаватель не единственный источник информации. В основе деятельности будущего спе-

ціаліста – інформаційні технології. Воспитання комп'ютерної грамотності – атрибут сучасного людини.

2. Закономерність прискорення історії, наростання динамізму соціальних змін. Самоосвіта, професійна мобільність як необхідне засіб адекватності реальності.

К протирічливим факторам можна віднести наступні:

1. Гуманізація всього процесу освіти і виховання. Гуманізація освіти і виховання передбачає в центрі всього процесу людини со своїми потребами і інтересами. Це гуманізація середовища, суспільних відносин, становлення загальнолюдських цінностей.

2. Підготовка людини до життя в суспільстві. В початку знання, а вже вміння і навички формуються на основі знань. Якість і кількість знань по логіці визначається вміннями і навичками практично провести суперечку, проаналізувати конкретні поняття, виявити помилки мислення, швидко і правильно виконувати основні операції мислення. Наприклад, якість і кількість знань по економічній теорії визначається не рамками підручника, а здатністю, вміннями і навичками студента розібратися в діючій економічній політиці, виробити переконання: така економічна політика виражає його власні інтереси.

3. Воспитання здатності до вибору і здатності нести відповідальність за свій вибір. Найважливіше якість в суспільстві, демократичному і правовому державстві. Чому довіряти, чим жити, кожен вибирає собі сам. Проблема вибору залишається актуальною для всіх.

Філософський підхід до виховання висвітлює найскладніші проблеми і складність завдань, що стоять перед сучасним педагогом. Розв'язання даних проблем залежить від всіх нас і, перш за все, суспільства в цілому.

ВАЛЕОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Н.Б.ЩОКІНА, канд. пед. наук

Національний фармацевтичний університет, м.Харків

Науково-технічний та соціальний прогрес, тенденції модернізації вищої освіти викликають необхідність формування творчого, здорового, здатного до інноваційної діяльності фахівця. Здоров'я стає конкурентоспроможним чинником. Пріоритетним напрямом виховання учнівської молоді на сьогоднішній день виступає валеологічне виховання,

як передумова збереження здоров'я нації. Головне завдання валеології – формування потреби у здоровому способі життя. Конституція України, "Основи законодавства України про охорону здоров'я" стверджують необхідність збереження й укріплення здоров'я молоді. Але молодь сприймає своє здоров'я як щось природне, дане на все життя. Фахівці вважають, що вихід – у зміні ставлення людини до свого здоров'я, пропаганді здорового способу життя, особливо серед учнівської молоді. Спосіб життя закладається в дитячому та юнацькому віці, тому валеологічна освіта молоді набуває значущості.

Провідна роль у пропаганді здорового способу життя належить закладам освіти, в тому числі і вищим навчальним закладам, оскільки юнацькі роки найбільш сприятливі для формування особистості, її потреб і, перш за все, потреби у здоровому способі життя, як умові гармонійного і всебічного розвитку. Самопочуття не зовсім здорової або хворої людини не дозволяє у повному обсязі виконувати свої професійні обов'язки. На жаль, і учнівська молодь, і викладачі не володіють достатнім обсягом знань щодо здорового способу життя і не мають навичок підтримувати здоров'я в належному стані. Це зумовлено як відсутністю чіткої трактовки поняття «здоровий спосіб життя», так і невизначеністю шляхів його формування.

В останні роки більшість дослідників розглядають поняття «здоровий спосіб життя» як комплекс оздоровчих заходів, що забезпечують збереження й укріплення здоров'я людини. До його компонентів традиційно відносять трудову діяльність, оптимальний руховий режим, відмову від шкідливих звичок, особистісну гігієну, загартування, раціональне харчування, психічне здоров'я. Але в умовах сьогодення реалізація низки компонентів стає проблематичною: достатньо висока вартість занять у секціях фізичної культури і спорту, якість продуктів харчування, проблеми із працевлаштуванням тощо. Серйозна проблема – засоби масової інформації, які активно пропагують тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, неупорядковані статеві стосунки, що вкрай шкідливо позначається на стані особистого здоров'я і здоров'ї майбутніх дітей. Протистояти цьому може чітко спланована діяльність навчального закладу на основі комплексного підходу до формування здорового способу життя та урахування психолого-педагогічних особливостей юнацького віку. У контексті цього одним з провідних завдань вищої школи є створення умов для формування потреби у здоровому способі життя, а саме: робота різноманітних секцій з фізичної культури, пропаганда серед молоді засад здорового способу життя, особистий приклад професорсько-викладацького складу навчального закладу, інформування студентів через зміст навчальних дисциплін, проведення

виховних заходів відповідної тематики, комплексне медичне обстеження, введення спецкурсу «Основи валеології» тощо.

Таким чином саме валеологічне виховання стає фактором збереження здоров'я учнівської молоді.

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология. – К.: Здоровье, 1998. – 248 с.

2. Національна доктрина розвитку освіти // Фізичне виховання в школі. – 2002. – №4. – С.6-7.

3. Закон України "Про фізичну культуру і спорт". – К., 1993.

ПРЕПОДАВАТЕЛЬ-КУРАТОР ВЧЕРА И СЕГОДНЯ

В.А.ЮШКО, канд. техн. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

Какие формы воздействия на неуспевающего студента сегодня использует «школа кураторства»? Собрание группы («проработка» провинившихся), вызов на УВК кафедры, факультета – это, так называемые, формы «проработки в коллективе». И ещё, общение с родителями, посещение студентов в общежитии и т.д.

Но за окном XXI век. Акценты сместились! Есть ли разница между студентом вчера и сегодня? Сегодня общество – это индивидуумы.

Основной формой воспитания в XX веке было создание всюду «чувства коллективизма». Как начинал первокурсник учебный год? Поездкой в колхоз, и было крайне желательным чтобы с группой ехал куратор. Для него «предварительное знакомство» и отношение студентов к физическому труду имело немаловажное значение. Но главным в этих поездках было некое объединяющее начало! Студенты в «вольной обстановке» объединялись в группы, а потом группы объединялись между собой и обычно к концу учебы академгруппа, а иной раз и целый поток, составляли единое целое. С момента окончания ХПИ автором прошло более сорока лет, а группа все не может «разъединиться» – мы до сих пор встречаемся и довольно часто! Примечательно и то, что 70% группы в 1972 году было направлено на работу в институт «Южгипроцемент». И представьте себе, что и уволившиеся, и продолжающие работать в распавшемся на четыре части институте общаются по сей день!

Далее юридический аспект «кураторства». Во многих вузах культивируется, как форма воспитательной работы, общение с родителями! Если инициатива исходит от родителей – то нет вопросов. А если куратор в этом плане проявляет инициативу!? Пример из жизни: куратор звонит домой студентке, сообщает бабушке, что внучка отсутствует

две недели на занятиях! ...Инфаркт с последствиями, суд – куратор заплатил 10000 гривен за моральный ущерб, нанесенный семье, и другие расходы. «...Студенту 18 лет, и сегодня не 1937 год ...», а это уже ответ некоторых родителей на звонки. Или посещение студентов в общепитии! А студент куратора не приглашал к себе домой, не желает! В юриспруденции всё это называется вмешательством в личную жизнь.

А каковы сегодня взаимоотношения между студентом из богатой семьи и бедной? А как относится в этом аспекте тот или иной студент к преподавателю-куратору! В основном богатые бедных за людей не считают (и наоборот) – таковы реалии общества сегодня!

Следовательно, все перечисленные выше формы воздействия на студента полностью (или частично) утратили своё воспитательное воздействие и ничего кроме антагонизма, чувства унижения и раздражения у студента не вызывают.

В установках МОН Украины есть указание – «... у преподавателя со студентами должны быть ПАРТНЁРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ» – и это замечательно! Автор этот постулат культивирует с 2005 года и знаете – что посеешь, то и пожнешь. Как говорят студенты, «получаешь кайф» от отношения студентов к тебе! Другая установка МОН Украины – «... преподаватель обязан вести ВОСПИТАТЕЛЬНЫЙ ПРОЦЕСС ...» (не сочетается с болонским процессом!). Таковы традиции Украинской высшей школы!

Очевидно, необходимо менять подходы к кураторству! Однозначно никаких действий, направленных на унижение чувства достоинства студента (проработки на собраниях и т.д.) – только индивидуальная работа со студентом.

Но это уже другой разговор.

Вся предоставленная ниже информация является обобщенной, собрана во многих вузах г.Харькова, Украины.

СОВРЕМЕННОСТЬ И ПРЕПОДАВАТЕЛЬ-КУРАТОР СЕГОДНЯ

В.А.ЮШКО, канд. техн. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

На современном этапе развития общества во многих сферах коллективные формы воздействия на индивидuum утратили свое значение. Сегодня общество разъединено по материальному уровню жизни (как не вспомнить классика: «...политика продукт экономики»).

В отношении неуспевающих студентов применяемые «коллективные» формы воздействия можно выразить формулой: собрание,

«проработка» – запугать, а в итоге унизить, озлобить. Раньше (в том обществе) эту «работу» мог выполнять любой человек, в том числе и преподаватель. Одно дело грамотно изложить дисциплину, другое вести воспитательный процесс.

Сегодня, исходя из смещения акцентов в обществе, не каждый преподаватель может грамотно «курировать», а вернее, может каждый, но какова будет эффективность?

В задачу современной «школы кураторов» очевидно необходимо включить следующее:

1. Тщательный отбор кандидатов в «кураторы» (может и по результатам анонимного опроса студентов).

2. Организация учёбы с целью овладения преподавателем-куратором методами современной психологии, как минимум.

3. Только индивидуальная работа со студентом, если это относится к «отрицательным моментам».

4. Неукоснительное выполнение рекомендаций МОН Украины: «... у преподавателя со студентом должны быть партнерские отношения (студент будущий коллега по специальности); преподаватель обязан вести воспитательный процесс ...».

5. «Коллективные» формы воздействия – только в положительном плане, патриотизм, культура, этика, нормы поведения и т.д. и то только в форме пожеланий и советов.

В чём трудности индивидуальной работы со студентами – прежде всего, это «вторжение в личную жизнь». Извлечение информации о родителях, о их профессии, месте работы и т.д., является конфиденциальной информацией и право студента – предоставить ее или нет.

Относительно термина «куратор академгруппы», очевидно, пришло время его заменить на более современный, например преподаватель-наставник. Толковые словари русского языка определяют термин «куратор» (лат.) как – попечитель, опекун. Опекунство – это наблюдение за недееспособным лицом (малолетним, душевнобольным), хотя это лучше, чем термины мониторинг, тренинг, регион и т.д.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В КУРСІ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Л.В.ЯМШАНОВА

Житлово-комунальний технікум

Харківської національної академії міського господарства

Особистість – не просто частина соціуму, а ціле, безкінечна цінність. Відповідно до цього й стратегія виховання потребує від педагога

нового мислення, глибинного осягнення сутності особистості.

На наш погляд, доцільно виокремити такі основні принципи, яким має відповідати сучасне виховання в курсі соціально-гуманітарних дисциплін:

- Принцип національної спрямованості передбачає на предметах «Історії України», «Філософії», «Культурології», «Правознавства» формування моральної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, свого народу, шанобливе ставлення до його культури.

- Принцип культуровідповідності на предметах «Культурології», «Етики та естетики», «Соціології» допомагає перетворити зміст історичного морально-етичного досвіду людства на систему відкритих проблем, які спрямовані на саме виховання і формування базису культури особистості.

- Принцип гуманізації виховного процесу стимулює розвиток свідомого ставлення до своєї поведінки, діяльності, життєвого вибору.

- Принцип цілісності виховного процесу передбачає тісний міжпредметний зв'язок між дисциплінами гуманітарного циклу, що дає змогу здійснювати гармонійний і різнобічний розвиток особистості.

- Акмеологічний принцип виховного процесу спрямований на досягнення студентом найвищого морально-духовного розвитку; створює умови для його оптимальної самореалізації, розкриття індивідуальних можливостей і здібностей.

- Принцип особистісної орієнтації на предметах соціально-гуманітарного циклу досягається шляхом розробки, постановки і розкриття проблемних питань та завдань, тестових завдань, що сприяє розвитку світогляду, самосвідомості, культури потреб, базових якостей особистості.

- Принцип превентивності на предметах «Правознавства», «Культурології», «Соціології», «Етики та естетики» спрямований на запобігання негативним виявам поведінки студентів, на вироблення імунітету до негативних впливів соціального оточення (запобігання вживанню наркотичних речовин, будь-яким виявам деструктивної поведінки, відвернення суїцидів та формування навичок безпечних статевих стосунків). Для цього розроблена тематика рефератів і доповідей, які заслуховуються на семінарах, на заняттях кружка.

- Принцип технологізації виховного процесу передбачає послідовні науково-обґрунтовані дії викладача та відповідно організовані ним дії студента, які підпорядковані досягненню спеціально спроектованої системи виховних цілей, що певною мірою гарантує позитивний кінцевий результат виховання особистості.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Т.В.ЯРМАК, канд. соціол. наук

Харківська національна академія міського господарства

Державотворчі процеси в Україні тісно пов'язані з реформуванням вищої школи, створенням національної системи освіти, яка, інтегруючись у європейський простір, могла б забезпечити не лише фахівців високого класу, а й свідомих громадян та непохитних патріотів своєї батьківщини.

Тож сучасна освіта має допомогти молодій людині збагнути свою глибинну сутність, виявити свою духовну основу, сформувати свій національний характер.

Становлення нової правової реальності, поступове звільнення її від ідеологічних міфів і догм потребує глибокого філософського осягнення морально-правового поля, системи цінностей та методів її дослідження. Кризовий період розвитку нашого суспільства, викликаний переходом від тоталітаризму до демократії, поширення морального та правового нігілізму, руйнування однієї системи цінностей і становлення іншої, що ґрунтується на плюралістичних засадах, відкриває нові можливості для молоді в становленні їх загальнолюдських орієнтацій і духовних перспектив.

У контексті цієї проблеми важливим є формування світогляду студентської молоді, адже саме на цьому етапі розвитку в них, під впливом накопичених знань, створюється відповідна система цінностей. Як свідчать психологи, у цьому віці відбувається завершення формування науково-світоглядної позиції людини. Тому студенти, як соціальна категорія, в умовах розвитку суспільства, суперечливого духовного життя є різноманітними за своїми поглядами і вразливими до змін ціннісних орієнтирів в суспільстві.

Сьогодні, на початку XXI століття, життя всіх людей нашої планети залежить від здатності знаходити спільну мову, порозуміння, співпрацювання. Світова спільнота все більше усвідомлює взаємозалежність усіх елементів навколишнього світу і переосмислює місце і роль в ньому людини. За цих умов особливої ваги набуває освіта і особливо вища. Саме тому, що вища освіта є основою духовного розвитку суспільства загалом і людини зокрема. Адже саме від якості освіти залежить духовний, моральний, культурний, інтелектуальний рівень народу і ставлення до нього в світі, розуміючи необхідність інтеграції у світове співтовариство. Намагання України ввійти повноправним членом у Європейський Союз, необхідно орієнтувати освіту, в тому числі й вищу, на загальнолюдські цінності та пріоритети, а саме – на

гуманізацію і демократизацію навчально-виховного процесу.

Свого часу фундатор вищої школи в Україні Петро Могила особливого значення надавав розвитку освіти, науки, культури, підвищенню духовного рівня українського народу. Метою освіти завжди було одне – виховання високодуховної культури. Такою вона є і сьогодні.

В усі часи здобуття вищої освіти передбачало формування виховання високоморальної людини-інтелігента. Бо саме інтелігенція є духовним об'єднанням вільних особистостей. Хоча в радянські часи своє природне покликання – плекати інтелігентність та поширювати її серед широких мас, вища школа здебільшого підмінила вузькофахову підготовку студентів. Таки орієнтація ВНЗ за низької якості гуманітарної підготовки студентства вела до посилення розходження між поняттями «спеціаліст» та «інтелігент». А інтелігентність передбачає формування яскраво вираженої особистості з творчим потенціалом.

За роки радянської влади відбувалась профанація вищої освіти та знищення університету як інституція. Бо навіть даючи студентові добру фахову підготовку такий ВНЗ не забезпечував незалежного культурного та духовного рівня. А як відомо, коли занепадає духовність, то, як наслідок, занепадають усі сфери людського життя. Що ми зараз і спостерігаємо у сучасному житті. Адже наші теперішні негаразди свідчать про глибоку духовну кризу, в якій зараз перебуває наше суспільство. Тому зараз актуальною залишається проблема відродження духовних цінностей. І досягти цього можна шляхом гуманізації освіти, духовного збагачення всієї царини вищої школи. Цей процес обіймає всі без винятку навчальні дисципліни, в першу чергу гуманітарного циклу.

З М І С Т

<i>Малєєв О.І., Яцюк М.В.</i> Навчання як процес діяльності і становлення особистості ..	3
<i>Батістова О.І.</i> Проблема методів навчання у вищій школі	4
<i>Беликова Е.В.</i> Методология исследования студенческой среды в психологическом, педагогическом и социальном аспектах	6
<i>Беляев А.С., Шекишев А.А.</i> Роль воспитания в системе культуры	7
<i>Блажко Т.В.</i> Виховна роль викладача у формуванні особистості студента	9
<i>Букреева О.С.</i> Образование как фактор дифференциации общества	10
<i>Бурмака В.П., Бурмака М.В.</i> Виховне значення телевізійного ток-шоу	12
<i>Вальченко І.В., Сергійчук Л.В., Плотникова Т.О.</i> Роль куратора в процессе адаптации студентов-иностранцев к обучению в Украине	13
<i>Варенко Т.К.</i> Аксіологічні засади виховання толерантності студентів ВНЗ	15
<i>Василевська Н.Є., Левченко Н.А.</i> Якості лідера, сформованість поняття студентством	16
<i>Винниченко С.Д.</i> Роль субъективного фактора в педагогической деятельности	20
<i>Володина И.Н.</i> Инновационная направленность педагогической деятельности как условие развития профессионально-педагогической культуры	21
<i>Волошан Г.А.</i> Тематический урок как средство ознакомления иностранных учащихся с национальными традициями	23
<i>Гаврилюк Ю.М., Полив'яна Є.А.</i> Виховання як процес становлення особистості, запрограмованої на навчання	24
<i>Голікова О.М.</i> Освітні процеси в постіндустріальну добу: нові принципи між поколінного зв'язку як основа демократизації національного виховання	26
<i>Головко О.В.</i> Важливі чинники у процесі реформування вищої освіти України на сучасному етапі	27
<i>Горяінова К.Д., Шекишев О.А.</i> Виховання студентської молоді як основний напрямок в процесі успішної соціалізації майбутніх спеціалістів	29
<i>Гринєва Н.В.</i> Значение правового воспитания студенческой молодежи на современном этапе	30
<i>Гришова Я.Г.</i> Виховання правової культури студентів	33
<i>Губенко В.Д.</i> Куратор – стержньова фігура при реалізації концепції Болонського процесу	35
<i>Данильченко Е.М.</i> Культура как основной фактор воспитания	36
<i>Дмитрієв С.Л., Нестеренко С.В.</i> Система виховання студентської молоді	37
<i>Єгорова О.Ю.</i> Роль і функції кураторства у сучасних умовах	38
<i>Жванко Л.М.</i> Про значення викладання курсу «Краєзнавство» у вищій школі	40
<i>Жигло О.О.</i> Розвиток інформаційної культури викладача	42
<i>Жила В.І., Моїсєєва Н.І.</i> Тематика змісту виховної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка	43
<i>Завгородня Н.І.</i> Сучасні проблеми й напрями реформування сучасної системи студентського самоврядування	45
<i>Зайончковський Ю.В., Ясінський В.В.</i> Роль студентського самоврядування у виховній системі технічного університету	46
<i>Зайцева І.С.</i> Культура як спосіб існування особистості	48
<i>Замалєєв Ю.С.</i> Традиционализм и Болонский процесс	49
<i>Зима О.Г.</i> Компетенції керівника студентської академічної групи	52
<i>Крутова Л.Ф., Золотарьова І.М., Блажко Т.В.</i> Виховна функція особистості викладача у процесі навчання	54
<i>Івасишина Н.В.</i> Філософські аспекти демократизації національного виховання	55

<i>Кабанська О.С., Веровська О.Л.</i> Виховна робота у навчальному закладі як педагогічна проблема	57
<i>Кишмий І.І.</i> Кураторство як соціальний інститут позанавчальної роботи	58
<i>Киркач Т.Є.</i> Ділова етика як елемент формування та підготовки фахівців нової генерації	60
<i>Кір'янова О.В.</i> Роль культури в освітньо-виховному процесі	61
<i>Ковардінова М.Ю., Селезньова І.В., Сук О.Є.</i> Роль студентського самоврядування в процесі демократизації вищої освіти	62
<i>Колонтасєвський Ю.П., Андрійченко В.П.</i> Аспекти виховання у студентів цілісного сприйняття технічних наук	63
<i>Коляда Т.А.</i> Правове виховання: поняття, ознаки та функції	66
<i>Коляда Т.А.</i> Роль куратора у вихованні студентів-першокурсників	67
<i>Круглова О.Г.</i> Професійна освіта і професійне виховання – важливий аспект вдосконалення навчально-виховного процесу	69
<i>Золотарева І.Н., Крутова Л.Ф., Пономарев А.С., Хомякова О.В.</i> Формирование духовных ценностей у иностранных студентов на занятиях по русскому языку	70
<i>Кубах А.І., Кубах В.Б.</i> Питання виховної роботи з забезпечення кредитно-модульної форми навчання	71
<i>Кубах А.І., Кубах В.Б.</i> Виховні і методичні питання забезпечення сучасної концепції навчання	73
<i>Кулакова О.М.</i> Суперечності виховного впливу мовного спілкування в контексті культури інформаційного суспільства	74
<i>Лемешева Н.А.</i> Українська національна символіка – засіб педагогічного виховання	76
<i>Лисак Н.О.</i> Поняття «самоактуалізація» як психолого-педагогічний компонент у вихованні студентської молоді	77
<i>Лисенко М.С.</i> Роль викладача в організації самостійної роботи серед студентів курсу з предмету «Етика бізнесу»	79
<i>Лімаров А.І., Сук Г.Є.</i> Позаучбова робота у ВНЗ як умова формування лідерських якостей студентів	81
<i>Літостанський Ю.В.</i> Виховання організаторських якостей у курсантів вищих військових навчальних закладів	82
<i>Лукьяненко С.А., Шекизов А.А.</i> Новаторство в педагогической деятельности	83
<i>Лусь В.І.</i> Виховання патріотизму в студентів через християнську мораль	85
<i>Мазур Т.М.</i> Перспективи розвитку студентського самоврядування	87
<i>Малюкова О.Ю.</i> Створення виховної системи навчального закладу: традиції та інновації	88
<i>Мартинова А.В., Дитюк С.О.</i> Комунікативна компетентність педагога як найважливіша умова виховання	90
<i>Мироненко І.І.</i> Формування та підвищення рівня політичної культури студентської молоді	91
<i>Миносян А.С., Коришнюова І.П., Самойлова С.Л.</i> Духовно-нравственные основы формирования личности в системе современного отечественного образования	93
<i>Можайкина Н.В.</i> Формирование мотивации самосовершенствования – одна из приоритетных задач высшей школы	95
<i>Нагайская Д.Ю.</i> Комплексный подход к развитию навыков студенческого самоуправления	96
<i>Наузов М.С.</i> Духовні аспекти економічної освіти в умовах економіки знань	98
<i>Нестеренко Л.В.</i> Кураторство як соціальний інститут позанавчальної роботи	99
<i>Овчаров А.В., Овчаров Е.А.</i> Высшая школа Украины – какие преподаватели необходимы?!	103

<i>Островский И.А., Тимофеева С.Б.</i> Корпоративний ресурс як передумова розвитку виховної роботи	105
<i>Панченко Е.Н., Брыкина Л.И.</i> Формирование лидерских качеств и специфика ценностных ориентаций студентов медицинского университета	107
<i>Пищулка М.В.</i> Поняття про методи виховання. Традиційні і нетрадиційні методи виховання молоді	108
<i>Покровська О.А.</i> Явище фірмованості у процесі мовного виховання	109
<i>Прохоренко Н.С.</i> Виховний простір як чинник впливу на розвиток молоді	111
<i>Прохоренко Т.Г.</i> Загальнокультурні цінності студентів	112
<i>Пряницкая В.Б.</i> Важность воспитания духовного стержня как основы развития гармоничной личности	114
<i>Птаченко О.В.</i> Стимулювання творчих здібностей молоді шляхом залучення до участі у конкурсних та культурних програмах	115
<i>Радченко А.А.</i> Личностный подход к воспитанию в преподавательской работе	117
<i>Решетило В.П.</i> Формування лідерських якостей студентів як відповідь на виклики сучасності	118
<i>Рубанова М.Н., Івасішина Н.В.</i> Розвиток навиків самоврядування	120
<i>Сапожнікова Л.Я.</i> Педагогічна культура як складова загальної культури майбутнього фахівця	121
<i>Семянникова Н.Л., Лисачук Л.Н.</i> Учебное сотрудничество в инновационном воспитательном процессе	123
<i>Ситник Ю.А.</i> Организационные основы работы старосты академической группы ..	124
<i>Ситникова Ю.В.</i> Духовний аспект формування професійної культури майбутніх менеджерів	126
<i>Скрипник Л.В., Ходаковская М.А.</i> Влияние внеаудиторной работы на усвоение русского языка студентами-иностранцами	127
<i>Смирнов В.В.</i> Інноваційні аспекти в педагогічній системі	129
<i>Стрілець Ю.І.</i> Інститут кураторства і проблеми виховання студентської молоді	130
<i>Сук О.Є.</i> Інститут кураторства як чинник формування ціннісних орієнтацій студентів	131
<i>Тимофеева С.Б., Островский И.А.</i> Некоторые аспекты формирования активной жизненной позиции как элемента нравственной культуры молодежи	133
<i>Тимофеева С.Б., Островский И.А.</i> Особливості формування соціокультурної ідентичності студентів у технічному ВНЗ	135
<i>Тихоненко О.В.</i> Формування ціннісних орієнтацій в освітньому процесі ХНАУ ім. В.В.Докучаєва	136
<i>Ткачов С.І.</i> Идеали гражданского воспитания: від аскетизму до «суспільної угоди»	138
<i>Трипутіна Н.П.</i> Використання біографічних досліджень у виховній роботі зі студентами	139
<i>Фесенко Г.Г.</i> Виховний процес в системі освітньо-професійної підготовки менеджера	141
<i>Фоменко А.В.</i> Феномен лідерства в сучасному суспільстві	143
<i>Хом'якова О.В.</i> Мовна складова культури спілкування в системі виховання студентів технічного ВНЗ	144
<i>Царинный Е.А., Шекишев А.А.</i> Студенческое самоуправление, новый этап его развития	146
<i>Цымбалюк Ж.А.</i> Баскетбол как средство физического воспитания студентов вузов ..	147
<i>Цимбалюк О.А.</i> Виховна спрямованість і новизна лекції	150
<i>Череднік Д.Л., Данишева С.О.</i> Особливості організації виховного процесу в сучасних умовах	152
<i>Чижова О.І.</i> Сучасні аспекти виховання студентської молоді	153

<i>Шварп Н.В.</i> Виховання професійної самосвідомості у студентів ВНЗ	155
<i>Шекишев О.А., Горяїнова К.Д.</i> Роль самоосвітньої діяльності студентів	156
<i>Шекишев О.А., Лихоліт О.С.</i> Культура як основний чинник виховання	158
<i>Шекишев А.А., Шило А.С.</i> Через культ образования – к образованию культуры	159
<i>Штефан С.И.</i> Философские аспекты воспитания	162
<i>Щокіна Н.Б.</i> Валеологічне виховання учнівської молоді	163
<i>Юшко В.А.</i> Преподаватель-куратор вчера и сегодня	165
<i>Юшко В.А.</i> Современность и преподаватель-куратор сегодня	166
<i>Ямишанова Л.В.</i> Методологічні принципи виховання особистості в курсі соціально-гуманітарних дисциплін	167
<i>Ярмак Т.В.</i> Формування духовних цінностей сучасної молоді	169

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Сучасні аспекти виховання студентської молоді»
19-20 березня 2009 р.
Харків

Відповідальний за випуск *О.І. Малєєв*

Редактор *М.З. Аляб'єв*
Коректор *З.І. Зайцева*

Технічний редактор *Т.П.Коваленко*

Підп. до друку 3.04.2009	Формат 60х84 1/16	Папір офісний
Друк на ризографії	Умовн.-друк. арк. 7,5.	Обл.-вид. арк. 7,9.
Замовл. №_____	Тираж 150 прим.	

61002, Харків, ХНАМГ, вул. Революції, 12

Сектор оперативної поліграфії ЦНІТ ХНАМГ
61002 Харків, ХНАМГ, вул. Революції,12